Poštarina plaćena u gotovu:

Nova Revija

Vjeri i nauci

NOUVELLE REVUE

de vie religieuse et intellectuelle

I z l a z i
6 puta na godinu
Cijena D 60. Za đake
D 30. Za inozemstvo D 75.
Uprava: Franjevački samostan
Makarska — Nova Revija paraît six
fois par an. Les questions de vie religieuse
et intellectuelle dont elle s'occupe, y sont traitées
en croate ou en slovène; les résumés et les titres de
tous les articles ainsi que la cronique religieuse en Yougo-
slavie sont aussi en français ou en latin. — Prix d'abonnement:
Yougoslavie, 60 Etranger, 75. — Rédaction et administration:
Makarska, Couvent des Franciscains Dalmatie, Yougoslavie.

Br. 1 Makarska 1932 God. XI

SADRŽAJ:

Grabić o. Petar: Odsjev pračovječje kulture (Repercussio eruditionis primaevae humanitatis) str. 2—17

Dr. Catholicus: Sukob dviju ideja (lucta duarum idearum — pugna nempe faschismum inter et Sedem Apostolicam et ejusdem exitus anno 1931) 18—24

Radić Fr. Ignacije: Kultura volje (educatio et formatio voluntatis) 25—38

Eterović F. K: Jedno književno otkriće (Poetae nationalis P. Kačić (1703—1760) plena probitas litteraria vindicatur) 39—45

KULTURNI POGLEDI

Bezvjerski demokratizam u svijetlu španjolskih događaja. — Ima li bijele kuge kod nas? — Prilog sa tekstom o novom obliku Konjičke povelje kralja Stjepana-Tome iz g. 1446. — „Bijogenetski temeljni zakon" i prirodoslovci. — Spiritista o spiritizmu. — Nestašica katoličkog svećenstva u Madžarskoj. — Ima li svetaca kod pravoslavne braće? — Tajna uspjeha boljševičke strahovlade? — Katolički pogled na ekonomsku krizu. — Priopćeno od o. dra R. Rogošića str. 46—65.

KNJIŽEVNI PREGLED

Jeré dr. Fr., Pečjak dr. Gr., Snoj dr. A. Sveto Pismo Novoga Zakona. — Winkenhauser Dr. A., Der Sinn der Apokalypse des heiligen Joannes. — Koch Josephus, Durandi de s. Porciano O. P. Tractatus de habitibus. — Grabmann Martinus, Questio de universali secundum viam et doctrinam Gulielmi de Ockham. — Dr. F. Feldmann und Dr. Herkene, Die Heilige Schrift d. alten Testamentes, dr. Fritz Tillmann, Die Heilige Schrift des neuen Testamentes. Meinertz dr. M. und Tillmann dr. Fritz Die Gefangenschaftsbriefe des heiligen Paulus, Heinisch dr. Paul, Die Trauergebräuche bei den Israeliten, Heinisch dr. Paul, Die Totenklage im alten Testament. — B. Geyer et J. Jellinger, Florilegium Patristicum tam veteris quam medii aevi auctores complectans. — Th. Moescheinungen oder Was sonst? — Dr. Aleksander Spesz, Okultismus und Wunder. — Bruno Grabinski, MoWderne Totenbeschwörung, Grosse Lüge des Spiritismus. — Mausbach Joseph: „Dasein und Wesen Gottes". — Landry, L' idée de chretienté chez les scolastiques du XIII. siècle. — Dr. Augustinus Guberina O. F. M. De conceptu petrae Ecclesiae in ecclesiologia Byzantina. — Nink Caspar S. J.: Kommentar zu Kants Kritik der reinen Vernunft. — Mate Ujević, Hrvatska Književnost. — Dr. Janko Šimrak, Spomenica-kalendar Grkokatolika križevačke biskupije za g. 1932. — Fran Barbalić, Verska sloboda Hrvata i Slovenaca u Istri, Trstu i Gorici str. 66—82.

Nova Revija

vjeri i nauci

NOUVELLE REVUE

de vie religieuse et intellectuelle

GOD. (ANNEÉ) XI. 1932.

Izdavaju profesori franjevačkog bogoslovlja
u Makarskoj

Uredništvo i uprava:
Franjevački samostan
Makarska
Primorska banovina

Direction-Rédaction:
Couvent des Franciscains
Makarska
(Yougoslavie)

Tiskara „Kačić" Šibenik.

NOVA REVIJA

God. XI Makarska 1932 Bro 1.

O. Petar Grabić:

Odsjev pračovječje kulture?

(Kritičko-antropološke bilješke).

SUMMARIUM. — *Repercussio eruditionis primaevae humanitatis.* — Critico-antropologicae observationes. — In nostra (jugoslavica) hodierna mentalitate pro interpretatione humanae originis adoptatur methodus evolutionismi materialistico modo concepti. — Error materialismi evolutionistici evincitur rationibus philosophicis atque scientificis praecipue ex biologia habitis. — Theoria evolutionis non excludit imo praesupponit Deum Creatorem et per se non potest placitis Fidei opponi. Applicatio evolutionismi mitigati ad corpus humanum est contra praesentem opinionem Ecclesiae et theologorum; at ipsa caret quolibet fundamento positivo ex ordine antropopaleologico et biologico. — P. Augustine Gemelli placet hypothesis poliphilogenetica. — Scientia ethnographica optimum servitium praestat in demonstratione religiositatis et moralitatis illorum populorum quos evolutionistae tamquam semihomines et semianimalia proclamabant. (Pigmaei, Negrilli, Andamasii, Semang, Kubus, etc.). — Obcoecatio materialistarum in eorum placitis iam multoties a Fide et a scientia refutatis. — Homines rerum periti, veritatis amore ducti, alioquin cujuscumque professionis fidei, unanimes sunt in agnitione autonomiae humanae: quoad originem tum corporis tum animae.

1. — Na bespuću

Nevjera je duboko zadrla i kod nas. Pod vidom čiste znanosti nagrdila je i nju i naš kulturni život u njegovim najotmenijim oblicima iznakazila. Da se o tom uvjerimo dosta nam je čuti jeku samo dvaju glasova, koja je zaista značajna za nazovi naprednu nekršćansku kulturu u našim krajevima.

„Čujmo šta piše Springer — Siročić u svom djelu: „Liječnica u kući" (1926): „U početku razvitka životinjskoga carstva opstojalo je samo jedno jedincato zrno (?) protoplazme, kasnije razvio se je čitav svijet stanica, u kojemu različne vrste obavljaju i različite zadaće po načelu razdiobe rada. Na tom se poretku i sistemu osniva i građa čovječjega tijela." II, str. 2. — „Pojam — da čovjek potječe od majmuna — označuje u bitnosti samo, da

se je iz majmuna predhistorijskoga doba (?) razvio tako zvani majmun — čovjek (!?!), a iz toga tek pračovjek (?!), t. j. prvi čovjek na zemlji. Razvoj se taj nije zbio najedamput nego postepice (?), posebni životni uvjeti (?) i vanjski utjecaji (?), koji su pogodovali tim uvjetima, promijeniše i izobličiše majmuna predhistorijskoga doba (?!) tako, da se je postepeno (?) razvila posebna vrsta stvorova, koje označujemo imenom majmun čovjek". (!?!) — „S gledišta povijesnog razvoja taj je kostur (ljudski) osobito zanimljiv, jer se skoro sasvim podudara s kosturom majmuna-čovjeka (!?), i očito pokazuje bližnje srodstvo između tih najviše razvijenih predstavnika životinjskog carstva. Ima dosada vrlo zanimljivih predhistorijskih nalaza kosti iz Evrope i Azije, koje su se kroz dulje vremena vrlo pomno istraživale. Tip je njihov takav, da može isto tako pripadati više razvijenom majmunu kao i niže razvijenom čovjeku." (Mj. ozn.)

Prirodoznanstveni popularni časopis: „Priroda" i po uredništvu i po velikom broju svojih saradnika stoji u službi istih vjerskih i znanstvenih zabluda. Jovan Hadži u svom članku: „Pojavi udruživanja u životinjstvu" (Priroda, god. XVII, br. 6, god. 1927) ovako prikazuje postanak i razvoj ljudske kulture.

„Ni jednoga časka ne smemo zaboraviti, da smo i mi ljudi — toliko umišljeni u svojoj posebnosti i nadmoći — samo deca jedne te iste majke prirode; da smo članovi samo jedne velike zajednice(?) živih bića na zemlji da smo potpuno (?) vezani na tu prirodu. Postepeno i vrlo polagano dospeli smo na današnju visinu (?), koju međutim nisu dosegle ni sve živuće ljudske pasmine. Ima ih i danas (?), koje ostadoše na tako niskom stepenu socijalnosti, da jedva imaju pravo na zvučno znanstveno ime ljudske vrste: homo sapiens (razumni čovek). Izvesne životinje (?) ne zaostaju mnogo za socijalno najniže stojećim ljudskim rasama." (Upitni i usklični znakovi moji su. — Primjedba piščeva).

2. — Uzaludni napori

I naša nevjera ide za tim, da u našem javnom životu ukloni nama najdraže vjerske i razumne istine: o opstojnosti svemogućega i sveznajućega Boga, o dostojanstvu čovjeka kao razumnoga i slobodnoga bića. Nevjera slijepo vjeruje u opstojnost vječne materije, koju nikako ne može da dokaže. Jednako slijepo vjeruje u svemogućnost slučaja, koji ne postoji. Protiv svakog znanstvenog dokaza drži, da se život razvio iz mrtve tvari. Samovoljno postavlja tezu, da se sve razvilo samo iz jednog jedincatoga zrna (protoplazme). Prihvaća ontogenetsku i filogenetsku zajednicu svih živućih bića, makar ni za ovo nema pozitivnog oslona u prirodnim naucima. Eto i čovjeka hoće da strpaju, i po duši i po tijelu, u područje majmunskoga carstva, mada su i najpoznatije teorije Häckela, Schwalbea, Kolbrüggea, Haackea pred očima samih stručnjaka-biologa konačno stradale. Danas se među priče i ljudske maštanije ubrajaju tobožnji ljudski pradjedovi ili se oni nazivali: Pithecantropus erectus, homo allalus, homo faber ili homo primigenius.

Stručnjaci su u prošlom stoljeću neumorno tragali za prehistoričkim nalazima ljudskih ili praljudskih kostiju, iz kojih bi mogli da odgonetaju postanak ljudskog pravog pokoljenja. U ovom su pravcu i široj javnosti poznati brojni nalazi tobožnjih prvobitnih ljudi, koji su imali da budu kao kopča između današnje razumne čeljadi i između carstva nerazumnih životinja. Imamo nalaze neandertalskoga čovjeka, čovjeka iz Neulleta, iz Gibraltara, iz Arcya, iz Clichya, iz Spya iz Chapella pa napokon i iz naše hrvatske Krapine (Gorjanović-Kramberger). Ovi nalazi imadu svoju vrijednost za stručnjake i paleontologe, ali nikako nijesu pružili pozitivnog i znanstvenog temelja za dokaz o živinskom porijetlu čovjeka, bilo u kome pravcu životinjske rase.

Dobar poznavalac prirodnih nauka franjevac Gemelli, rektor sveučilišta presv. Srca Isusova u Milanu, evo što veli o svim tobožnjim znanstvenim dokazima, koji se iznose u potvrdu krvne veze nas ljudi sa nerazumnim životinjama: „...moram kazati, da nemamo ni jednoga dokaza, promatrana u čistom antropološkom pravcu, koji bi nam dao pravo da kažemo, kako je čovjek potekao iz životinjskoga carstva; jednako nam je s ovoga kraja kao strogim učenjacima, antropolozima zakraćeno na temelju pozitivnih znanstvenih činjenica kazati (drugo je vjersko pitanje. — Moja primjedba.), da je prvi čovjek neposredno po Bogu stvoren." (A. Gemelli O. F. M.: Scienza ed apologetica, Milano 1920, str. 283.) — Isti sam zaključak nedavno čitao u raspravi uvaženog francuskog pisca Manquat Marice: La genèse de l'intélligence humaine (Etudes, god. 66, svezak 200, str. 79.)

3. — Sloga vjere i znanosti

Vjera ni kršćanstvo ne samo nemadu ništa protiv modernoj teoriji o razvoju svemira i života nego i u bilo kojoj pretpostavci faktičnog razvoja oni i po razumu i po vjerskim istinama znadu vrlo dobro, da se razvoj stvorenih i ograničenih stvari i cijeloga svemira logički ne da ni zamisliti, a stvarno ni obistiniti, bez jednoga svemogućega i sveznajućega Bića. Kada bi se igda ispostavila istina materijalističkoga načela porođaja života i iz mrtve tvari, ni onda se to bez Boga ne bi dalo protumačiti.

Ako su mnogi vjernici i bogoslovci nepouzdani prema novim teorijama evolucije, to odatle potječe, što su ljudi zlorabili (Haeckel) prirodne znanosti i direktno ih iskrivljivali (biogenetski zakon) u svoje protivjerske ciljeve, koji nijesu imali ništa zajedničkoga sa pozitivnim rezultatima prirodnih nauka.

Mi s kršćanskoga i katoličkoga stajališta nemamo ništa protiv toga, da se priključimo današnjem mišljenju ogromne većine modernih biologa koji vjeruju, da je vas život potekao iz jednog jedincatog izvora, pa makar to bilo prvo i jedincato zrno (prva protoplazma). — Istina je, stari je čuveni prirodoznanac Linnè (1707—1778) rekao: „Tot sunt species quot initio Mundi creavit infinitum Ens". Stari su vjerovali, da je Bog stvorio sve živine i po rodu, i po vrsti, i po obiteljima. Nijesu pripuštali — a zapravo reći nijesu ni znali za nju — evolucije ni ondje, gdje ga vjera nije ulazila ni direkte ni indirekte. Današnji prirodoznanci ne priznaju stalnosti i nepromjenljivosti u rodovima i vrstama životinja. Oni su skloni da vjeruju, kako je to usko fizički vezano jedno za drugo. No, imadu li oni za svoje mišljenje pozitivnih znanstvenih dokaza? Još smo daleko od toga, da bi nam prirodoznanci mogli i približno orisati tačnu rodoslovnu granu bilo na kojem području života: ili u bilinstvu ili u zoologiji.

Iz samih načela prirodne filozofije upućeni smo na vanredni akt Boga-Stvoritelja, ako ćemo da protumačimo početak života na zemlji ili uopće u svemiru, buduć on nikako nije mogao da nastane na račun mrtve tvari. — Darvinizam, neodarvinizam, neolamarkizam u teškoj su i očajnoj situaciji i u očima samih biologa radi mekanističkih i antifinalističkih težnja u području života. — Vitalističke i finalističke teorije rastu u cijeni radi toga, što odgovaraju realnim životnim činjenicama; a njihovi izvodi širom otvaraju put teističkom nazoru i u dušama prirodoznanaca, koji ne mogu da budu indiferentni u metafizičkim pitanjima: odakle i kamo?

4. — Čovjek uvijek jednak

Na osnovi pozitivnih rezultata čovjeka ne možemo i ne smijemo promatrati kao učinak samo prirodne evolucije. Nikakav ozbiljan ni psiholog ni antropolog, ni etnolog ne usuđuje se već kazati, da se čovjek po svojim duševnim sposobnostima dade svesti na životinjski nivo. Ljudska je duša takove naravi, da nju može samo Bog u život da dovede t. j. da je stvori. To vrijedi za sve du-

še. Nikakva evolucionistička teorija nije mogla ništa protiv ove psihološki i filozofski očite istine: o zasebnosti ljudske duše. — Može da nastane pitanje o čovječjem tijelu. Vjernici i kršćani vjeruju — premda ovo nije članak vjere u svečanom smislu riječi — da je Bog neposredno stvorio tjelesa naših praroditelja Adama i Eve. Protivnoga dokaza nemamo nigdje. Čovjek se pokazuje onakav kakav je — barem u svojim bitnim obilježjima — i danas i uvijek, odkada za nj znamo. Ni zoologija, ni paleontologija, ni etnologija ne pruža nam drugu sliku čovjeka, bitno različitu od današnje. Na druge znanosti i ne spada, da o čovjeku govore u ovome pravcu.

Iako je utvrđena istina, da nam fale bilo koji stalni dokazi o porijetlu čovjeka, pogledom i na samo njegovo tijelo, iz bilo kojeg životinjskog tipa, ipak je danas opće uvjerenje biologa, uključujući i katolike, da se organički postanak čovjeka ima da traži na evolutivnoj podlozi kao i svih drugih živinskih vrsta. Naravno, da je stvaranje duše izuzeto, jer se životinjski postanak protivi jasnim načelima antropologije. Duševno raspoloženje biologa dolazi u sukob sa jednakim raspoloženjem bogoslovaca, vjernika, pa donekle i samih crkvenih pozitivnih odredaba. U drugom poglavlju Mojsijeve knjige Postanka (Genesis) u retku 7 čitamo: „Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terrae — Učini Gospodin Bog čovjeka od gnjile zemaljske" a za našu praroditeljku Evu u retku 22 čitamo: „Et aedificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem. — I učini Bog ženu iz rebra, koje je od Adama uzeo"... Prema slovu jasno je, da je i pogledom na tijelo svaki transformizam isključen. No, mi ipak ne moramo tumačiti svako slovo onako kako stoji. Svakom je poznato da Mojsije nije pisao nikakvu ni geologiju ni antropologiju, pa u njegovim knjigama niti tražimo niti smijemo tražiti znanstvenu preciznost. Na ovo nas je pravilo već sv. Augustin (De Genessi ad lit. I, 19, 39) upozorio, kad je tumačio Mojsijevu knjigu o Postanku i baš o stvaranju ljudi kazao, da ne smijemo tumačiti preveć doslovno, da samu vjeru ne izvrgnemo ruglu nevjernika. Zaista Gospodin niti je bio lončar niti je bio mesar pri stvaranju naših praroditelja. Istinu stvaranja prikazao je Mojsije u pučkom, razumljivom simbolizmu.

5. — Antropološki nazor franjevca Augustina Gemellija

Dok sam se bavio s pitanjem čovjeka i njegove prakulture, zamolio sam Dr Fra Krstu Kržanića, upravitelja sinjske franjevačke gimnazije i poznatog pisca kulturnih članaka, da se pismeno obrati svome učitelju O. Augustinu Gemelliju, uvaženom biologu, filozofu i teologu, neka bi se izjavio: šta on misli o čovječjem porijetlu? O. Gemelli ljubezno i spremno je odgovorio (8. I. 1932) svome bivšem učeniku, kojim ću se pismom radi važnosti same stvari poslužiti. Rektor ističe, da pitanje o porijetlu čovjeka sa antropološkog gledišta još nije zrelo za riješavanje. Ovdje treba još mnogo materijala sabirati, na kome bi se mogla izraditi pozitivna teorija o postanku čovjeka. U vezi pak sa evolucionističkim teorijama, uzimljući u obzir i rezultate biologije, O. Gemelli je predložio hipotezu polifilogeneze, prema kojoj bi sva živuća bića potjecala od više živućih vrsta (specie naturali, Stamm, philum, stablo, rod) a prve zastupnike — po našu govoreći praroditelje — svih tih početnih vrsta, Bog bi bio neposredno stvorio. O. Gemelli je kao biolog sklon svoje simpatije pokloniti ovoj hipotezi, premda znade da znanstveno nije utvrđena kao ni druge. U znanstvenoj su reputaciji jednake. Prednost je Gemellijeva mišljenja u tome, što je stvarno saglasano sa sv. Pismom o stvaranju čovjeka; i što u njemu nemamo onih teoloških i apologetičkih poteškoća, u koja barem zasada upadamo u strogom antropološkom transformizmu. Međutim, radi važnosti i točnosti stvari prenosim u talijanskom izvorniku ulomak pisma O. Gemellija:

„Per ora non è tempo di construir teorie, bensì di raccogliere dati e fatti. Siccome poi a proposito delle teorie evoluzioniste dei viventi, io ho proposto una ipotesi, che pur tenendo conto dei dati sicuri forniti dalla biologia, era nettamente distinta dall' evoluzionismo monista, e precisamente l' ipotesi della *polifilogenesi*, secondo la quale i viventi attuali derivano da un certo numero di specie naturali (Stamm o phylum) create direttamente da Dio, così, parlando dell' origine dell' uomo, e pur dichiarando immaturo il problema, ho anche detto che io inclino ad ammettere che l' uomo abbia avuto origine da uno degli Stamm o phylum: ossia che l' uomo rapresenti una „specie naturale", una delle specie create direttamente da Dio. Questa l' ipotesi che io inclino ad ammettere dal punto di vista biologico: essa non ha, scientificamente, nè maggiore nè minore fondamento delle altre; teologicamente è conforme al testo biblico...".

6. — Ograničeni pogledi biologa i teologa

Crkva je u svom vjerskom i poučnom radu uvijek zadržala literarni smisao u glavnom doslovno značenje Mojsijeve nauke. Ona

je naučavala i naučaje, da je Bog stvorio čovjeka neposredno i po duši i po tijelu. Za dušu imamo i svečanijih crkvenih odluka (V. lateranski sabor i vatikanski), za tijelo nemamo. No, Crkva preko bibličke komisije i nedavno se izjasnila (30. VI. 1909) za literarno tumačenje baš onoga ulomka u Genezi, koji se odnosi na stvaranje čovjeka. Nerado je gledala popuštanje u ovom svom stanovištu sa strane nekih katoličkih učenjaka i bogoslovaca (Miwart, Zahn, Leroy Bonomelli i t. d.) Iako nije pitanje strogo dogmatski riješeno, ipak i ovaj posebno antropološki transformizam uključuje velikih teoloških poteškoća, barem za nas, današnje bogoslovce. Mi vjerujemo u istočni grijeh, koji je okaljao sve potomke Adamove, osim Bl. Djevice Marije. Istočni grijeh nadovezuje se samo na jedne jedincate naše praroditelje. Zasad se ne može uvidjeti mogućnost sklada između naše Vjere i antropološkoga evolucionizma, koji je u nemogućnosti da protumači jedinstvo roda ljudskoga, a da se ne uteče Božjemu Čudu; a baš ovome oni nijesu, kao što je i razumljivo, skloni.

Ovog časa ne treba da se uznemirujemo. Crkva pušta slobodno sve vjernike bez razlike: bili oni svećenici, redovnici ili svjetovnjaci da se bave biološkim znanostima i da slobodno prihvate svaki zaključak na temelju pozitivnih dokaza. Ona je uvjerena, a to nam i zdrav razum kaže, da Bog-Stvoritelj cijeloga svemira ne će sebe u laž utjerati. Ne može da bude nešto pod istim vidom laž u teologiji, a istina u prirodnim znanostima; buduć im je jedan izvor Bog. Kad bi se igda dokazala istinitost antropološkoga transformizma, tada bi i vjerska i teološka znanost našli, našoj kulturi zasada neshvatljive, puteve, kojim bi došli do sklada i jedinstva. Ljudi su svih vremena nestrpljivi i kratkovidni, pa odatlen i prigoda ljudskim razilaženjima: zvali se oni antropolozi teolozi ili biolozi.

7. — Pomoć u etnografiji?!

Činjenica je, da nijesu mogli da dokažu krvnu vezu između čovjeka i životinje ni paleoantropologija ni paleozoologija; ali za to tim više strogi i bezbožni evolucioniste traže dokaze u području etnografije (narodoslovlja). Oni vjeruju, da ima tako primitivnih i zaostalih ljudskih plemena: „koji ostadoše na tako niskom stepenu socijalnosti, da jedva imaju pravo na zvučno znanstveno ime ljudske vrste: homo sapiens (razumni čovjek). „Izvesne životinje ne zaostaju mnogo za socijalno najniže stojećim ljudskim ra-

sama". (Priroda, mj. ozn.) I oni se nadaju, kad bi naišli na ovako zaostale ljudske rase, da bi onda našli most između ljudi i životinja. Drugo je pitanje: bi li baš bio ovo dokaz ljudskog porijetla iz zoologije, jer se poživinčen čovjek rijetko kada može uzimati za tertium comparationis; budući čovjek može da s pokvarom dovu u pomoć i ove argumente, pa da baš vidimo, da li ima i kako izgledaju ti primitivni, da — najprimitivniji narodi u njihovom dušev nom životu?

tjera do prilike životinjske. No kad su materijaliste htjeli da prizo-

8. — Među Patuljcima

Uopće etnografi cijene, da su razna plemena Pigmeja (patuljaka), ljudi maloga rasta od 1 m do 1.50 cm i antropološki i etnografski najstarija od svih ljudskih rasa i plemena. Oni su poznati kao pleme Negrila u centralnoj Africi, kao Andamazi i Semang na indijskom poluotoku Malaki, kao Negritos na Filipinskim Otocima, pa doneklen i Bušmani u Južnoj Africi. U ovom pogledu, makar da su visoka stasa, imadu nekih veza sa Pigmejima i Tazmanci u Južnoj Australiji. Zadrti evolucioniste i njihovi, danas to mogu da kažem, pristrani, nestručni a i nesposobni etnografi ove su narode prikazivali više slične bezumnim životinjama nego ljudima. Imali su im oni poslužiti kao dokaz njihovoj osnovnoj zabludi krvnog srodstva i identiteta čovjeka i majmuna. Buduć da su obično u laži kratke noge, tako se dogodilo i u ovom pitanju. Našlo se ljudi stručnjaka, koji su bez ikakvih prerasuda proučavali običaje ovih divljih naroda uz poznavanje i njihova jezika pa su im spasili ljudsku čast pred objektivnim sudom narodoslovlja.

9. — Čudoredni osjećaj

Putopisi evolucionista vrvili su izvještajima o zvjerstvu, nećudoređu i nepodobštinama tobože potpuno nekulturnih i primitivnih patuljaka; a kad tamo, dugim, pomljivim i pravednim proučavanjem baš ovih zapuštenih naroda, ispostavilo se da bi se pred njima morali crvenilom da oblivaju oni, koji ih divljim proglasiše.

Poznato je, koliku ulogu borbi za opstanak pripisuje evolucioniste i darvinovci, koja bi se morala, prema njihovu shvaćanju, posebno očitovati kod starijih i primitivnijih naroda. Među-

tim, uprav kod navedenih tobože divljaka i patuljaka, vidimo, da borba za opstanak igra vrlo neznatnu ulogu. Umorstva, svađe i ozlede rjeđe su nego drugdje. Čini se, da ubojitog oružja za borbu izbliza i nemadu. Nepoznata im je otmica i ljudožderstvo. Neznadu ni za vjerska sakaćenja kao ni za ljudske žrtve bogovima. Ne služe se robovima; a i osobna je sloboda svakom pojedincu zajamčena.

Ljubav prema bližnjemu vrlo je razvijena. To posebno vrijedi za rođake. Roditelji ljube djecu i staraju se za nju; a djeca poštuju, slušaju svoje roditelje i ljube ih. Ubojstvo je roditelja gotovo nepoznato; a nepoznat je abortus (hotimično pobacivanje djece) i ubistvo pa i najkržljavije djece. Vez ljubavi proteže se i na one, koji nijesu u srodstvu: na starce bez razlike, na siromahe, na bolesnike. I prema ovakim su ljubezni, uslužni i požrtvovni.

Poštuju i tuđe vlasništvo. Kod njih je rijetka lupeština i otimačina. Zna se, da su pouzdani, iskreni i da su zakleti neprijatelji lukavaca i ulizica.

10. — Seksualni moral

U seksualnoj spolnoj čistoći, daleko nadmašuju nas, tobože kulturne, ali nažalost modernom bezvjerskom pokvarom zatrovane — narode. Noćne orgije u našem evropskom smislu nikako im nijesu poznate. Kod njih su grijesi protiv naravi vrlo rijetki gosti pače, kako neki kažu, potpuno nepoznati. Osjećaj je čednosti, dotično srama, kako kaže O. Gemelli, vrlo razvijen. Iz ovoga osjećaja potječe običaj prikrivanja ljudskih „pudenda", barem u velikoj većini napomenutih naroda. Danas je općenito zabačeno mišljenje onih, koji su držali, da se ovako oblačenje nije razvilo iz osjećaja čednosti nego iz težnje za gizdavosti. Okolnost, da se oblačenje kod njih počinje da prakticira prigodom puberteta, spolne zrelosti, dokazuje naše mišljenje, da je u vezi sa osjećajem prirođenoga stida. Predbračna čistoća, čini se, da nije svukud dosljedno provedena; ali ima slučajeva, gdje se njezina povreda strogo kažnjava. — U ženidbi se zahtjeva jednaka vjernost i za muža i za ženu. Bračna nevjera tako je veliko zlo, da se kod nekih i sa smrću kažnjava. Svojevoljna rastava rijedak je gost u primitivnim obiteljima. Ova se pojava tumači i na taj način, što je izbor bračnih drugova slobodniji i naravniji nego kod kulturnijih naroda, gdje špekulacija roditelja i zaručnika, bez prave sklonosti i ljubavi, imadu znatan udio. Kod njih je jednoženstvo (monogamija)

ustaljeno. I društveni položaj žena ravnopravan je, makar da se znatnija muževljeva uloga, kao što je i prirodno, posvuda, a osobito u obitelji jasno očituje.

Na međunarodnoj sedmici vjerske etnografije u Milanu (1925) imao sam prigodu da čujem iz usta misijonera i etnografa W. Koppersa, koji je sa obiljem autentičkih dokaza, crpljenih u dugom saobraćaju sa samim divljim narodima, sjajno pobio etnografa Eidermanna, koji je samovoljno podmetnuo divljim narodima ženidbu iz sebičnih i gospodarskih razloga.

11. — Pred Bogom divljaka

Poganski, primitivni narodi vjeruju u jedno vrhovno Biće. Razno ga nazivlju. Katkad mu je ime „Grom", katkad „Nebo", katkad „Gospodin" a katkad „naš Otac." Stanuje na nebesima. Nema ograničena mjesta na zemlji. Ni slike mu nemadu; ali je ipak posvudan. Nemadu uvijek čistoga pojma o njegovoj duhovnosti. Pleme Semang umišlja ga kao vatru. Neki drugi rodovi misle, da jede, pije, spava, pače da ima i djece. Uvaženi etnograf P. Schmidt kaže, da ovakove mitološke nagrde, pokazuju se kasnije kod primitivnih naroda. O. Schmidt je i na spomenutom kongresu u Milanu (1925) pred stručnim zastupnicima, iz svih gotovo kulturnih naroda, izjavio i kazao: da je monoteizam kao prvi i čisti oblik vjere kod najprimitivnijih naroda i antropološki i etnografski zajamčen. Ovdje se ne radi, kako on veli, o nekoj šupljoj, besplodnoj vjerskoj teoriji, nego o živoj vjeri u samo jednoga Boga sa razvijenim bogoštovljem.

I ovi narodi vjeruju, da je Bog prije svih stvari i da mu nema konca. On je gospodar svega pa i ljudi. Ako neki i vjeruju (Semang) u neke posrednike, no i oni su pod Božjom vlasti. Andamazci vjeruju u Boga, koga nazivlju: „Puluga". Iako su mu vlast ograničili, da ne može ništa protiv zla da učini, ali jednako su vjerovali, da ni zlo ne možu njemu da naudi. „Puluga" je moćan, jer šalje bolesti i smrt na ljude radi njihovih grijeha, koje čeka kazna i na drugome svijetu. Dakako, pravedan je „Puluga" pa on dobre ljude nagrađuje i na ovome i na drugome svijetu.

12. — Na Božjem sudu

Bog je zakonodavaoc u ćudorednom životu ljudi. Neki narodi vjeruju, da Bog poznaje i najotajnije ljudske misli. Bog ne može da bude pokrovitelj zla. Nećudoređe, ubojstvo i lupeštinu osuđuje. On nije hirovit sa ljudima. I prema njima je dobar i uslužan; tako da svako dobro od Boga dolazi.

Ovaka vjera imala je i svojih praktičnih posljedica u bogoštovlju. Primitivni narodi sa strahopočitanjem govore o Bogu. Priznaju ga kao svojim jedinim gospodarom i zakonodavcem u svom životu. Ova je pojava tim čudnija, kada znamo, da je kod ovih naroda vladao običaj neobuzdane slobode, koja nije poznavala ni diktatora ni usilnika. Prema ovoj vjeri oni su i svoj ćudoredni život udešavali.

Pigmeji se mole svome Bogu. Zaista nijesu imali katekizma na onaj način, kako ga mi imamo. Njihove molitve nijesu možda ni duge ni određene; ali bez sumnje su molili kratkim zazivima Boga, s kim su općili i opće u jednom dragom djetinjem pouzdanju prema svome Gospodaru i Stvoritelju.

Pigmeji Bogu i žrtve prikazuju. Darivaju mu ono šta je najljepše. Oni se bave lovom i nomadi su. Prva lovina Božja je, i prvo šumsko voće Bogu se dariva. Žrtva prvina nedvojbeno dokazuje dužno priznanje ljudi prema Bogu, kao najvećem Biću, kao Gospodaru i Vlasniku svih stvari.

I kod poganskih naroda vidimo sve sastavne djelove religije. Tu je dogmatika, kult i moralka. Može da se sve to krije i krije se pod vidom nama tuđih, smješnih i neshvatljivih oblika, ali to ništa ne priječi, da ovdje dokažemo istinitost one Tertulianove: Anima est naturaliter christiana.

13. — U ognjenoj zemlji na Sumatri

Do najnovijega vremena rado su se Darvinovci i Haeckelovci pozivali na primitivnost stanovnika Ognjene Zemlje (Divlje pleme Indijanaca) u potvrdu svojih evolucionističkih maštanja o zajednici čovjeka i životinje. Stručnjak i očevidac njihova života M. Gusinde ovako izvješćuje o duševnom stanju lažno opisanih Indijanaca: „Ponosan sam, što mi je uspjelo upoznati i prikazati pravo duševno stanje ovih prezrenih Indijanaca u istinitom i povijesnom svijetlu. Njihovi vjerski nazori, kodeks njihova ćudorednoga života i odgojni takt u stanju su, da u mnogo čemu pouče i naše moderne stručnjake: pedagoge, apologete, etnologe — takova je životna mudrost stanovnika tobožnjih praljudi u Ognjenoj Zemlji". (Zur Ethik der Feuerlander).

Sami evolucioniste uviđaju da gube teren pod nogama. U najnovije vrijeme su govorili, da se samo još jedan narod nalazi bez vjerskih i čudorednih osjećaja; a to bi bio narod Kubus na otoku Sumatri. No i ova je priča zakratko se otkrila. Misionar je Chebesta dokazao, kako narod i ne spada među primitivne nego se nadovezuje na Preimalajce; i još k tome da imadu jasno razvijene vjerske pojmove.

14. — Tajna moć zablude

Zaista je zamjerna moć ljudskih predrasuda, kad i danas, uza vas tehnički i psihološki napredak antropologije, ima zadrtih evolucionista, koji ne vide veliku, pače bitnu razliku između životinjskih duševnih sposobnosti i sposobnosti razumnoga čovjeka. Barem bi nam danas moralo biti jasno, kako se sva životinjska duševna sposobnost svodi samo na osjetni, predočbeni svijet, dok se ljudska sposobnost očituje u carstvu potpuno nadosjetnih pojmova, koja uviđaju razliku između uzroka i učinka, umuje, prosuđuje, zaključuje, slobodno se određuje, govori, piše, napreduje u svakom području mnogovrsnog ljudskog aktiviteta, zna šta je dobro šta li je zlo, vjeruje. Šta se slična od svega ovoga opazilo i kod najsavršenijih životinja (majmuna, pasa, mačaka, kokošiju i t. d.)? Ama ništa od svega toga! Poznato je svemu kulturnome svijetu, kako je sa neuspjehom svršila elberfeldska varka Krallovih nazovi pametnih konja, koji da su znali riješavati najzapletenije matematičke zadatke. Kad tamo otkrilo se, da je sva mudrost dotičnih „pametnih konja — matematičara" sastojala u tome, što su opažali širem općinstvu jedva primijetljive znakove svoga dresanta ili nazovi učitelja. I ovdje ću se poslužiti sa riječima uvaženoga rektora O. Gemellia, koji kaže: može se majmuna — i svaku životinju više manje — poučiti u području osjetljive uspomene (memoria sensoriale), ali da se majmuna ili ikakvu životinju dade poučavat: ondje, gdje počinje čisto umni rad, to je isključeno. Ta imamo u svim našim modernim zoološkim vrtovima stručno opremljene upravitelje, po zvanju zoologe, pa se nitko pred ozbiljnu i stručnu javnost ne usuđuje istupati sa dokazima živinske inteligencije, zaklonjenih živinskih vrsta. Ako ko i piše o razumu majmuna, pčela i mravi, to se ima shvatiti u prenešenom smislu, ako već ovo nije za dječju zabavu i za neupućenu i nenaobraženu javnost.

15. — „Životinjska pošta(?)"

Uprav se čovjek mora da čudi, kako se inače ozbiljni i naobraženi ljudi dive životinjskoj inteligenciji i postavljaju je nad ljudsku. U rujanskom broju godine 1929, dakle pred tri godine, znanstveno-popularnog lista: „Priroda", napisao je urednik Dr. M. Hirz prema Th. Zellu članak: „Životinjska pošta". Želja me potegla, da vidim, do kojih zaključaka dolaze gospoda u ovako važnom socijalnom i kulturnom pitanju. Uzeli su za podlogu ništa manje nego vrlo razvijenu inteligenciju (?) pasa, s kojom hoće da zasjene sve ono što smo mi ljudi tekom vjekova stvorili u poštanskom saobraćaju. Ljudska tehnika dostigla je veliki stupanj sa poštanskim parobrodima, brzim vozovima, aeroplanima, telegrafima, telefonima, brzojavima bez žica, radionomijom i t. d. Ne bi se čovjek toliko čudio, da ima ljudi koji pod uplivom materijalističkoga doba vjeruju, da i životinje imadu ponešto razuma, jer oni zapravo i ne razume ili ne će da razume šta on znači; ali da idu davati prednost životinjama pred zamjernom ljudskom tehnikom, to prevršuje mjeru. Pred ozbiljnom publikom teško je i iznositi slična mnenja, ali treba radi poznanja našeg tobožnjega kulturnoga napretka, čiji se predstavnici ne žacaju turati i ovake nezgrapnosti i zablude u našu javnost. Čujmo dakle dr Hirca:

„Ne rugajmo se dakle ovome vladanju pâsa (da često mokri kraj raznih predmeta na putu. — Moja op.), koje je tako važno za ove životinje, na što već ukazuje njihovo ozbiljno lice pri tom poslu. Mi se varamo, ako držimo, da naša pošta može da izdrži utakmicu sa ovom prirodnom poštom, koja u glavnom počiva na istim načelima sporazumijevanja... Prema tome imaju psi i zločinci isti način obaviješćavanja, samo što se čovjek kao stvor vida, služi znakovima za oči, dakle crtama, kukama, risarijama i t. d., a pas, kao životinja njuha, odabire svoju mokraču, koja djeluje na njušku". „Bilo bi mi drago, veli Dr. Hirz, da ovi moji reci dadu pobude, da se poštanskoj vezi kod životinja odsad prikloni veća pažnja i da se u tome poslu ne stane prije, dok se kod svih životinja ne ustanove sredstva sporazumijevanja." —

Zaista jako površna diagnoza o socijalnom pojavu naše ljudske pošte i one pasje! Ima i drugih životinja sa očima još jačim od naših pa još nijesu počeli ni misliti niti će igda početi o sredstvima naše pošte; a starije su mnogo od ljudskoga roda. Razuma nemaju! Neka se slobodno Dr. Hirz i njegovi učenici bave sa poštanskim prilikama u životinjskom carstvu pa tek onda, kada otkriju nesumnjive dokaze njihove poštanske vještine, neka objave svijetu. Što se pak tiče pasjega običaja, ako koga i to zanima, neka se

potrudi do anatomsko-fizioloških djela, pa će i tome pojavu uzrok naslutiti. Uostalom bilo bi bolje i po znanost korisnije, da se „Priroda" bavi ozbiljnijim raspravama!

16. — K jedinstvu pogleda

Nepristrani ljudi i oni, koji se uistinu razume u znanstvena pitanja, ujedinjuju se u jednakim pogledima na duševne osnovne sposobnosti svih ljudi bez razlike: zvali se kulturni ili nekulturni, divlji ili napredni. Njemački prirodoznanac H. Klaatsch pisao je još godine 1909 (Archiv für Antropologie: Kraniomorphologie und Kraniogeometrie): „Primitivnoga čovjeka nikako ne smimo pojimati ni bedasta (dumm) ni pokvarena. Pračovjeka treba da poštujemo kao visoko nadareno biće (hochstehendes Wesen), koji u svojoj individualnoj i životnoj snazi katkad nadvisuje tako zvanoga modernoga čovjeka..." Kad su neki prirodoznanci htjeli da uskrise već davno pokopanu teoriju o praljudima bez dara govora i to tvrdili na nekim iskopanim kosturima, koji su pokazivali znatnijih morfoloških razlika u formaciji brade i nepca, tada ih je H. Klaatsch ušutkao, veleći: „Ako bi se dalo iz takovih razlika zaključivati na pomanjkanje dara govora, tada bi se moglo zaključiti iz sličnih razlika za Australce, da nijesu ni oni imali dara govora; a kad tamo o Australcima izvjesno znamo, da su se služili i da se služe govorom kao i drugi ljudi.

Učeni Isusovac Lindworski u svom referatu na milanskom kongresu (1925): „Die Primitiven und das kausale Denken" — iznio je rezultate svoga dugoga i ustrajnoga studija, koji se poklapaju sa Klaatschovim pogledima. On kaže: „Rezultat je našeg naučnog promatranja ovaj: Opazili smo kod primitivnih naroda jednake duševne sposobnosti kao i kod kulturnih za uzročno mišljenje. Što vrijedi o uzročnom mišljenju to vrijedi u glavnom za čitav duševni život. Ako u životu primitivnih naroda naiđemo na neke nama nerazumljive duševne pojave, tada im treba tražiti uzrok u posebnim prilikama života, koje su posve drukčije od naših. I za narodoslovca, a posebno pak za misionara, vrijedi načelo: Duša divljih naroda nije nipošto posve zapečaćena knjiga. Mi možemo upoznati takovu dušu, ako budemo umjeli poći za njom i uvesti se u načine njezina mišljenja sa sredstvima i sa pojmovima moderne psihologije."

I danas čvrsto stoji istina naše sv. Vjere, da je Bog stvorio čovjeka razumno biće i postavio ga za kralja svim vidljivim stvorenjima.

NAPOMENA. — Ako bi ko želio, da se potanje uputi u neka ovdje iznešena pitanja, i ako može da dođe do literature, s kojom sam se i ja u mom članku poslužio, evo mu je ovdje navodim:

Dictionaire Apologetique De La Foi Chatolique, 4 iz.,.
P. Teilhard De Chardin: Homme.
R. De SINETY: Transformisme.
H. Pinard de la Boullaye: L'E'tude comparée des religions, 2 sv., Paris 1925.
U izvješću: Internationale Woche für katholische Ethnographie, Paris 1926:
Gusinde M.: Zur Ethik der Feuerlander;
Koppers W.: Materiell — Wirtschaftliche Seite der Kulturentwinklung;
Lindworski: Die Primitiven und das kausale Denken;
Pinard de la Bollaiye H.: Le mouvement historique en ethnologie;
Schmidt W.: Die Moral — Ethnologie; Critères chronologiques.
U kolekciji: Religion, Christentum, Kirche (Esser — Mausbach):
Schmidt W.: Die Uroffenbarungen als Anfang der Offenbarungen Gottes.
Dr A. Gahs: Krapinski čovjek i njegovi suvremenici. — Zagreb 1928.

Dr. Catholicus - Split

Sukob dviju ideja

1. — Ideologija fašizma — poganski naturalizam

Sudar, koji je prošlog ljeta nastao između Crkve i države u Italiji, između Vatikana i fašističkog režima, između katolicizma i fašizma bio je u središtu općeg interesa, jer su suprotne ideje i snažni takmaci davali borbi gigantske obrise jednog od najtežih i najsudbonosnijih problema svjetske povijesti uopće. Plitki posmatrači talijanskog života od ujedinjenja Italije do danas, turisti koji su proletili Italiju u par dana te na stepenicama poštanskih ureda, po vlakovima i javnim lokalima vidjeli crne košulje kako drže oštri, mrtvi red, propovijedali su o zemaljskom raju u imperiju fašizma, a da nijesu ni progovorili s onom milijunskom masom bez slobode i građansko-čovječanskih prava; propovijedali su poslije Lateranskog Pakta i Konkordata o Mussoliniju kao *„providnosnom čovjeku"*, nekom *„novom Konstantinu Velikome"*, najvećem *„geniju modernog doba"*, a da nijesu ni zere znali o prošlosti, punoj crnih slika, i sadašnjosti Vođa fašizma, koji je savršen tip makijavelizma. Rijetki su bili koji su ispravno uočili i poganska ideologiju fašizma i kameleontski temperamenat Ducea. Stoga su bili iznenađeni i prestrašeni pred sukobom Crkve i fašizma. *„Nova Revija"* još pred tri godine ispravno je pisala o ideologiji fašizma kao grubom sistemu poganskog naturalizma, i poslije svečanih, teških riječi sv. Oca na adresu fašizma, ponosna je što nema što da ispravlja.

U pitanju su načela i *Petar je preko Pija* progovorio. Radi se o biti i ne biti katoličkih principa, i neprevarljivi Učitelj — progovorio je bez obzira, bez kompromisa, otvoreno, svečano. Varaju se koji misle da je *Papa svojim radikalnim nastupom upao u ekstrem.* Dok se radilo o politici i taktici, Papa je bio — otac. Popuštao je zemaljskom carstvu do skrajnih granica, tako da se njegova država tek vidi na geografskoj karti, *samo da u Konkordatu osigura puno pravo na život duhovnoj slobodi tal. katolika, koju je fašizam drsko oduzeo talijanskim građanima.* Jed-

nom je generalni sekretar fašizma Turati izjavio da fašisti ne smiju imati već jednu misao, jedan mozak — Mussolinija. To je degradacija čovjeka. Ne razumije velikanskog gesta Pija XI. pri sklapanju Lateranskog Pakta, koga ne gleda kroz prizmu ove istine: *Papa se odrekao materijalnog teritorija zadovoljivši se s toliko koliko je sv. Franji trebalo isušenog tijela da uzdrži veliki, sveti duh, samo da mu država u Konkordatu prizna punu slobodu vjeri i moralu, da bar u kulama Katoličke Akcije okradeni tal. građanin nađe zraka da diše, mira i slobode da se osjeti čovjekom.* I stoga se nije čuditi da je Papa progovorio, poslije nego je dugo, gorko trpio. Dao je svojem narodu sve što je želio, a sinovi njegovi ukradoše mu ono što su bili uz zakletvu dali. Da se radilo o materijalnim dobrima zemaljskog carstva, Sv. Otac bi mučao; ali se radilo o načelima nebeskog carstva, i *vatikanski se Starac pokazao lav Pijo XI. je otskočio u veličini i snazi Grgura VII.*

2. — Makjavelističke metode

Odmah poslije sklopljenja Lateranskog Pakta i Konkordata nastala su mimoilaženja u tumačenju tih dvaju diplomatskih akata. Framasunsko krilo fašizma i pristaše Gentilijeva hegelijanizma dali su u parlamentu i senatu javnog izražaja sumnji o pogibelji klerikalizacije Italije. Sv. Otac je naprotiv u svojem govoru uskliknuo: „Flores apparuerunt in terra nostra." Još se nije ni rascvalo to cvijeće religiozno-moralne akcije katoličkog rada, kad su ga zasule kao zimski mraz Mussolinijeve riječi u parlamentu i senatu, gdje on makijavelistički dijeli Lateranski Pakt od Konkordata: prvoga prihvaća, jer mu je donio materijalnih probitaka tal. državi, a drugoga omalovažuje, jer mu krnji — svemoć poganske države. Ujedno je svečano izjavio, da, dok je on na straži države, niko se nema da boji klerikalizacije Italije. Stari je Mussolini, onaj iz ere socijalizma i anarhizma, progovorio. Progovorio je grubo i nelojalno. Još se nije osušilo ni crnilo njegova potpisa na lateranskim dokumentima, već je sitničavo počeo da izvrće smisao i niječe ono što je prije odobravao. Upravo nekako, u ono vrijeme Mussolini je izdao raspravu o Macchiavelliju uzdižući njegove nemoralne političke aksiome. Mnogi su držali da su to bile slučajne koincidencije. Ali nema ništa slučajna kod Mussolinija: on stoji na principu hegelijanske poganske filozofije da je država — bog, koja se manifestirala u njemu, i svaki čin, pa bio i najnemoralniji, koji je u

korist države — nacije, kako uči Macchiavelli, dobar je. Sva su sredstva moralna koja vode k tom cilju. Stoga je mogao Mussolini nedavno da izjavi dopisniku pariskog „Journala" — „politika (država) sam ja". Eto zašto u fašističkom imperiju nema prava ni slobode: sve pravo i sva sloboda samoj državi — Mussoliniju. To je poniženje čovjeka, skrajnje ropstvo slobodnog stvora, grob i smrt i najumjerenijeg individualizma. Po tom grobištu talijanskog javnog života stražu straži — crna košulja. Grobovi šute — jer i prividne sjene idu u ropstvo na liparske otoke; ali nad tim grobljem čula se jeka Očeva glasa. Pijo je progovorio.

3. — Papa je ustao na obranu prava i slobode

Uvijek je Sv. Stolica budan čuvar ljudskog dostojanstva, kršćanske slobode, čovječanskih naravnih prava. Stoga su u današnjem gigantskom sukobu fašizma i Sv. Stolice i liberalni krugovi demokratske Evrope sa svojim simpatijama uz Sv. Oca. Samo služnici i plaćenici diktatura kod pojedinih naroda mogu da se oduševljavaju za crne košulje. Sv. Otac je ustao ambrozijanskom snagom i rimskom odlučnošću da brani naravna prava i slobodu čovjeka; Njegov se glas čuo u obje polutke; Njegov nauk su shvatile sve rase, — — — s puno ljubavi i pouzdanja u nj se zagledaše svi ljudi, tim više što je on imao apostolsku snagu da se opre sili države koja pripada njegovu narodu bez obzira da li će to škoditi internacionalnom dobrom glasu Italije, jer Papa je *supernacionalan* i ima samo jedan zakon: „Potius obedire Deo quam hominibus". Kako je velik Pijo! Samo su sićušni duhovi (kao člankopisac zagrebačkih „Novosti") smatrali da je Papa poslije Lateranskog Pakta vezan i nemoćan. Njegov ljetni nastup — snaga je i ponos katolicizma.

U sukobu između Crkve i države u Italiji zapravo se radilo o odnošaju Crkve i države. Fašizam, koji zastupa ideju totalitarnog etatizma, logički, ali neopravdano i nepravedno, brani lajičku tezu koja niječe Bogu svako pravo u društvu i u državi. Autonomija društva i države od pozitivne religije i dogmatskog, trascendentnog morala, te razorne ideje bezbožnog hegelijanskog imanentizma — to je ta teorija fašističkih teoretičara à la Gentile, Missiroli, Coppola... A to nije već

povraćanje u poganstvo. Mnogi u Italiji, i van nje, nijesu vjerovali da je ovo Mussolinijevo mišljenje, jer ih je varala Duceova darežljivost prema kleru, Crkvi i javnom moralu. Mussolini je vješto glumio jozefinističku ulogu: znao je da će sitnim, i ebitnim, materijalnim mrvicama mnoge zarobiti, mnoge uspavati što će mu izvrsno doći u dan odlučne borbe između Crkve i države. Još pred nekoliko mjeseci Vođ se fašizma samodopadno hvalio u polemici s Vatikanom, da je ogroman broj klera uza nj!

4. — Iluzija

Iluzija je to, — ali iz nje se očito vidi, kud je Mussolini ciljao, kad je činio samo neke ustupke Crkvi, i to samo praktične naravi. Uostalom teoretičari fašizma više od jednog puta svečano su rekli, da oni prihvaćaju historijski katolicizam, jer je u njem povijest razvoja talijanskog tisućljetnog života, ali da odbijaju dogmatski katolicizam. A nije li to osuđeni modernizam u nacionalističkoj odori? Fašistički su učitelji išli tako daleko da su identificirali Crkvu s rimskim imperijem odbijajući Pavlov nauk univerzalnosti katolicizma. A zar to nije oponašanje skizmatičkoga istoka, navijanje duhova za formiranje nacionalne crkve, koja bi bila tupa sluškinja svemoćne države? U toj svemoćnoj državi, uči fašizam, čovjek je radi države, a ne država radi čovjeka; pojedinac nema nikakva prava pred državom. Država je izvor prava i nosioc vlasti. A ta socijalna filozofija, koja je fac-simile Hobbesova Leviathana, nije već duh rimskog, poganskog prava koji ne poznaje i ne priznaje naravnih prava ni dostojanstva čovjeka. To je prilog kršćanstva civilizaciji čovječanstva. Rimsko pravo zastupa ideju apsolutističkog Imperatora. Obožavanje svemoguće države u osobi vladara, to je poganstvo, koje je u vladaru obožavalo Imperatora i Pontifeksa i svakoj njegovoj naredbi i želji pripisivalo božanski izvor i iskazivalo božanski kult Mussolinijeva, ili bolje njegovih francuskih učitelja Forela, Maurrasa, Daudeta..., etatistička načela idu za obnovu onih crnih vremena ropstva rimskog duha, samo da on — Duce — sine u nimbusu nekog božanstva. Ali etatistička načela moglo se propovjedati prije dolaska Kristova, što je u toku kršćanske civilizacije nemoguće.

5. Otkupitelj je svijeta oslobodio ljude od svakog, pa i — državnoga ropstva

Državi što je državno, ali Bogu što je Božje — to je nauk Evanđelja. A Božja je — duša. On joj je dao neka *naravna* prava, obdario je božanskom *slobodom,* — i država zločinački prelazi granice svoje kompetencije, kad čovjeku krade — dar Božiji. Macchiavelli, Renesansa, bolonjska juridička škola, pa protestantizam sa svojim teorijama napuhivali su svjetovne knezove da zgrabe i duhovnu vlast koju im je oduzeo Utemeljitelj kršćanstva. Cezaropapizam je bio jak i na istoku i na zapadu u srednjem i novom vijeku. Crkva mora biti podložna svjetovnoj vlasti, jer: „cuius regio, illius et religio"! I ova protestantska herezija in ultima analisi baza je Mussolinijeva zahtjeva da samo država ima pravo da odgaja svoje građane, svoju mladost. Stoga je bio dokinuo katoličke omladinske organizacije u Italiji, stoga je bio sramotno pogazio ona prava, koja im je u Konkordatu zajamčio. Zar je onda čudo da je Papa odlučno ustao na obranu prava Crkve i čovjeka protiv ovog poganskog nauka? Zar rađe ne bi bilo čudno, kad bi Papa šutio?

Pijo XI. nije upao u ekstrem, kad je ustao protiv fašističke rimsko-poganske ideologije. Crkva nije nikada, i ne će nikada, jer ne može zanijekati svoje povijesti i božanske misije, priznati vlast države na vjerskom i moralnom području. Autonomija države od Boga i vječnog morala teološka je herezija, filozofski je nesmisao moderne bezbožne filozofije.

6. — Nije država apsolutno biće — apsolutan je samo Bog.

I ova divna, snažna, božanska katolička Crkva kao što preko Pija apostolski brani svoj raison d'être, svoj imperij nad vjerom i moralom, tako jednako odlučno brani dostojanstvo čovjeka, jer je principijelno stanovište kršć. socijalne filozofije, da je čovjek centar socijalnog života, i da je društvo i država radi njega. Stoga se kršćanstvo u tren oka manifestiralo u povijesti čovječanstva kao ***katolicizam, koji je i danas tvrđava kao što pozitivne vjere i Kristova morala, tako zlatne slobode i naravnog prava.***

7. — Srčan, nepopustljiv nastup Pija XI. uspio je

U svojim govorima punim snage i apostolske otvorenosti, u svojoj enciklici, koja je izišla u Parizu kao odgovor Mussolinijevim drakonskim mjerama Papa se pokazao Papa, pun rimske jakosti i ambrozijanske odlučnosti. Katolička su srca drhćala od radosti i ponosa čitajući Papine govore i Encikliku. Vođ fašizma vidio je da je zagrizao tvrd orah: oštri su njegovi zubovi, ali ipak nijesu bili kadri da ga zgrizu. I nastali su pregovori, koji su urodili priličnim uspjehom, jer je ***Mussolini povukao svoje dekrete o ukidanju katoličkih omladinskih organizacija, a Papa je pristao na to da biskupi budu neposredni starešine Kat. Akcije.*** Ovo su dvije glavne točke provizornog sporazuma, koji je smirio duhove i u talijanski život unio malo sređenosti. Koliko će trajati taj sporazum, niko nezna da kaže, jer je Mussoliniju — Macchiavelli učitelj u političkom životu, što znači da za nj potpisi na ugovorima vrijede dotle, dok su u materijalnom interesu nacije. S druge strane stvar se pogoršava, jer je umr'o Arnoldo Mussolini, brat Duceov, koji je bio miran i trizmen, bez polemičke uzgoritosti i oštrine. On je uvijek pomirljivo nastupao, blažio je opreke, utirao putove sporazumu, otupljivao oštricu framasonskog krila fašizma. Stoga je smrt Arnoldova udarac za politiku sporazuma između fašizma i Vatikana.

Boj koji se zametnuo prošlog ljeta između Crkve i države u Italiji razvio se u široke dimenzije, stupio je na prvo mjesto evropske politike uopće, jer je ***borba bila između dvaju oprečnih nauka: katoličke i fašističke ideologije. To je bio sudar dviju vjekovnih ideja, dvaju antipodnih svjetova, dviju nepomirljivih moralka.*** Fašizam, koji nije htio da sluša riječi sv. Oca i koji je prijetio da će zapaliti Vatikan, obnavlja Hobbesov i Hegelov filozofski nauk o svemoćnoj državi, o državi-bogu; odbija Božja načela pripisujući, protiv vjere i zdrava razuma, državi državne i crkvene atribute, Božja i svjetovna prava. Pijo XI. ustavši protiv ovog odioznog duševnog ropstva ***branio je savjest pred korbačem i brutalnom silom,*** branio je vječna, neoboriva načela, jer je vjerno vršio svoju pastirsku službu koju mu je Krist povjerio. Naše i molitve i simpatije i moralna pomoć moraju biti za Pija XI. Jer je Pijo ustao na obranu ljudskog dostojanstva protiv poganskog nauka koji bi htio zasužnjiti čovjeka, uza nj stoji i stati će vas objektivni, pa i nekatolički svijet. Plačene ultranacionalističke iz-

nimke nimalo ne umanjuju ovu istinu. Radilo se i radi se, da se spasi tekovine kršć. civilizacije, — — — stoga ne sustajmo moliti za Sv. Oca. U času kad se bori sa apokaliptičkom zvjerkom, nužna mu je molitva i pomoć svih katolika. Starčevo srce nek krijepi naša molitva. *Bio je potrebit i nuždan sukob između fašizma i Vatikana, jer je bilo i jest prèviše državne sile u Evropi: poslije apostolskog nastupa Pija XI. lakše se diše, bûde se velike nade da će kršć. civilizacija i u ovo otrovano moderno doba pobjedonosno osvajati duše za ideje mira, pravde, ljubavi i slobode. Nek Bog poživi velikoga Oca kršćanstva da vidi katoličku zastavu potpuno i trajno pobjedonosnu i u svojoj Italiji! I hrvatski će katolici za to od srca moliti.*

Fr. Ignacij Radić - Hercegnovi

Kultura Volje.

Volja je čovječja cijeli čovjek. Koji dobro hoće taj i dobro čini ali nije uvijek lako dobro htjeti; iza istočnoga pada volja je veoma slaba: valja ju liječiti, jačati, uzgajati. Volja je slobodna; to je doista njena odlika, ali je i njezina slaboća; volja bo može činiti i zlo, i zato valja volju staviti u službu dobra, podvrći ju visokom cilju i svojoj konačnoj svrsi. — Volja je slijepa; valja ju podvrći vodstvu razuma i Boga. — Volja je lijena; valja ju liječiti radom. — Volja je razularena; valja ju staviti pod uzdu zakona i Božje milosti. — Volja je nepostojana; valja ju liječiti ustrajnošću u dobru. — Volja u neku ruku sve može; jer htjeti, je moći. — Što sve ljudi ne smogoše, jer htjedoše. — Zato samo dalje u službu dobra i Bog će pomoći. Evo sadržaja ovog poglavlja. Razvedimo, razjasnimo, utvrdimo.

I. — Slobodnu volju stavi u službu dobra i podvrgni ju visokom cilju

Volja je čovječja slobodna (1) spram dobra i spram zla (2) u toj slobodi se sastoji sva njezina veličina, ali i sva njezina niskoća (3). Da spasiš svoju volju od zla, stavi ju u službu dobra, (4), i u svojoj težnji privezi ju za visoki cilj (5).

1. Volja je čovječja slobodna, t. j. ona nije u svojoj unutarnjosti primorana da radi ili da ne radi (lib. contradic.); da radi dobro ili zlo (lib. contrariet.); da radi ovo ili ono, ovako ili onako (lib. specific.); već se ona, kad je već sve za rad pripravljeno, slobodno i aktivno, sama od sebe opredjeljuje da nešto učini, ili ne učini. Sloboda volje temelji se na spiritualnosti čovječje duše: čovječja je volja slobodna, jer čovječja duša, ta prvotna podloga čovječjeg djelovanja, jednostavna u svome bivstvu, neodvisna je u svojoj *unutarnjosti* od materije, odnosno od čovječjega tijela, i to u svojoj eksistenciji i u svojem djelovanju. Protivno je kod životinja. Njih ne vodi razum, već životinjski instinkt; pa one, ma koliko bile spretne i „mudre" u postizavanju svoje naravne svrhe, u uzdržavanju naime sebe i svoje vrsti, one

ipak kulturno i duševno ne napreduju; one nijesu slobodne; one ne postavljaju, košto čovjek, neku svrhu svome radu, one svijesno ne biraju sredstava za postignuće iste svrhe; one nijesu svijesne svega djelovanja, one ne reflektiraju, one ne napreduju; one nijesu slobodne. Naprotiv čovjek, svijesno postavlja cilj svome radu, svijesno k njemu teži, svijesno bira sredstva svome cilju, svijesno se ispravlja, slobodno se opredjeljuje; on napreduje u fizičkoj, tehničkoj, znanstvenoj, umjetničkoj, a napose on napreduje u moralnoj kulturi. Čovjek je slobodan; on može postati veliki moralni propalica a i veliki svetac; jer i svetost, kako i svaka krepost i nije drugo nego slobodno određenje ljudske volje na dobro. Iz ovoga slijedi:

2. Čovječja je volja slobodna spram dobra i spram zla. Slobodna je spram gore i spram dolje: slobodna spram zahtjeva razuma i spram prohtjeva strasti; slobodna spram zakona Božjega i spram zakona grijeha. Čovjek može da bira između dobra i zla, između Boga i đavla, između kreposti i grijeha. On se može slobodno primicati, ali i odmicati od svog konačnog cilja. Čovjek može da se spasi i da se upropasti. I baš zato čovjek može napredovati i nazadovati; što životinje ne mogu.

3. U slobodnoj volji sastoji se sva veličina i sva niskoća volje. Sva njezina zasluga, ali i sva njezina krivnja; sva njezina dobrota, ali i sva njezina zloća. Ona slobodno bira između žrtve, koju joj nameće dužnost, i između prekršaja, koji pogoduje osjetnosti; ona se slobodno opredjeljuje za krepost i poštenje, premda bi mogla krenuti putem grijeha i moralne razuzdanosti; i u toj dobroj ili slaboj uporabi slobode, sastoji se sva odlika, ali i sva krivnja i pogibelj slobode.

Čovjek je moralno slobodno biće, kad bi on bio primoran da čini dobro ili zlo, porušen bi bio cijeli moralni red; pala bi razlika između dobra i zla, između zasluge i kazni, između neba i pakla. Kad se čovjek nebi slobodno odlučio na djelovanje, nebi ovo ni kao dobro bilo nagradivo, ni kao zlo bilo kažnjivo. I baš zato, jer čovjek slobodno bira između dobra i zla, slijedi da je volja glavna moć u čovjeku, da je volja cijeli čovjek, da ljudi su ono što su njihove volje: homines sunt voluntates (sv. Augustin). Da svoju volju očuvaš od zla i tako ju spasiš

4. Stavi volju u službu dobra. Čini naime uvijek dobro. U mišljenju ne opredjeli se na bludnju, koja te baca izvan brazde, već udari putem istine koji te k cilju vo-

di. Slobodno stupaj, da; ali ne k ponoru grijeha i nereda; već se hrabro uspinji stazom kreposti i poštenja; ne slušaj strasti koje te zavaravaju već razum; ne slijedi đavla, već Boga. Bludnja, razuzdanost, nered grijeh, niske strasti nemaju prava na slobodu; one su zapreka i zloporaba slobode. Jakom i slobodnom voljom čini uvijek dobro i bježi od zla; tako ćeš spasiti svoju volju i postati ćeš moralno slobodan čovjek neodvisan naime od zla. Velika je to stvar.

Teži uvijek k najvišemu dobru, teži vrhovnom blaženstvu, teži k svojoj konačnoj sreći; to je zdrav instinkt tvoje naravi. I tvoja narav se toga instinkta ne može odreći. Upoznaj to vrhovno dobro, u kome da nekako otpočine tvoj razum tvoje srce, nekom nuždom privezi za nj i svoju volju. Zato:

5. Postavi volji visoki cilj. Cilj koji će volji biti ono, što je mornaru zvijezda sjevernica, ili kormilaru magnetska igla, koja i posred najveće oluje, pokazuje samo na sjever. Taj sjever je za tebe jedan visoki cilj, kojemu mora da budu određeni svi drugi ciljevi. Ispred visokog cilja porasti će i težnja tvoje volje: Cilj će izazvati sve njezine sakrivene energije. Nemari da je taj cilj visok, da je još daleko; samo svaki dan po korak naprijed i ti ćeš mu biti sve bliže. Čovječji duh, čovječja volja puno mogu; kad jednom idealu koncentriraju sve svoje misli i sve svoje težnje.

U engleskim školskim knjigama između ostalih nalaze se i ove poslovice: „gdje su milijuni prestali tu nastavi ti tvojim radom"; „na visinama ima još mjesta za vješte radnike"; „najbolja mjesta na svijetu, nijesu još zaposjednuta"; „još uvijek se traže značajevi na burzi života i postojano raste njihov kurs" (Kod Toht, Charakter, Herder 1928, s. 10). Carnegie jedan od najbogatijih i najradišnijih ljudi u Americi držao se je ove lozinke:: „My place is at the top" — moje je mjesto na vrhu". I ti teži za najviša duševna dobra. Budi u tom pogledu smjel i gledaj samo na visine. Tvoj razum, tvoju volju tvoje srce priveži za samom istinom, za samom dobrotom, za samom ljepotom. Uspinji se k zvijezdama.

II. Slijepu volju podvrgni Bogu i razumu

Volja je slijepa moć: nju zaslijepljuju neukrođene strasti, razuzdana mašta, i nemirno srce; — strasti, maštu i srce valja

podložiti razumu i Bogu. Slijepu volju treba prosvijetliti svijetlom razuma i svijetlom Objave. Razvedimo i utvrdimo.

1. Kroti neukroćene strasti i podloži ih razumu. Strasti su neuredna gibanja pohotnoga nagona. One prejako uzbuđuju čovječje tjelesne i duševne moći, tako da čovjek ne može lako upoznati čistu objektivnu istinu, a još manje može volja, da toj istini, koja se volji prestavlja kao nešto dobro, sa svom silom da teži. Strast zaslijepljuje. Oholica imade pred očima samo svoje odličje, lakomac svoj novac, razbludnik seksualni užitak, proždrljivac ukusna jela, lijenčina svoj komod; svi kao da ne vide povređene zakone poštenja i pravice; oni ne vide potrebu kreposti i žrtve, ljepotu i milinu ljubavi.

Poniznost, mrtvenje, pokora, čistoća, uzdržljivost, to su za njih puka priviđenja. Oni kao da neznaju da je oholost Anđele prometnula u vragove, da je lakomost od Jude napravila bogomrskog izdajnika, da je bludnost Sodomljane pretvorila u životinje. Ezav je iz proždrljivosti izgubio prvenstvo, Kain je iz jarosti ubio svoga brata, David je radi pohotnosti postao preljubnik i ubojica, Irud je iz ambicije postao krvolok. Eto kako strasti zaslijepljuju.

Prežive ljudske strasti valja tažiti pokorom, krotiti mrtvenjem, podložiti jih razumu i Bogu; eda tako one koje su za etički život pogibeljne, umrtvljene i uzgojene, postanu za čovjeka pomoćnice u dobru. To vrijedi i za maštu.

2. Uredi svoju maštu, i stavi ju u službu dobra. Neko je duhovito rekao da je mašta u životu duha kućna luđakinja, kojoj treba nametnuti ludačku haljinu. Neuređena mašta, redovito te u bludnju zavađa. Nedozvoljeni sjetilni užitak zaoditi će mašta blijeskom sjetilne primamljivosti, a djelo kreposti prikazati će u grubom odijelu pokore. Mašta u pobožnosti vidi pretvaranje, u čistoći besmisleni skrupul, u poniznosti slaboću, u podložnosti robovanje, u auktoritetu okove, u kreposti hipokriziju. Ona ima samo crne boje za kršć. savršenstvo, a najsvjetlije za grješnu slobodu. Mašta uveličava poteškoće za krepost, a umanjuje krivnju i pogibelj grijeha i nereda. I tako mašta zavodi razum u bludnju a volju zastrašuje od pokore i žrtve, i priklanja ju grješnim užicima.

Ali toli pogibeljne kombinacije mašte stavi pod sitnozor zdravog razuma; taj sitnozor još pojačaj svijetlom Božje mudrosti. U svijetlu razuma i vjere, rasplinut će se plitki sofizmi i prazne

umišljenosti te kućne luđakinje. Daj stvarima svoju boju a pojmovima svoj smisao. Niti je sve bijelo što se sjaji, niti je sve crno što je u tami. Nije svako „zlo", zlo. Najveći dio što mi u svijetu zovemo zlim dolazi od neznanja; ljudi neznaju stvoriti pravi pojam o svrsi, koju hoće da promiču, niti slijediti ono što bi svrsi moglo privesti" (Goethe). Ne uveličaj poteškoće za krepost, niti umanjuj pogibelji grijeha. Grijeh je uvijek nered a krepost je red. U poslovima tvoje duše, glavnu riječ imade da vodi razum i Bog, a ne razuzdana mašta. Stupaj putem žrtve i kreposti i brzo će ti zasjati svijetlo istine. Sredi tvoju maštu i podloži ju razumu i Bogu.

3. Smiri svoje srce. Srce znade biti preveć nemirno, previše uzbibano, uzrujano; ono previše ljubi, odnosno ono prekomjerno mrzi. Srce znade biti prenježno, preveć osjetljivo premeko; a sve to mogu biti koprene za razum i pogibelji za volju. Još gore ako je srce otrovano griješnom ljubavlju i griješnom mržnjom. Srce tada znade biti slijepo i preslijepo. Griješnu vatru srca valja postojano gasiti, a oduševljenje njegovo tažiti da ne preotme mah i tako da te ne zavede. Ne valja sve ljubiti ni sve mrziti. Srce valja najprije staviti u službu dobre stvari, pak tek onda dati mu slobodnog maha. Srce nek se žari, ali samo u svijetlu istine i u vatri Božje ljubavi. Smireno, ugođeno, uređeno ljudsko srce neće više biti pogibelj za volju, već će ono tada za nju biti novo svijetlo, novi žar, odakle će se u njemu i razvijati prosvijetljena i žarka ljubav, ljubav kraljica sviju kreposti.

Kad si tako ukrotio strasti, uredio maštu, smirio srce, ti si time pokidao guste koprene koje su zastirale tvoj razum, ti si potrgao teške okove, koje su sputavale tvoju volju. A sad i samu

4. Volju podloži razumu i Bogu. Bez razuma volja zabasa; razum je njezino oko; njezino svijetlo, njezin vodič. Rasvijetliti volju znači, u njezinu sredinu, na visokom pjedestalu postaviti, naravno svijetlo razuma i svrhunaravno svijetlo Objave. To svijetlo, to su jasna, precizna, dobro utvrđena i na praksu se odnoseća načela naravne etike i Božjih zapovijedi; načela, koja će rasvijetliti put kreposti i ponore grijeha. Ta načela biti će za volju svjetionik, koji će joj na uzburkanom valovlju života pokazivati luku spasa. Volja u službi istine i dobrote učiniti će čovjeka mudrim, kreposnim značajnim i svetim... Volju dakle, izloženu tolikim poteškoćama, marljivo prosvijetljuj i izobrazuj.

III. Lijenu volju liječi radom

1. Volja je po naravi lijena. Oduševljenje se volje lako gasi, ako ju postojano ne podižu žarki ideali i duboki osjećaj dužnosti. Ono traženje komoda, ono dolce far niente, onaj rad u nevrijeme, bez reda, bez sustava, bez koristi, eto to je ono što ubija mnoge mlade duše, što koči svaki moralni, kulturni i materijalni napredak.

Gledajte nemarnog učenika: on će cijeli sat držati pred sobom otvorenu knjigu; ali ne zato da nešto nauči, već da u bludnju zavede svoje roditelje ili uzgojitelje; on će učiti, ali ne ono što mu je zadano već ono što ga zanima; kad ga je jednom profesor ispitao, on će za više vremena odložiti knjigu; i jao ako ga kroz to doba profesor iznenadi kojim upitom jer će ga tada nemarni učenik optužiti s nepravice. On će iz znatiželjnosti dugo listati po knjigama, ali samo da pročita naslove i pregleda slike. On ne reflektira, ne pazi, ne usvaja, ne napreže se. Trut koji će društvu biti kasnije samo na teret.

Nije manje, ako ne još više pogibeljna lijenost na području uzgoja. Kršćanska askeza, mrtvenje, odricanje, požrtvovnost, pokora, sakramenti, čini pobožnosti i Božje ljubavi, to su za lijenčinu strašila od kojih on bježi. Naći ćete akrobata, koji će skočiti sa 20. metara visine, koji će plesati po rastegnutom užetu; atleta, koji će dizati silne terete; sportaša, koji će pobijediti pri svakoj utakmici; ali — čudno zaista — svi ti dršću ispred manje žrtve, koje od njih traži moralna svijest. Orijaši tijelom, a kukavice duhom. Golijati, koji se hvastaju s mišičjem; pa ih mali i prezreni David često praćom obori. Aleksander Veliki zavladao je cijelim istokom, a nije mogao da zavlada svojim strastima, koje su ga u 33. godini života survale u rani grob. Pretjerani sport naše dobe neće nam stalno rađati junake duhom; kultura puti i tijela rađa Goliate a ne Davide.

Valja raditi i opet raditi. Rad je sveopći zakon za svakoga. Ne samo Adamu, već svim njegovim potomcima je rečeno: „u znoju svoga lica hraniti ćeš se hljebom". Rad svakovrstan: duševni i tjelesni rad; rad na polju i u radionici; u uredima i u školama; rad za osobno i tuđe vaspitanje; rad kulturan, karitativan, socialan; rad za opće dobro napose pak rad za proširenje kraljevstva Božjega na zemlji.

Za takav rad treba stručne i duševne kvalifikacije; treba tehničke izobrazbe, ali još više treba jake i dišiplinovane volje; treba osjećanja dužnosti i topline ljubavi. Treba se u radu uživiti i uzljubiti ga kao izvor zdravlja i napretka; kao izvor sreće i blagostanja; kao izvor vremenite i vječne sreće. A zato

2. Rad valja poduševiti. Nije bo rad samo izvrsno djelo pokore već je on i obilni izvor Božjeg blagoslova i duševne sreće, samo da ga mi promatramo očima velikih muževa.

„U svakom djelu biti će obilnost" (Pro. 10, 20). „Približi se mravu o lijenčino, promatraj njegove puteve i nauči se mudrosti" (Ibi, 6, 6).

„Nema slasti bez rada; veseliji obasjava trak djelo znojem obliveno" (Pindar).

„Generosos animos labor nutrit". (Seneca)

L' home qui travaille, ne' est jamais complétement malhereux. (De Meistre)

In un sol parto, la fatica e l' Onor naquero in terra. (Testi)

„Radnik izobražen, razuman, uzgojen, uredan, štedljiv, to je ideal za kojim u sadanjoj fazi teži ljudsko društvo" (Smilles).

„Svaki rad imade svoje dostojanstvo i svoju korist: kruh najslađi, razonoda najmilija, koja se stiče svojim znojem" (Cantu).

„Samo rad može napuniti prazninu duše" (Areonville).

„Radost to je plod koji zrije samo na polju rada" (Joung).

„Sretan je čovjek onaj koji najviše radi" (Royon).

„Rad je istodobno teret, kazna, užitak i čast" (Smilles).

Zato laboremus radimo. (Zadnja riječ umirućeg Septimija Severa rimskog cara).

IV. Razularenu volju stavi pod uzdu Božjeg i naravnog zakona

Dà; volju stavi pod uzdu naravnog i Božjeg zakona; pod uzdu milosti i straha Božjega. Ne hlepi za grješnom neodvisnošću; već budi ti milo biti rob svoje savjesti i svojih dužnosti. Svlači sa sebe staroga čovjeka grijeha, i sredstvom svete ispovijedi usadi u svoje srce što dublju mržnju na grijeh, a sredstvom svete pričesti, zaodij se novim čovjekom milosti Kristove. Razvedimo ove pojmove.

1. Volju je čovječju razularío istočni i osobni grijeh. Istočni grijeh ubacio je u čovječju narav nered i unu-

tarnju pobunu. Osjetila, požuda, pamet, mašta, volja odrekle su posluh razumu i Bogu; razum je potamnio. Istočni grijeh zadao je čovječjoj naravi trostruku ranu: ranu neznanja u razumu, ranu zlobe u volji, i ranu pohotnosti u osjetilima. Čovjek je iza pada duševno kronički bolesnik; njega valja liječiti pokorom i mrtvenjem a napose Božjom milosti.

„Neki opat starodrevnog samostana zapita jedne večeri nekog redovnika: „Što si danas učinio"? „Ah, odgovori monah; ja moram dnevno puno raditi, i moje sile, bez Božje pomoći mi ne dotiču. Ja moram dva gavrana svezati, dva jelena pridržati, dva jastrijeba zatvoriti, jednog crva svladati, s jednim se međedom boriti, i jednog bolesnika dvoriti". — „Ah što govoriš" prihvati smiješeći se opat; „tih životinja nema u samostanu". „A ipak je tako reče monah. „Dva gavrana to su moja dva oka, na koje moram uvijek pripaziti, da ne vide štogod zla. Dva jelena to su moje noge, koje moram uvijek zadržati da ne idu krivim putem. Dva jastrijeba, to su moje ruke, koje moram prinuditi na rad. Crv, to je moj jezik, kojeg moram držati za zube, da ne izbrblje što ružnoga. Međed to je moje srce; ja se moram uviiek boriti protiv samoljublja i taštine. Bolesno je napokon cijelo moje tijelo, te ga čuvam da ga požuda ne otruje" (Toth, Chatakter Herder 1928 s. 45).

2. **Budi rob svoje savjesti.** Savjest je glasnica Božje volje u tebi. Budi joj vjeran svagda i u svemu. Nikada kompromisa sa tvojom savjesti. Neka te s tog puta ne smetnu zli primjeri ovoga svijeta, ni osobni interesi, a još manje vabljenja niskih strasti. Sublata conscientia, jacent omnia, kad se nema savjesti, sve je propalo, kaže Cicero. Budi rob kršćanske savjesti; robovati Bogu znači kraljevati — servire Deo regnare est. Ne boj se drugoga nego samo grižnje tvoje savjesti. Dobra savjest biti će najbolja nagrada za tvoje žrtve i najbolja škola za dišiplinu razularene volje.

3. **Volju stavi pod okrilje straha Božjega.** Košto je Bog na Sinajskoj gori, u gromu i u bljesku u srce izabranog naroda usadio deset Božjih zapovijedi, tako i ti, duboko u srce, usadi strah Božji, koji je početak mudrosti. Mudrost pak Božja pokazat će ti grješne naslade u svojoj pravoj i istinskoj slici. Strah Božji imao je Josip egipatski, kad izmaknuv zagrljaju razbludne Putifarke dobaci joj: „Kako da sagriješim u prisustvu Boga velikoga"? Strah Božji imala je čista Suzana kad je svojim zavoditeljima otkresala: „Bolje mi je umrijeti nego li oskvrnuti se". Stavi

i ti bisnu pohotljivost pod uzdu straha Božjega i Božje milosti. Jakom rukom pritegni uzde razularenoj životinji kakav znade biti stari Adam, čovjek grijeha. Ali Božja milost djeluje redovito preko sv. sakramenata.

4. **Sredstvom svete ispovijedi usadi u srce što dublju mržnju na grijeh.** Mržnja na grijeh to je prava mržnja, sveta mržnja, mržnja na jedino zlo što ga otkriva Božje svijetlo, osobito u ovom svetom sakramentu. Svrhunaravno i skrušeno pokajanje, ono pročišćuje srce, posvećuje volju i pokornika dovađa do čistoće savjesti. Oh riješi se sramotnih okova grijeha; riješi se niskih spona osjetnosti, pusti da duh slobodnije kruži u ozračju kreposti i duševne slobode.

5. **Sredstvom Božje milosti, a napose sredstvom svete pričesti zaodij se novim čovjekom milosti.** U svetim sakramentima, na divljoj rozgi griješnog Adama ukalamljuje se novi čovjek milosti, Isus Krist. Napose u svetoj pričesti, kad tijelo Isusa Krista postane hranom duša naših, mi se nekako oslobađamo ropstva tjelesne požude i zaodijevamo se odijelom originalne pravice, one naime pravice koju je imao Adam prije nego li je sagriješio. U sv. Pričesti mi nekako proživljujemo božanski život, jer krv Isusova teče kroz naše žile; a bolje, milost Kristova rasvijetljuje naš razum, pojačava našu volju da uzmognemo vojevati bojeve Gospodnje. Tijelo i krv Isusova najbolje je čistilo za grijehom otrovanu našu narav; najviše je svijetlo, svrhunaravno svijetlo za naš razum; najjača je sila za našu volju. Žalibože mnogi toga neće da razumiju i zato „mnogi spavaju" (Sveti Pavao): slabi su naime i pored sve umne izobrazovanosti. Manjka Božje milosti, straha Božjega. Da ojačaš svoju volju stavi ju pod uzdu milosti.

V. Nepostojanu volju liječi ustrajnošću

1. **Volja je nepostojana.** To je žalosna činjenica. Imade ih, koji će se za sve zagrijati, sve obećati, sve započeti; ali skoro ništa izvesti. Čim je kod njih jače zaplamsala vatra oduševljenja, tim se brže ona i gasi.

Na putu kreposti mnogi se veoma brzo utrude. Mili su im kršćanski ideali; ali im je teško, dan s danom uspinjati se na brdo kršć. savršenstva. Put je kreposti posut trnjem i hrapavim kamenjem; treba kadgod i krvariti s oštra biča pokore; žalibože mnogi kad se spotaknu o prvu poteškoću, padnu i ostanu na po

puta a da se teško već pridignu. Stacionarnost pak i nazadovanje. Ko na putu Gospodnjem ne napreduje taj nazaduje.

2. Nepostojanu volju liječi ustrajnošću. Gutta cavat lapidem, consumitur annulus usu: kaplja i kamenje dube, prsten se troši uporabom, kaže Ovid. Tako moramo i mi postojanom ustrajnošću svladavati poteškoće da dođemo do cilja; jer poteškoće su baš tu da ih svladamo. Na započetom putu valja pod svaki uvjet ustrajati. Samo dalje, ma i morali se polagano uspinjati na brdo. Festina lente: žuri se ali polagano. Neukrođene strasti, rasijana mašta, osjetljivost, samoljublje taština nijesu stvari, koje se dadu u jedan dan svladati: hoće se zato dana i godina. Polagano ali ustrajno; to je teško; ali se drugčije ne može.

3. Na putu kreposti nema skokova, košto ih nema na području organske kemije. Gledaj bilinu: sjeme bačeno u zemlju ono pod utjecajem vlage i topline proklije, uzraste, prolista, procvijeta i donosi plod; ali sve to ide polagano: sokovi konstatno stvaraju nove stanice; živi organizam, — kad bi i jedan čas prestao djelovati prestao bi i živjeti. Tako je i u životu kreposti i Božje milosti. Savjesnost, krepost, značajnost, svetost nije posao jednoga dana, već ozbiljno nastojanje cijeloga života. Uvijek valja u sebi pobijati deskrutivnu silu zla, uvijek valja voziti protiv struje grijeha, uvijek se boriti protiv đavla, uvijek rasti u Božjoj milosti, uvijek dobro raditi, uvijek se moliti. Na putu kreposti nema odmaranja; jer ko ne napreduje taj nazaduje. I baš zato što se mnogi odmaraju kad bi morali ići naprijed; počivaju kad bi se morali boriti, oni nikad ne dospiju do mete. Svetost nije drugo nego neprestana žrtva, neprestana borba, neprestana Božja služba. Krepost se ne stiče nego vježbom, dok nam sama vježba ne postane navikom. Evo lijepe korisne vježbe za volju.

4. Uspjeh nagrada je Ustrajnosti. Virgil je za 20 godina ispravljao i prerađivao svoju Eneidu; Dante je 30 godina radio oko svoje Divne Glume; Fenelon je 18 puta preradio svog Telemaka; Edisson je za više godina, kroz duge noći probdio u svojoj radionici, dok je došao do svojih genijalnih izna-šašća; Appelles je govorio: nulla dies sine linea, ni dan nesmije proći a da ne potegnem kistom po platnu, i tako postao je on najveći slikar starine.

Ali ti ćeš kazati da su ovo geniji. Da doista ovo su geniji; ali se oni nijesu rodili geniji, već su oni genijima postali svojim ustrajnim radom. Nije genije stvorila toliko njihova genijalna spo-

sobnost, koliko postojan rad, koji sve svladava: labor omnia vincit improbus. Ustrajnost, ili kako francuska poslovica kaže „ustrpljivost rađa genije"; — La génie c'est la patience. Radom i dugom praksom otkrili su oni ono što je doista najnaravnije, što je i najbliže; ali istodobno i ono što je najsakrivenije. Dugim i ustrpljivim opažanjem moramo zahvaliti najveća genijska otkrića.

„Sva tajna uspjeha sakriva se u jednoj riječi: ustrajnost" (V. Hugo). Assiduus usus uni rei deditus et ingenium et artem saepe vincit; — kazao je to malo drugim riječima Cicero. Tješi se i ti time. Moguće se i u tebi zamela genijska iskra; iskopaj je i pronađi postojanim radom. Tako i slabiji talenti postizavaju žamjerne uspjehe; dočim s nepostojanosti i najveći umovi zakopaju svoj talenat. Tragika neustrajnosti. Ustraj dakle: chi la dura, la vince; pobjeđuje onaj koji ustraje.

VI. Htjeti je moći.

Volja je moć dapače u nekom smislu je ona svemoć, onda najme kad se nešto odvažno i apsolutno hoće; tada padaju izgovori: nemam sreće, nemamo talenata, nemam zdravlja.

1. Volja je moć, dapače svemoć. U svim jezicima prodrla je poslovica: htjeti je moći, volere é potere, Wollen ist Können. Volja je doista moć i u nekom smislu je ona svemoć. Kad volja sakupi sve svoje misli, sva svoja nastojanja, sve svoje težnje, sve svoje energije, te jih konvergira jednom cilju, kojeg nikad ne smetne s vida, tada je volja moralna moć prvoga reda, i u nekom redu takva je volja svemoć. „Koji se snažno usmjeri spram jednog cilja, već time umanjuje poteškoće da ga postigne, a kadkada si time osjegura i uspjeh. Smatrati se sposobnim za nešto, to već skoro znači biti za to sposoban: koji čvrsto odluči da nešto postigne, on je već na po puta da to postigne. Odatle ona neka vrst svemoći što je imaju volja i energija" (Smilles). „Ispred jake volje padaju sve poteškoće" (Mussolini). „Volja kakva je to sila! Primjenjena najobičnijim poslovima života, ona je sjegurna poluga; primjenjena znanosti, ona je polovica genija" (Murger). Ali da ovo volja postigne takve uspjehe.

2. Valja htjeti, — odvažno htjeti, apsolutno htjeti. Htjeti samo dobro, samo krepost; jer htjeti zlo nije moć. Ne izvinjavaj se, ne ide, ne ide nikako; jer stvar kad mora ići, ona će i ići, samo da ti to hoćeš. Ne ide, jer se slabo hoće, jer

se uvjetno hoće. Nema tu „ja bih doista htio, ja bih želio..." već samo ja hoću; i svi „ali", moraju otpasti. Između tvojeg „ja bih htio" i „ja hoću" zijeva ponor, kojeg je izdubla tvoja zla i lijena volja. Kad kažeš „ja bih htio" ti si kao onaj, koji kad dođe do rijeke, koju bi htio doista da prepliva, ali on ipak ostane na jednoj strani rijeke; a kad kažeš „ja hoću" ti si preko rijeke, neke znatne poteškoće, već prebacio most dobre volje i ti ćeš već rijeku pregaziti ili preplivati. „Ja bih htio" to je sanjarenje, a „ja hoću" to je prvi i odvažni korak, koji se neda već ničim zaustaviti. Dakle: „valja htjeti, odvažno htjeti! Samo ova sila volje može svladati svaku poteškoću" (Mussolini).

3. „Ali ja nemam sreće." To je izgovor lijenih ljudi. Sreća, to je prazna riječ, koja ništa ne znači. Za razboritog čovjeka nema ni sreće ni nesreće, ni usuda ni loterije, već samo dobre i radišne volje. Audaces fortuna juvat, sreća pomaže samo radišne i odvažne. Srećom nije niko postao ni mudar, ni pametan, ni učen, ni bogat, a najmanje krepostan. Nema tu dakle sreće već marljivog rada koji je jedini dovoljan da donosi trajnu sreću.

4. „Nemam talenata". Ako nemaš pet talenata, imaš jih dva, ili barem jedan. I sa dva talenta možeš zaslužiti druga dva. Pa i onaj jedan talenat što si ga stalno dobio nemoj ga ukopati; jer i s onim jednim možeš dobiti još jedan, a to je jednako kao da bi sa pet talenata dobio drugih pet. ***Ut desint vires, tamen est laudanda bona voluntas.*** I kad ti uzmanjkaju sile, nek ti ne manjka dobra volja, koja znade biti veoma ingenijozna, jer su ljudi dobre volje i sa manje sredstava postizavaju zamjerne uspjehe. Bog napose ne gleda toliko na uspjeh nego na dobru volju, koju On uvijek nagrađuje. Dakle ne zaboravi ovu Schüllerovu: „Den Mnschen macht sein Wille gross und klein; čovjeka čini malim ili velikim njegova volja.

5. „Ali ja sam bolestan". Nemarljivi se učenici uvijek izgovaraju „bolila me je glava". Da su iskreni rekli bi: nije me volja. Schüller je najbolje svoje drame napisao u postelji. Mozart je svoj Requiem sastavio kad je bio bolestan. Bethoven je notirao svoje najbolje sinfonije kad je bio skoro gluh. Ti su ljudi bili doista bolesni, ali su bili ljudi odvažne volje, pak su svladali one kronične neraspoloživosti kojima smo svi podložni. Jaka volja čini čudesa. „U volji je sve, čitav čovjek. Njegova prava veličina, njegova sreća je u njegovoj volji. S voljom podržava on borbu života, s voljom kupuje on nebo" (Meschler).

VII. Što sve ljudi ne uzmogoše kad uzhtjedoše.

Na nekoj sredovječnoj kuli dao je gospodar uklesati samo ovu riječ: Decrevi Odlučih; odlučih naime podignuti ovu velebnu kulu zgradu pa je odluka, uza sve poteškoće postala djelom.

Hanibal odlučio je proći sa vojskom preko Alpa i prešao jih je. Napoleonu javiše da vojska nemože preko Alpa; a on odgovori ća i s Alpama; i sagradi preko Alpa put i vojska pređe. Njegovi pak naslijednici probušiše ta brda i tako je nastao Simplonski tunel. Htjedoše, uzmogoše.

Prokopaše Sueski i Panamski kanal; a već se radi na tome da se proruje podmorski tunel ispod Le Manche i ispod Gibiltarra; poduzeća koja izgledaju neizvedima; ali orijaška osnova postati će djelom onoga časa kad se to čvrsto odluči.

Aleksandar sa nekoliko 1000 ljudi odluči osvojiti persijsko carstvo; u malo godina postao je on gospodarom cijele Indije.

Napoleon odluči zagospodovati Evropom i za desetak godina je ona klečala ispred njega. „Htjedoh" — kaže on — uvijek htjedoh, presnažno htjedoh. I tako uspijevah u svakom mojem poduzeću, jer htjedoh uspjeti; moje želje bijahu jake, moj karakter odlučan".

Demosten odluči pod svaki način postati govornik. I eto ga na morsko žalo, gdje ispod jezika tura kamenčiće da ostrani neku grešku u jeziku; on tamo deklamuje pjesme i govore; on uči i piše i tako je on postao najvećim ne samo grčkim već svjetskim govornikom svijuh vremena. Htjedne i uzmogne.

Alfieri, u odmakloj dobi hoće da u izvoru čita tragedije Euripida i Sofokla, i zato, kako sam kaže, za duge satove priveže svoju nogu uz nogu stola; i tako ne samo da je čitao u grčkom izvoru klasike, već i postao otac talijanske tragedije. Odluči.

Michelangelo odluči na četiri do 100 metara visoka stupa podići gnomadnu kupulu Svetoga Petra, sve od masivnog kamenja. I osnova postane djelo, kojemu se divi i svemoćna tehnika današnje dobe. Odluči.

Kristof Colombo, računa i zaključuje da opstoje novi neotkriveni kontinenti; odluči da dođe do njih. Sa tri stara broda odjedri u Pacifik, i poslije grozne neizvjesnosti od više mjeseci otkriva nam on Ameriku. Odluči.

Na Franklinovom spomeniku uklesaše ove riječi: „Eripuit coelo fulmen, sceptrumque tirannis. On je naime iznašao gromobran i tim zarobio nebeske strijele; ali je također organizovao jaki otpor protiv neprijatelja svoje domovine, protiv Engleza, te je skršio njihovo gospodstvo. Odlučio je i uspio je.

Ali ne samo na polju tehnike, književnosti, osvajanja već i na polju kršćanske kreposti imade heroja. Savao odluči Ime Isusovo pronijeti po cijelome svijetu, i usprkos raznih pogibelji (Periculis in mari, in terra...) proputova on tri četiri puta cijeli onda poznati svijet i Pavao kao Učitelj naroda umrije u Rimu kao mučenik. Odluči.

Franjo Asiski odluči da se bori proti raškoši svoje dobe; Ignacije Lojolski da se sa četom Kristovih vojnika suprotstavi pustošenju protenstantizma; Tereza da reformuje Red Karmelićanki, Don Boško da uredi kuće za razpuštenu mladež, Julijan Eymard da ustanovi i organizuje djelo Klanjanja Presv. Euharistiji, Kardinal Ferrari da ustanovi redovništvo u svijetu, biskup Mahnić da organizuje katolički pokret kod nas; svi ti čvrsto odlučiše i Božjom pomoću svoje osnove provedoše.

Si isti et istae, cur non ego?

„Ako ovi i ove uzmogoše, zašto nebi i ti Augustine"? (Confessiones).

Zato: macte animo! Coraggio! Samo dalje!

F. K. Eterović - Zaostrog.

„Jedno književno otkriće"!?

SUMMARIUM: — Sententia cujusdam anonymi in diario Belgradensi „Jugoslavenski Glasnik" 5. III. 1931 poetam nationalem Kačić († 1760) historiam regum slovinorum a D. Casimiro Freschot transcripsisse, argumentis et comparatione refutatur. Omnimoda probitas litteraria inclyti poetae Milovan vindicatur.

Kačić je u svom „Razgovoru ugodnom" nastojao da prikaže prostomu puku, „siromasim, težacim, i čobanim", slovinsku prošlost, znamenite pređe, cesare, pape i svece od našeg slavnog naroda. On je tu nanizao i popis (hronologiju) starih slovinskih vladara sa kratkom biografijom o svakome. Otklen je Kačić izvadio ove povjesne crtice? Dok o novijim junacima i događajima redovno navađa izvore, za ove stare naše vladare ne spominje posebnih vrela nego, u izdanju od 1759, općenito veli, da je ta pričanja „pomnjivo izvadio iz knjiga latinskih, talijanskih i hrvatskih". Tade Smičiklas u „Viencu" od god. 1890 na str. 534 piše, da je djelo Mavra Orbinija *Il regno degli Slavi* „prvi i jedini izvor za ovu najstariju historiju", a i Frano Rački u istome „Viencu" (str. 531) veli, da je Kačić Orbinijevu povjest pretočio u pučku pjesmu".

Neki gospodin pod pseudonimom „Solus" namjerio se na knjižicu benediktinca Don Casimira Freschot, *Memorie historiche e geografiche della Dalmazia,* štampanu g. 1687 u Bologni i opet iste godine u Neapoli. Njemu je zapelo u oko da je u ovoj knjižici popis slovinskih kraljeva dosta sličan popisu što nam podaje Kačić, pa je, bez daljnega premišljanja i proučavanja, u dnevniku „Jugoslavenski glasnik" god. II. Br. 153, str. 9. (Beograd 5 marta 1931) napisao člančić „Da li je Andrija Kačić Kompilator", gdje je ustvrdio da *Razgovor ugodni* „za onaj deo, koji obuhvata istorijska pričanja i biografije srpskih vladara, *potpuno* se poklapa sa tekstom Frešo-ovih dela... Nije reč samo o idejnoj sličnosti, već je reč o punoj Kompilaciji. Prema svemu, što se daje utvrditi Kazimir Frešo je prepisan i prenet u Kačićev „Razgovor ugodni". Ja sam se u „Novoj Reviji" god. X (1931)

str. 137 ukratko osvrnuo na pisanje *Solus-a*, i obećao da ću se na pitanje povratiti, kad proučim auktore, koje onaj čas nijesam imao pri ruci, ali sam već tada nahrcio da mi se Solus ne prikazuje dovoljno jakim u literaturi o Kačiću. On naime ne poznaje ni prave godine (1704) Kačićeva rođenja, koja je već davno utvrđena; ne poznaje ni prvog izdanja Kačićeva „Razgovora" iz g. 1756., ni onoga što je neprežaljeni prof. Šime Urlić o tom izdanju pisao u „Nast. Vjestniku" Zagreb 1906, str. 28 i g. 1907 u „Srđu" (Dubrovnik) baš o *Kačićevim izvorima za povijest slovinsku*. Nije se dakle čuditi da je svojemu člančiću metnuo laskavi podnaslov — „Jedno književno otkriće".

U izdanju Razgovora od g. 1756, koje je spomenuti Š. Urlić proučio i prikazao a koje je za dvaput kraće nego ono od g. 1759, Kačić u latinskoj posveti izrijekom spominje da je materijal za svoj „Razgovor ugodni" vadio iz djela Anfiteatro di Europa cronologico Ivana Nikole Doglioni-a. Nuzgred ću spomenuti, da nijesu poznata nego jedan ili dva komada ovog prvog izdanja od 1756. Jedan se komad nalazi, u Bogišićevoj knjižnici u Cavtatu. Urlić u spomenutoj raspravi ne kaže gdje se nalazi istisak koji je on proučavao. Doglioni-evo djelo tražio sam u Splitu (gradska i muzealna), u Šibeniku (sv. Lovre), u Makarskoj (gradska i samostanska), u Sinju, Sumartinu, Zaostrogu, Dubrovniku (preko mp. o. U. Talije). Na moju želju obratio se je naš nestor don Frano Bulić i u Zadar, ali sve uzalud, tražene knjige nigdje naći. Preko istog Mgra Bulića propitao sam se, da li se nalazi u Mlecima. (Biblioteka Marciana) i pod kojom signaturom. Kad mi je odgovoreno da se djelo Giov. Nicolo Doglioni, Anfiteatro di Europa (Venetia, Giac. Sarzina 1623) zaista nalazi u Marciani pod signaturom 151 d 59, i kad sam se već bio spremio da pođem preko Jadrana, srećom namjerih se na Doglioni-ov Anfiteatro u biblioteci franj. samostana u Živogošću kod Makarske. Dao sam se odmah na posao. Poredio Kačića s Freschot-om, Orbiniem i Doglioni-em.

Je li Kačić prepisao Freschot-a? Možemo li reći da je Kačić kompilator u smislu „Solusa"?

Evo do čega me je dovela poredba: 1. Popis starih slovinskih kraljeva u Kačića sličan je popisu u Freschot-a i popisu u Doglioni-a, iako sličnost nije potpuna. Od Ostroila do Vukašina Kačić broji 50, Freschot 52, Doglioni 51 kralja, u Orbinia slično je Kačiću i Doglioni-ju.

Fr. između Tvrdoslava i Tolimira umeće Ostrivoio, dok ovoga, kao posebnog kralja, ne ubraja ni Kač. ni Dogl. Simeona broji i Kač. i Dogl. a Frec. ga ne spominje, naprotiv Fr. između Valimira i Vladimira II umeće Petrislava, a ovoga ne spominje ni K. ni Dog.

Kačić spominje Razbina, ali ga ne broji kao posebnoga kralja. Već iz ovog samog popisa vidi se da je Kačić bliži Doglioni-u i Orbiniju nego Freschot-u.

2. Što se tiče biografičnih crtica ne može se nikako reći da je Freschot od Kačića „prepisan i prenet". Ima nešto sličnosti, ali ima i puno razlike. Evo par primjera:

Kačić:	**Freschot:**
Tolimir kralj slovinski XV. Ovi kralj biše puno mudar, razuman i dobar, i zato znade uzdržati svoje podložnike u miru i ljubavi, ne nahodeći se nitko, tko bi od njega zlo rekao oli pomislio, zašto svakome pravdu činjaše, ljubljaše svakoga, siromahe tišaše, dajući njima obilate lemozine, pak ostavivši vladanje sinu svomu, počinu u miru.	Tolimiro che riuscito bravo e giusto uguagliò la gloria de più lodati monarchi, mà hebbe l'infelicità de' più sfortunati nella persona del figlio.
Tugimir kralj sl. XXV. Kralj ovi ne imade rata ni s kim, i zato se od njega drugo ne kaže, nego da je metnut za kralja dalmatinskoga i da je svojim podložnikom dobar i pravedan bio, koga sin posli njegove smrti stade za kralja slovinskoga.	*Turgemiro.* A tempo di questo, Samuelle hauendo scacciato li Greci dalla Bulgaria, se ne fece chiamare Rè, il quale successo hauendolo inuogliato di nuoui acquisti, si può dire che cominiciò à preparare côtro la Dalmazia, que' mali, che le fece rissentire, come vederemo poco doppo. Niente altro si legge di Turgemiro, se non, che lasciò doppo pochi anni la Corona à Valimiro
Dragina kralj slovinski XXXVIII. Budući poznali gospoda i puk slovinski da Dragina biše u boju srićan puno, kripostan i slobodan	*Draghina* fù riconosciuto, ma vassallo dell' Imperatore d' Oriente e incoronato regnò in pace, ma in un

Kačič:	Freschot:
a u vladanju mudar, pravedan i dobar, za kralja ga obraše i okruniše, na koga okrunjenje bani i knezovi sa svih strana, i bihu najprvi Kotorani, koji tako poštenje svomu kralju učiniše. Sasvim tizim još se nahođahu niki, koji se na kralja Jurja obzirahu, i ovi nehtijahu poznati Dragine za kralja, nego se zatvoriše zajedno s' Jurom svojim kraljem u jedan grad koji se zove Obleo, ma zamalo bi njihovo stanje u gradu rečenomu, zašto Dragina pođe s vojskom podanj, uze ga na sramotu, i uhvativši Juru posla ga svezana u Carigrad, gdi u tamnici tugujući i plačući život svrši, kako mu i mater Jacinta, oliti Jaquinta, kako hoće niki. Kraljeva Dragina godišta jedanaest i ostavi posli sebe tri sina, Radoslava, Ivaniša i Vladimira.	regno tutto desolato dalle guerre, onde hauute molte occasioni d'esercitare, come fece, la pietà e la clemenza verso i sudditi non potè hauere quelle di praticare la magnificenza e l' altre spendide virtù de' regnanti, alle quali haueua tùtte le più generose disposizioni nel cuore. Il suo primogenito Radoslao III

Naveo sam ovu trojicu jer su kraći, ali je slično i za ostale, dulje i kraće. Nema ni jednoga između svih 50 kraljeva za kojega bih mogao reći da je Freschot naprosto „prepisan i prenet". Čudim se kako je g. Solus mogao nešto ovako površno i lakomišljeno ustvrditi. Važno je spomenuti da ovaj popis slovinskih kraljeva gotovo je jednak u izd. Razgovora od g. 1756 kao i u izd. 1759.

3. Iz čitave poredbe zaključujem da Kačić ne zavisi ropski o Doglioni-u, iako ga spominje, a još manje o Freschotu. On ima za ovaj popis kraljeva i neke druge izvore. To slijedi iz riječi, koje češće sretamo: „knjige kojim se ja služim". — Koje su to knjige? Da je i Doglioni među tim izvorima, sigurno je, jer eto ga izrijekom spominje. Je li i Freschot? Možda je Kačić i njega imao pri ruci, ali to se ne može sa sigurnošću zaključiti. Pa nije mu bila ni potreba da Fr-a posebno spominje uz Doglioni-a, koji je i poznatiji kao historik i stariji. Štampan je naime god. 1623, a Fr. 1687. Freschot izgleda prosti kompilator a i sâm veli u predgovoru napuljskog izdanja (str. 20), a u bolonjskom na str. 29—30), da će za stvari Dalmacije donijeti vijesti, koje je mogao izvaditi iz pisaca starijih i modernih: di tutti io darò le distinte relazioni e più sicure notizie, che ho potuto ricavare da scrittori tanto antichi che moderni. Kačić se je sigurno služio i s Orbinijem. Djelo Mavra Orbinija Il Regno degli Slavi bilo je onda poznato i Kačiću i našima. Ono je puno opširnije od Doglioni-a i od Freschot-a. Doglioni u debeloj knjizi Anfiteatro di Europa od 1372 strane samo 50 strana (t. j. 1004—1054) posvećuje južnim Slavenima: Dell' Illiride osia Dalmatia, Croatia, Bossina, Servia, Bulgaria, Carnia, Carintia et Stiria. U ovom kratkom odsjeku dvaput se pozivlje na Orbinia i, za slovinske stvari, na nj napućuje čitatelja. La narratione historica fin hora fatta deve servire, non pur per le cose di Dalmatia, ma della Rascia e della Seruia vicine, perciochè don Maurco (!) Vrbini (!) scrittor dell' historie de' Slavi, cosi la va raccontando, et con confusi dominij; al quale potra ricorrere, chi non contenterà di quanto si è detto, descriuendo egli più difuse, et minutamente le cose (str. 1026). Na str. 1005 jednako ga spominje et sono queste le parole formal di don Mario (!) Orbini, Rauseo, nella descrittione del Regno de' Slavi. Nema dakle sumnje, Kačić je poznavao ovo djelo svoga zemljaka, na koje ga eto napućuje i sam Doglioni. Suviše, kako piše Urlić u spomenutoj raspravici, Kačić je u izdanju „Razgovora ugodnoga" od g. 1759 štampao prvi put i poskočnicu, koju je po Orbini-u spjevao.

4. Kad sam prošloga augusta (1931) našao Doglioni-a i poredio sa Freschot-om i s Kačićem saznao sam u Omišu (20. 8. 31) od univers. prof. g. Petra Kolendića da se je na pisanje Solus-a osvrnuo i g. Dane Živaljević u beogradskoj „Pravdi". Blagohotnošću istog g. Kolendića dobio sam Živaljevićev člančić „Jedna potrebna ispravka o Andriji Kačiću" (Pravda, Beograd 14 juna 1931. God. XXVII, Br. 164 str. 10). Živaljević, poznat sa svoje lijepe monografije o Kačiću (Letopis Matice srpske, knjiga 171, Novi Sad, g. 1892 i dalje) ovdje dosta oštro napada Solus-a. Čuo je, veli, da se pod Solus-om krije neki profesor, ali to ne vjeruje, jer „ne može pretpostaviti kod jednoga profesora onoliko nepoznavanje Kačića i literature o njemu, kakvu je ispoljio g. Solus". Živ. ne vidi zavisnosti Kačića o Freschot-u, kakova se je prikazala Solus-u. S nekoliko odlučnih navoda pokazuje da je Kačiću Orbini i uzor i izvor kao što su to već davno ustvrdili i Rački i Smičiklas. Iz člančića u „Pravdi" ne mogu razabrati da li je g. Živaljeviću poznato izdanje Kačićeva Razgovora iz g. 1756.

i ono što je o tome izdanju napisao Š. Urlić g. 1906 i g. 1907. No nije mu ni trebalo da toga spominje, jer, i bez poredbe Freschot-a sa Doglioni-em, zavisnost Kačića o Orbiniu svakome je jasna. Stoga Živ. i zaključuje da Solus uopće i ne zna za Orbiniev Il Regno degli Slavi.

5. Nema sumnje da je djelo Orbinia kao Doglioni-u tako i Kačiću bilo poznato i da je on iz njega vadio vijesti za svoj Razgovor. Natpis toga djela je ovaj: Il Regno de gli Slavi (oggi corrottamente detti Schiavoni) historia di don Mauro Orbini Rauseo abbate militense) In Pesaro appresso Girolamo Concordia. Con licenza de' Superiori MDCI (= 1601). Djelo in fol. ima strana 12 neubilježenih, po tom ubilježenih 473 i suviše na svršetku opširno kazalo bez paginacije.

Moglo bi se pitati, je li Kačić — iako je poznavao Orbinia — za svoj Razgovor neposredno crpao iz Doglioni-a a ne iz Orbinia. — Kačić se je služio Doglioni-em i možda ga kao historika cijenio više nego Orbinia, ali on je sigurno vadio i iz Orbinia, jer ima više mjesta i rečenica, koje donosi Kačić po Orbiniu, a nema ih ni u Doglionia ni u Freschot-a.

Još ostaje pitanje: ako se je Kačić služio s Orbiniem zašto ga nigdje ne spominje, ni u prvom izdanju Razgovora od g. 1756 ni u drugom od g. 1759. — Ja prihvaćam Urlićevo mnenje. Kač. je štampao prvi put Razgovor 1756 — ni punih sedam godina poslije žalosnog udesa i tužne smrti svoga subrata i druga o. Filipa Grabovca. Ovaj je u svome „Cvitu razgovora naroda i jezika iliričkoga aliti arvackoga" budio u svojim zemljacima narodnu svijest i nagovarao ih da uzdrže svoje običaje i narodne nošnje. Zato je „Cvit" upao u oko budnim mletačkim inkvizitorima, a Grabovac u okovima dopraćen iz Verone u mletačku tamnicu sotto i piombi i u zatvoru na otoku sv. Duha preminuo je u februaru 1749. — Kad je Kačić 1756 štampavao svoj Razgovor, pred očima mu je ovaj žalosni dogadaj s Grabovcem. Nije htio spominjati Orbinia, historičara slavenstva i hvalitelja dubrovačke republike, nego je naveo kao svoj izvor Doglioni-a, dobro poznata i cijenjena u Mlecima, koji je pače svoja djela prikazivao presvijetlome Duždu. Kad je vidio da mu je „Razgovor ugodni" dobro prošao pred mletačkom policijom, poslije tri godine polazi u Veneziu da štampa drugo izdanje — za prvoga se je držao daleko od metropole — i u ovom drugom ne spominje više ni Orbinia ni Doglioni-a.

Kačić se nije htio „slaviti pod imenom od historika". Ono što piše pokupio je iz knjiga latinskih, talijanskih i hrvatskih. Ne može se nikako reći da je bio kompilator, da bi nekoga naprosto preveo ili prepisao, a da ne bi na to upozorio čitatelja. Starac Milovan je i s toga kraja pisac pošten i razborit.

KULTURNI POGLEDI

Bezvjerski demokratizam u svijetlu španjolskih događaja. — *(Democratismus athaeus in luce eventuum in Hispania).* — Zdrav razum i kršćanstvo svim pojavima svijeta, duha i života traže razjašnjenje u vezi sa svemogućim i sveznajućim Bićem, Bogom-Stvoriteljem. Zaustavimo se samo na jednom ovakovom pojavu. Uviđamo nuždu vlasti u obitelji, u državi, u svijetu. Mi kažemo, da ona potječe od Boga, koji je jedini Stvoritelj i potpuni Gospodar svih stvari pa i svih međusobno, po ljudskoj naravi, jednakopravnih ljudi. Ako se moramo pokoravati roditeljima, to je s toga, jer je tu vlast Bog ostavio, a mi joj, razložna bića, po prirodnom zakonu, koji se bez Boga ne može da protumači, uviđamo svu opravdanost. Bez roditeljske bi se vlasti obitelj poništila. I u državi je vlast potrebna, sa dužnosti svih vlastodržaca, da štite prirodna i pozitivna prava svojih sugrađana. I ovdje ulazi Božji zakon obveze poštivanja i pokoravanja državnim vlastima, jer se društveni i državni život ne mogu unaprijediti, pa dugo ni postojati, bez vlastodržaca i bez podanika. Ovaj je poredak Bog htio i bez Njega neda se razumno ni protumačiti a još manje trajno oživotvoriti.

Danas, u našem duševno i moralno rastrovanom modernom životu, čuju se drukčiji glasovi. Na Boga se zaboravlja. Kaže se, da je sva vlast iz naroda, po volji puka. Jasno je, da je ova nauka bezbožna; ali se na prvi mah ne čini bezsmislena, kao što zaista jest.

Znamo svi, da su ljudi po svojoj ljudskoj naravi ravnopravni. Niko, po sebi, nije veći čovjek od drugoga niti po sebi ima ikakva prava — kad se već Bog hoće da isključi — da drugome bilo u čemu svoju volju nameće. Šta znači volja puka? Ako nikakav pojedini čovjek nema prava da svoju volju bilo u čemu nameće, tada nema nitko ni dužnosti, da se bilo kojoj ljudskoj volji pokorava. Gdje bi onda bila jednakost i ravnopravnost ljudi? Šta znače i milijuni, pa i najslobodnijih, glasova bilo u kojoj parlamentarnoj državi? Ako pojedini ljudi ništa ne znače, ne će i ne moraju značiti ni milijuni. Bilo umnažanje ništica do neizmjernosti, nigda ovako umnažanje ne dade ni jednu jedincatu jedinicu! Širenje ovako bezsmislenih krilatica bilo u školi ili u štampi ima i svojih vrlo loših posljedica. Koji će pametan podložnik — koji uvijek ima vrlo teških podložničkih dužnosti — koji će, velim, razumom i srcem pristati uz one vlastodršce, koji svoju vlast osnivaju na volji puka bez obzira na Boga i na Njegove vječne zakone, kada znade, da odatle nikakva vlast ne može da potječe, i kada se znade, da se volja puka dade na nebrojene načine iskrivljivati. Ovakav falsifikat narodne volje očiti je i u novoj sektarskoj španjolskoj vladi, koja se samo prevarom i terorom mogla časovito da nametne katoličkom španjolskom narodu. I ovaka vlada, ili bolje ljudi, koji su nedopuštenim sredstvima prigrabili tobože u ime naroda vlast, evo što počinjaju na štetu svojih državljana i uopće ljudske kulture. — (Sravni Život, god. XIII. Br. 1. Zagreb).

„Osvrnimo se samo na tri grada: Alicante, Malaga, Madrid.

Alicante: 8 spaljenih crkava, 6 spaljenih zavoda, 2 spaljena samostana, 1 spaljeno sirotište, 1 spaljeni gostinjac, 7 opustošenih i porušenih crkava, 1 dom duhovnih vježba, 3 opustošena i narušena zavoda, 4 samostana, i biskupska residencija i 1 župni stan. Spaljene su originalne umjetnine: velika zbirka talijanske i sevillanske škole iz 13., 14. i 15. vijeka, zatim 2 predragocjene od Ribere, dvije od Vincenta Lopeza, jedna sevillanske škole, razne čipkarske umjetnine sevillanske škole iz 17. vijeka; 2000 umjetničkih rezbarija; velika zbirka arapskih umjetnina iz 10., 11. i 12. vijeka.

Malaga: 5 spaljenih, a 8 opustošenih i porušenih župskih crkava. Drugih crkava: 3. spaljene, 6 porušenih; pet zavoda spaljenih, 7 opustošenih; 5 samostana spaljenih, 6 opustošenih; biskupska residencija spaljena.

Umjetnine (sve originali): 17 veličanstvenih slika od umjetnika Juan de Mena; razne od Tiziana; zatim razne iz 13., 14. i 15 vijeka; dvije od Juan Nino de Guevera; jedna od Lorenza Armengol de la Mata, jedna od Manrique de Lara. Znamenito kiparsko djelo od Alfonza Cano, jedno od Franciska Gomez Valdivieso; jedan veliki arheološki muzej.

Madrid: 7 spaljenih crkava, 4 spaljena zavoda, 3 spaljena samostana, 2 besplatne škole za radničku djecu (imale su 800 sirotinjske djece), 3 opustošene crkve, 2 samostana, 1 zavod. Tri spaljene biblioteke, od kojih je samo jedna imala blizu 100.000 svezaka, a nekoja od tih djela bila su jedina na čitavom svijetu. Propadoše razni starinski manuskripti, odoše rukopisi sv. Terezije, sv. Ivana od Križa, P. Colome. Zatim 10.000 dokumenata o diplomaciji, 14.000 dokumenata o crkvenoj povijesti, 6.000 fotografija i 4.000 diapozitiva o Paleografiji i velika zbirka historijskih predmeta. Zatim dragocjene originalne slike: 1 od Sanchez Coello, 2 od Ferrana, 2 kiparska djela od La Roldana, jedno od Coullaut Valera; zatim razna umjetna djela iz doba Renesanse, Baroka i t. d. Pa isusovački Instituto de Artes e Industrias jedini u Španiji, a jedan od najboljih u Evropi, jedan veliki prirodopisni muzej, pa psihološki, psihotehnički i biološki laboratorij napokon jedan arheološki muzej. — To su samo tri grada.

Usput napominjem, da ona tri dana vandalizma nije smjela ni policija, ni civilna garda, a ni vojska uredovati. Nijesu smjeli ni metaka nositi, vatrogascima je bilo strogo zabranjeno gašenje.

Međutim su izašle na javu sve pojedinosti te barbarske pljačke. Glavni njeni organizatori su ministar Pravde de los Rios i njegov sudrug ministar mornarice. Mjesec dana prije paljenja bilo je već dogovoreno, tko će zapaliti koje samostane i crkve. U tu je svrhu de los Rios dobio iz Moskve 48 milijuna pezeta. Isti je ministar sam lično zabranio vatrogascima, da bilo kako priteknu u pomoć samostanima, kad budu javili, da je u njima vatra, osobito u glavnoj isusovačkoj residenciji u Madridu . . ."

Ovaj vandalizam, sličan boljševičkom u Rusiji, najbolje dokaziva ispravnost bezbožne demokratske krilatice, koja bez svijesti odgovornosti ga-

zi ličnu slobodu, ruši vjeru i kulturu. Čudno je i žalosno je, što se ljudi vjere i razuma već jednom ne počnu organizirati, da stanu na put i samoubilačkom radu krvnika ljudskoga roda. Možda i to dođe, ali kasno; kad budemo posvuda prisiljeni ljuto oplakivati nevine žrtve bezbožnog i antisocijalnog mahnitanja zvijeri u ljudskoj spodobi. Dr Ivanov.

* * *

Ima li „bijele kuge" kod nas? — *(Lues neomaltusiana nostris regionibus).* — Sve do god. 1870. smatralo se je sprečavanje poroda kao jedna pojava čisto i ekskluzivno francuska.

Poslije te godine i drugi zapadni narodi, jedan za drugim, stali su da oponašaju tu „modu"., Istočni Slaveni, izgleda, sve do evropejskoga rata osim pojedinih slučajeva i krajeva nijesu radili te samoubilaške prakse. Poslije rata ta zaraza zarazila je sve i svakoga, te i naš narod.

a) *Porođaji u našem narodu.*

Naša statistika u ovom pogledu jako je mršava. Ni centralni Higijenski Zavod u Beogradu, na koga inače spada ovo pitanje, nije izdao dovoljnih i tačnih podataka. Dr. Bojan Pirc veli o takovim podacima da „pružaju žalosnu sliku statistike u našoj državi".

Donosimo ipak, kakova bila da bila, neku statistiku o natalitetu u našoj državi.

U Srbiji god. 1926. bila je 40.85 rođenih, na hiljadu stanovnika u J. Srbiji iste god. 34.3, u Hrvatskoj Slavoniji god. 1922. bilo je 31.83, u Sloveniji 1929. 28.15, u Bosni i Hercegovini 1926. 38.80, u Vojvodini 1926. 30.76, u Dalmaciji 1927, 33.72, a u Crnoj Gori 29,84‰. Potpunije statistike Centralni Higijenski Zavod do sada nije objavio. Natalitet cijele naše države iznosio bi nekako oko 33‰; dosta visok obzirom na druge zapadne države. Najviši natalitet imamo u Srbiji (40.85‰), a najniži u Sloveniji (28.15‰).

Naravna plodnost našega naroda još je veća od gornjih podataka; ona se zna dići do 50‰. „Hrvatska Straža" od 27. 9 31. donosi, da Vrhbosanska Nadbiskupija u zadnjih 10 godina imala je 50.9‰. Selo Vinjani kod Imotskoga u god. 1914. na 2800 stanovnika imalo je 142 rođenih, a to je 50.07‰. Pedeset rođenih na hiljadu stanovnika (50 ‰) izgleda da je najviši prolificitet našega naroda u normalnim prilikama. Pošto danas seljački svijet tražeći kruha i za dulje vremena ostavlja svoj dom to gornji promille pada i bez pošasti neomalthuzijanizma. Isto selo Vinjane u god. 1930. imalo je 110 rođenih na 3.000 stanovnika, a to je 36.5‰ iako se tu još nezna za ovu pogubnu praksu. Selo Gradac kod Drniša, još nepokvareno u ovom pogledu, god. 1930. imalo je na 2500 stanovnika 85 rođenih, a to iznosi tek 34‰. Razlog je, što su mnogi oženjeni ljudi „na radi", otsutni od svojih kuća. Ali ovo nije redovito stanje. U normalnim prilikama naš seljački svijet daje porođaje između 40—50‰.

b) *Hara li ipak kod nas malhusova pošast?*

Kako spomenuh naša je statistika još u povoju. Kad bismo imali tablice kretanja pučanstva za dulji niz godina, kako to imaju drugi kulturni

narodi, na prvi pogled zapazili bismo, da li promille našega nataliteta ostaje isti ili pada. Ali toga mi za sada nemamo.

Inače je odavna poznata stvar, a u zadnje doba novine su često govorile i raspravljale o „bijeloj kugi" u Slavoniji. Dr. Bojan Pirc to je pitanje u tom kraju dobro ispitao i proučio. Svoja istraživanja objelodanio je prošle godine 1931. u Beogradu u knjizi „Opadanje stanovništva u Slavoniji".

Više manje svima je poznato da u Slavoniji hara „bijela kuga"; ali nas interesira, da li je ima i po drugim djelovima naše zemlje.

Naravna porođajna snaga našega naroda, rekosno bila bi između 40—50 ‰. Vidjesmo da promille nataliteta u zapadnim krajevima naše domovine, zaista iznosi i ispod 30‰; moguće da je na to uplivala i Malthusova bolest.

Nego po gradovima, a to uopće dolazi s modernom „kulturom", ljudi se kasnije žene ili ne stupaju uopće u brak. Stoga ovdje se mora nešto spustiti redovito promille nataliteta. Taj bi valjda po gradovima iznosio oko 35‰.

To je, izgleda, i redovito prolificitet i drugih kulturnih naroda prije nego li je nastupila pokvara neomalthuzijanizma.

Tako n. pr. god. 1880. imala je cijela Njemačka 39.1‰, Engleska 36.9, Škotska 35, Španjolska 37.9, a Italija 36.9‰. Spustimo još, zbog zaraznih uzroka, minimum našega nataliteta za naše varoši i gradove na 30‰; a što pada ispod toga ima se redovito pripisati ovoj Malthusovoj pošasti.

Ni za naše varoši i gradove nemamo baš nikakve statistike. Stoga sam bio prisiljen da pismeno zamolim veliku većinu župskih ureda naših gradova, da mi pošalju izvatke iz Matica. Mnogi, većina, su mi odmah ljubazno odgovorili, pa im ovdje lijepo zahvaljujem, a neki nijesu bili uslužni.

Donosim niže u shemi natalitet i mortalitet naših gradova iz god. 1900. i 1930., gdje će se moći da zapazi, kako je broj rođenih padao i koliko je dalek od broja umrlih. Donosim i ukupni broj stanovništva gradova iz god. 1931., kao i promille nataliteta u god. 1930., da ga se promotri i koliko je pao ispod 30, tog ustanovljenog minimalnog promilla za naše gradove. Prema tome svako će moći da konstatira, gdje, i koliko ta bolest „bijela kuga" hara.

c). *Porođaji u našim gradovima.*

Redni broj	Grad ili varoš	Ima stanovnika god. 1931	Ima rođenih		Promille rođenih u god. 1930	Ima umrlih		Ima rođenih više nego umrlih
			god. 1900	god. 1930		god. 1900	god. 1930	
1	Zagreb (župa sv. Blaža)	60000	—[1]	1162	18·3	—	934	228
2	Zagreb (župa sv. Marka)	30000	—	563	18·7	—	705 (boln.)	142 (boln.)
3	Bjelovar	12250	194	232	19	169	241	9
4	Čakovec	15000	328	410	27·3	210	332	78
5	Koprivnica	11300	252	344	30	208	292	84

Redni broj	Grad ili varoš	Ima stanovnika god. 1931	Ima rođenih		Promille rođenih u god. 1930	Ima umrlih		Ima rođenih više nego umrlih
			god. 1900	god. 1930		god. 1900	god. 1930	
6	Ogulin	9000	302	326	36	202	206	120
7	Osijek (Donji grad)	15000	178	135	12	272	371	43
8	Slav. Brod	16000	229	398	25	191	290	108
9	Vukovar	11000	317	267	23·5	255	1·3	104
10	Ljubljana (župa Oznanjenja)	15000		grd. 1931 128	8·5	—	84	44
11	Kamnik	4140	120	99	24	96	60	39
12	Kočevje	4500	180	107	24	94	78	29
13	Kranj (Slovenija)	5730	112	90	16	87	47	43
14	Ptuj (gradska župa)	2500	55	46	20	—	—	—
15	Split (grad. župa)	5000	103	83	16·2	127	43	40
16	Dubrovnik	8500	—	133	15·5	—	114	19
17	Šibenik (grad)	4400	133	58	14	110	56	-2
18	Šibenik (varoš)	11000	271	336	30·6	195	180	156
19	Kotor	1230	38	26	20	31	27	-1
20	Korčula	2100	66	28	14	44	30	-2
21	Makarska	2100	55	37	17	64	27	10
22	Hvar	1850	64	41	22·8	56	31	10
23	Metković	2500	67	69	28	58	40	29
24	Sinj	2800	64	47	18	52	40	-7
25	Drniš	1500	37	52	30	34	20	32
26	Omiš	1300	38	25	19·2	30	15	10
27	Travnik	2200	66	50	24	62	53	-3
28	Gradac (selo kod Drniša)	2400	90	85	36	68	26	59
29	Vinjane (selo)	3000	92	110	36·5	59	51	59
30	Sarajevo	70000	—	995	14·3	—	—	—
31	Vis	3400	187	52	15	122	37	15

d). *Što nas uče svi ovi brojevi?*

Promotrimo dobro na gornjem prikazu stupac „promille rođenih", a sjetimo se, da smo naravni promille za naše gradove postavili minimum 30, i onda nam je jasno, gdje i kako ta kuga mori. (Napominjem, da gornji prikaz ima u vidu samo katolike. Obratio sam se i na neke pravoslavne župske urede po Srbiji, ali ne dobih odgovora osim od dvojice, ali ni ovi mi nijesu dovoljne podatke dali.)

Prema prikazu najgore stoji grad Ljubljana i Dalmacija. Ljubljana, barem u župi Oznanenja, neznam radi koga razloga, ima jedan natalitet silno nizak (8.5%/oo); tim je to lošije što su tu uračunani i porođaji i u državnom rodilištu. U Dalmaciji dva grada (Kotor i Korčula) daju u god. 1930. (iako su drugih godina bolji) *manje* rođenih nego umrlih, dok ostali gradovi (Split, Dubrovnik, Makarska, Hvar, Šibenik, Sinj, Omiš) imaju da zahvale umanjenju mortaliteta što nemaju više sprovoda nego krštenja. Varoš Imotski, odakle nije mi uspjelo dobiti podataka, ali čije sam Matice jednoć imao u rukama, stoji valjda u Dalmaciji najlošije. Tu od god. 1900—1930, koliko se sjećam, pao je natalitet za više od polovicu a

god. 1928. ta varoš od 1200 stanovnika iako iznimno imala je 8 rođenih, a 12 umrlih! Značajna je razlika kod gradskog i seljačkog življa u Dalmaciji. N. p. Šibenik je sastavljen od gradske i varoške župe. U ovoj pretežno su seljaci. Gradska župa u Šibeniku ima natalitet 14 a varoška 30. 6%/oo.

Sela u Dalmaciji (naveo sam Vinjane i Gradac) stoje još dobro te zato i one varoši u kojima ima dosta seljačkoga svijeta, kao Drniš, Metković, Šibenik-Varoš imaju dobar natalitet. Slovenski gradovi, osim Ljubljane, stoje bolje nego u Dalmaciji. Iz Bosne i Hercegovine dobio sam podatke samo iz Travnika. Porođaji su jači nego u Dalmaciji, ali je broj smrti velik i zato god. 1930. Travnik je, prema izvještaju, imao više umrlih nego rođenih.

Prema prikazu najbolje stoje gradovi po Hrvatskoj.

Ali izgleda da je ovdje jedna obmama. Dok naime dalmatinski gradovi napučeni su blizu sasvim sa građanskim življem, dotle po Hrvatskoj i Slavoniji gradovi su uvećini nastavani sa seljačkim svijetom; stoga daju veći promille, nataliteta. S druge strane, kako mi je poznato barem za Sl. Brod, tamo je dosta veliko useljenje sela u gradove. Kako useljuju većinom odrasli ljudi to natalitet u mjestima useljenja ima rasti. Uostalom „bijela kuga" obilato i tamo hara, neka se pogleda promille Zagreba, Bjelovara i Osijeka!

Prigovorit će mi se da navedeni promille gradova nije tačan, jer se mnoga djeca rađaju po rodilištima. Priznajem, iako sam za Dubrovnik i Ljubljanu dobio podatke i iz rodilišta. Uzevši u obzir to, morao bi stvarni promille gradova da se povisi. Ali s druge strane poznata je moderna bolest, da se ostavljaju sela i seli se u gradove. Pošto su oni, koji useljuju u gradove odrasli, to tim oni po sebi uvećavaju stvarni natalitet naših gradova. S malom razlikom mislim da se jedino drugim naknađuje i da stvarni natalitet gradova nije puno odmakao od navedenoga u prikazu.

Gornja statistika, za Dalmatinske gradove i varoši jest porazna.

Naš građanski stalež izgubio je moralnu ravnotežu te ne daje polovicu poroda na svijet. Već sada dalmatinski gradovi ne napreduju nimalo prirodnim priraštajem, nego useljivanjem. Tako Makarska, Split (gradska župa), Korčula, Sinj, Imotski, Hvar, Šibenik (grad) i Dubrovnik nemaju danas više stanovnika nego li su ga imali nazad 20—30 godina. Ako današnje majke, koje su rođene, kad je natalitet bio 35—40%/oo, rađaju tek 15—16%/oo, koliki će promille rađati njihova djeca kad postanu majke do 20 godina?!

Zaista je to teška rana i bolest s moralnoga i socijalnog gledišta, koju moraju da liječe svi dobromisleći ljudi, patriote i kršćani.

Fra Karlo Nola

* * *

Prilog sa tekstom o novom obliku konjičke povelje kralja Stjepana — Tome iz g. 1446. — *(Contributum, addito textu, de nova forma edicti Konjiciensis regis Stephani — Thomae a. 1446. editi).*

Summarium. — Hucusque celeberrimum decretum a rege Bosnensi Stephano-Thoma Konjicii a. 1446. contra Bogomilos seu Patarenos editum

et a D. Farlati publici juris 1769 factum a doctissimis viris in dubium revocatum est. Inventa nova forma istius decreti hic publicatur ex qua edictum Konjiciense valde probabile censetur.

I. Stjepan Toma, kralj bosanski vladao je od 1444—1461.[1] Meni nije do toga da ovdje napišem raspravu o njegovom životu i djelovanju. Ja se ograničujem u ovom prilogu, da iznesem svoje mnijenje o novom obliku našaste konjičke povelje bosanskog kralja Stjepana-Tome iz g. 1446, koja je neovisna od Farlatijeva teksta. Farlati donosi stari tekst povelje,[2] koji mu je lično uručio fr. Luka Vladmirović, sumnjivi historičar poznat inače pod pseudonimom „Prudentius Narentinus". Avtentičnost ove povelje stadoše najprije pobijati dr. Božidar Petranović,[3] zatim Franjo Rački[4] i Bartuo Poparić.[5] Najozbiljniji i najjači su prigovori velikoga Račkoga. Dr. fr. Julijan Jelenić[6] poznaje samo prigovore Račkoga. S jedne strane, čini se, da im priznava vrijednost, a s druge koleba, kad tvrdi, ako bi se dokazalo, da je podmetnut konjički ukaz protiv Bogomila iz g. 1446., pokazalo bi se, da je podmetnut i onaj visočki od 1. lipnja 1450. Konačno zaključuje: bila konjička povelja iz g. 1446. istinita ili patvorena, povijesna je istina, da su od te godine Bogomili u Bosni režali na katolike i franjevce njihove vođe. Oni su čak visočki samostan zapalili i našaste u njemu fratre poubijali.

U arhivu gradske makarske knjižnice našao sam jedan ovjerovljeni prijepis konjičke povelje kralja Stjepana Tome. On je pripadao poznatoj vlastelinskoj obitelji Kačić-Dimitri, koja je morala seliti iz Makarske u Vrbosku na Hvaru, poslije nego su Turci Makarsku osvojili. Tekst je prepisao Ivan-Vinko Benevoli iz izvornika isprave, koja je pripadala braći vlastelinima Kačić-Dimitri u Vrboskoj i na 14 ožujka 1797 bješe ovjerovljena pred mletačkim bilježnikom Alessandrom. Dan-danas muška je loza ove odlične nekoć porodice izumrla u Vrboskoj.

Ja sam sravnio tekst ove povelje sa onim Vladmirovićevim kod Farlatija. Nakon poredbe zapažam, da ima dosta razlika između jednog i drugog teksta. Tekst Kačić-Dimitrija od sedam članaka, koji se nalaze u Vladmirovićevom tekstu, nema nego samo *prvi*. Drugi tek započinje. Vidi se, da je nešto imalo da slijedi.

Nego što je najvažnije u ovoj povelji, to je njezin *potpis*, koji se *bitno* razlikuje od Vladmirovićevog teksta. U tekstu Kačić-Dimitrijevu prvo, nema prisutnih ni Tome, hvarskog biskupa, ni dukljanskog, ni pravoslavnog patrijarhe, ni pravoslavnih metropolita. Drugo, ne spominju se franjevci, ni Evgenije nuncij, apostolski poslanik i opći inkvisitor, ni Mihovil Zadranin, franjevački bosanski vikar. Nema ni traga o Stjepanu Kosačić, hercegu sv.

[1] Šišić Ferdo, Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba, Zagreb 1902, str. 89; V. Klaić, Poviest Bosne do propasti kraljestva. Zagreb 1882, str. 287.

[2] Illyricum sacrum. Venetiis 1769. T. IV., str. 68—70.

[3] Bogomili, crkva bosanska i krstjani. Zadar 1867, str. 122—124.

[4] Bogomili i Patareni. Zagreb 1869. Rad. VIII., str. 156.

[5] Hercezi Svetoga Save. Spljet 1895, str. 24—27.

[6] De Patarenis Bosnae. Sarajevi 1908, str. 116—117.

Save, što najviše g. Bartuo Poparić[7] pobija, da je tada bio hercegom. Kačić-Dimitrijev tekst donosi samo *potpis* na povelji Radivoja brata Stjepana-Tome, bana u Jajcu, Petra Pavlovića, vojvode Glušinskoga i Radivoja Jablanovića ili Jablanića (prozvana po Jablanici), bana u Jajcu.

Nema ni spomena od onih potpisa, koje Vladmirovićev tekst donosi, kao n. pr. Radivoj Vladmirović, Stjepan Vladković, Ivan Kovačić, Pavao Cubretić, Nikola Altomanović i Velimir Famometović.

Tekst Kačić-Dimitrijev donosi, da je ovu povelju izdao kralj Stjepan-Toma u ruke Velimira kreševskog i neretvanskog biskupa grčkog obreda, svog tajnika, doktora u grčkom pismu i zakonima g. 1446.

Možda je izvornik povelje bio napisan bosančicom i u narodnom jeziku?

Tekst Vladmirovićev nasuprot ovako ne svršava. On poslije sedam dekreta na prvom mjestu donosi potpis Velimira *Vladmirovića*, kreševskog i neretvanskog biskupa, pak onda ostale potpise, koji su gore spomenuti i navedeni.

Što se ima na osnovi ovog novog teksta Kačić-Dimitri da zaključi? Mislim, da se ima promijeniti dosadašnje mišljenje o konjičkoj povelji Stjepana-Tome, bosanskog kralja iz g. 1446. Postojala je avtentična povelja, koju je fr. Luka Vladmirović, sumnjivi pisac u mnogo čemu izmijenio i preinačio, da uvede svoje Vladmiroviće u povijest konjičkog sabora g. 1446. Vladmirović je zaveo u bludnju i svog vršnjaka fr. Andriju Kačiću,[8] koji donosi istu povelju kao i Farlati.

Sada ima kritika da ide dalje u pretražbi i uspostavi avtentičnog teksta konjičke povelje iz g. 1446.

II. Prilog. Tekst Kačić-Dimitrije porodice, koja je sačuvala povelju Stjepana-Tome, bosanskog kralja iz g. 1446.

Spomenik se nalazi u gradskom makarskom arhivu: P. P. Kaer. Rukopisi. — Povelje, isprave, spisi makarsko primorskih porodica I.

Stephani Thomae Regis decretum.

Nos Stephanus Thomas Dei Gratia Rasciae, Serviae, Bosnensium sive Illyricorum, Primordiae, partium Dalmatiae, et Corbaviae Rex etc. Memoriae mandamus vigore praesentium significantes omnibus, quibus expedit.

Convenientibus in Pago nostro Cogniz in genti nostra congregatione fidelibus nostris Universis Praelatis, Baronibus, Vojvodis, ac Proceribus, electisque omnium Comitatuum Regni Nostri Nobilibus quibuscumque tractantibus de his, quae ad utilitatem, et tranquilitatem sunt Regni, et Nostri Status, quibus diutius laborantibus, et conservationem Regni respicientibus, ijdem antedicti Proceres inter alias eorum laudabiles ordinationes exhibuerunt, et praesentaverunt certos articulos, nempe infrascriptos, humiliter supplicantes, ut eosdem articulos confirmare dignaremur; quorum quidem articulus talis est:

[7] N. dj., str. 48.

[8] Razgovor ugodni naroda slovinskoga. Dubrovnik 1831, str. 54. Sr. 149—150.

Primus. Ne Manichaei nova templa construerent, nec vetera colabentia restavrarent.

Secundus it[em]. Cacteris omissis.

Radivoj charissimo Nro Fratri uterino, et Bano Jajze.

Petro Paulovich Vojvoda Glussinci, et Dapiferum Nostrorum Magistro.

Radivoj Jablanovich charissimus Patruus Noster Banus Jajze.

Jablanich, sive Jablanovich initium habuit a Jablaniza, ista Familia tenuit Banatum Jajze, ibique etiam nunc perseverat.

Datum Cognitis in manus Revdi in Xto Dni Villemiri Episcopi Crescevensis, et Narentarum Ecclesiarum Graecanici Ritus Aulae Nostrae Secretarij, et Graecanicarum litterarum, ac legum Doctoris dilecti, et Fidelis Nostri, Anno salutis 1446. Praesentibus etc. om[m]issis etc.

Gio[vanni] Vincenzo Benevoli per le can[cellie]re d' Alesandro di Ven[eta] Aut[ori]tà Nod[ar]o Pub[lic]o in Macarscha ha fatto copiare da simile essistente app[ress]o delli sti Fratelli Co: Co: Cacich Dimitri do. Sig[nore] Girolamo da Verbosca dell' Isola di Lesina inc., ed in fede sottoscritto e sigillato in questo giorno 14 Aprile 1797.

Priopćio *dr. fr. Juraj Božitković.*

* * *

„Bijogenetski temeljni zakon" i prirodoslovci. — *(Lex biogenetica reicitur a naturalistis).* — Prigodom smrti velikog prirodoslovca E. Wasmanna, kaže se u jednom našem časopisu (Priroda, 1931. Br. 4), da je on, u koliko se to tiče čovjeka, pobijao Haeckelov bijogenetski zakon, a to stoga, jer je bio svećenik. Iz toga slijedi, da Haeckel prvi i svaki, koji nije svećenik, vidi da je taj „temeljni zakon", po kom bi embrijonalni razvitak bio ponavljanje filogenetskog razvitka, potpuno osnovan na prirodnim pojavama, a svećenik i katolik to ne vidi, jer je svećenik i jer je katolik, t. j. jer živi u predrasudama. Je li baš tako?

Kako je Haeckel sve radio na fantaziji i protivurječju, tako i ovaj „zakon". Ovo je temeljni zakon i stoga ima općenitu vrijednost, ne trpi izuzetaka, kaže on: (Die Lebenswunder, Volksausgabe 156). A taki bi i morao biti temeljni zakon. Međutim, kako ga je on prvi stavio, tako mu je on prvi potkopao temelje. Kako su mu odmah pobili svaku tvrdnju o razvoju čovjeka iz životinje, to je on, ne imajući drugih dokaza, stao optuživati ovaj „zakon", jer da u tom slučaju ne vrijedi, da je samo tu zatajio, da tu ontogenija ne može protumačiti filogeniju. U pitanju razvoja čovjeka iz životinje kaže, da je sasvim nepotpuno ono, što nam daje ontogenija, i neznajući, kako da se brani, kaže, da je tu priroda falsificirala! (Isp. Wasmann-Killermann, Das Buch der Natur ,Bd. III., Der Mensch u. die organische Natur 23—24).

Proizvoljna Haeckelova metoda činila je, da su učenjaci stali redom napuštati njegov bijogenetski „zakon" kao nikakav zakon. I to tim više, što se prirodne znanosti više proučavaju i poznaju. R. Hertwig kaže, da se o njegovoj nauci ne može govoriti kao o ozbiljnoj znanosti (Abstammungslehre, 1927. 186). Nemoguće je dokazati bijogenetski zakon u Haeckelovu smislu, tvrdi Rikardov brat Oskar Hertwig. (Elemente der Entwiklungslehre). Neka se sva bića razvijaju iz jajašca, ipak je skroz neosnovano reći, da su se sva razvila iz jednog prvotnog jajašca. Jajašca, iz kojih postaju

životinje, veoma su savršeno uređena, i jedno je od drugoga sasvim različno, kao što su sasvim različne životinje, koje se kašnje iz njih razvijaju. Stoga pošto su već u prvom svomu početku embrijoni životinja tako različni među sobom, to je nemoguće da su se svi razvili iz jednoga, pa stoga ne vrijedi bijogenetski zakon. Zato filogenija ima istu znanstvenu vrijednost kao i Homerovi junaci, veli H. Driesch, služeći se prispodobom Du Boi-Raymonda. Nije istina, da ljudski embrijon pretstavlja sve faze u razvoju riba i sisavaca, nego naprotiv odmah pokazuje težnju, da se što prije i uprav razvije u čovjeka. Stoga je taj „zakon" i neosnovana tvrdnja i lakomisleni sofizam, on je bez ikakve podloge, piše Barthel (Vom darwinistischen Aberglauben u „Natur u. Kultur" 1927, 3—4). Vialleton piše, da su učenjaci već davno napustili ovaj „zakon", jer on nema oslona u prirodi. Neki ga kušaju primijeniti jednoj ili drugoj vrsti živih bića. Ali ne ide ni to. U prirodi ima pojava i činjenica, koje govore i dokazuju baš protivno ovome zakonu. (L' origine des êtres vivants, 1929. 129 sl.). Stoga bi danas bilo nemoguće pisati Haeckelove Welträtsel, u kojima on raspravlja o ovom zakonu, proti komu stoje i najobičnija opažanja, kaže Liek (Das Wunder der Heilkunde, 1931). Isto tako pišu o ovom zakonu učenjaci Fleischmann, Oppel, Beard Hensen, Emery i drugi.

Ako se i E. Wasmann ne slaže sa „temeljnim bijogenetskim zakonom", nije to što bi bio vezan obzirima svoga svećeničkoga položaja, koji sa bijogenetskim zakonom nema nikakva posla, nego zato, jer je bio učenjak, i jer je gledao činjenicama čisto u oči, i jer je radio bez predrasuda. Radi svega toga nema nikakva razloga da se napada njega ili kojega katoličkog učenjaka, niti ima ikakva razloga da se zalažemo za ovaj propali „bijogenetski zakon".

Dr. O. Bože Vuco.

* * *

Spiritista o spiritizmu. —*(Spiritismus condemnatur a spiritistis).* — Mnogo se govori o špiritizmu, a mnogo se i prakticira. Postao je mjestimice kao nekakva vrst religije, samo što ona ne vodi k Bogu, nego baš protivno; koji učestvuju sjednicama, redovito se udaljuju od Boga.

Ta pojava opravdava nazor Crkve, da Bog i Njegovi sveci, a ni duše umrlih nemaju sa spiritizmom nikakva posla. Pomljivo promatranje činjenica dovelo je do zaključka, da se tu radi najčešće o prevari sa strane medija, a kadikada i o uplivu zlih duhova. Da se tu najčešće radi o prevari, dokazuju okolnosti u kojima biva spiritizam, a koje su veoma zgodne za najrazličitije vrste prevare. Te okolnosti su i s obzirom na osobe, koje tu dolaze, i koje živo očekuju da vide duha; i na način kako tu stoje, jer se moraju držati na stanoviti način i ne smiju se micati kamo hoće, i jer moraju stati u stanovitoj udaljenosti od medijuma, koga ne smiju kontrolirati; i osobito obzirom na svijetlo, koje je udešeno u takoj boji i snazi, u kojoj se prevare mogu učiniti posve lako i zgodno. Te su prevare utvrđene i dokazane bezbroj puta.

Da je tome tako potvrđuje i jedan glasoviti spiritista i medij. (Isp. „The Register", Denver, Colo. 4 oct. 1931). Rodio se je katolik, poslije dao se na spiritizam, a obratio se je 1930. godine. Bio je profesijonalni medij, poznat posvuda, i kao takav obigrao je London i Englesku, držeći brojne, veoma uspjele spiritističke sjednice. I sada propovijeda na čemu se

je osnivala njegova umjetnost i pojave, koje je proizvodio. Sve se pojave svode na jedan jedini izvor: njegova vlastita okretnost i intuicija, a možda kadikada i na upliv zlih duhova.

Svak me je hvalio, kaže on, da imam silnu duševnu snagu i mnoge duhove, koji me prate, a u stvari bila je samo moja vještina, a kadikada me je valjda i vrag pomogao, da zavaram one, koji su uvijek bili pripravljeni, da budu prevareni.

Zatim pripovijeda kako je držao t. zv. „sjednice trublje". U sredini među prisutnima, koji su sjedili u krugu naokolo, bila je smještena velika trublja od aluminija. Ugasio bi svako svijetlo. Prisutni su sada očekivali da iz trublje čuju glas svojih pokojnih rođaka i prijatelja. I, tako priča on, čuli su glas, ali onaj, koji sam ja u toj igri davao kroz trublju. Mjesece i mjesece tako je on to dalje radio. Uz glas iz trublje proizvodio je i neko svijetlo, kao da su to duhovi, i donosio je predmete izvani.

Brojne take spiritističke sjednice držao je i u zadnjoj godini. A sve, što je na njima bivalo, kaže on, bila je apsolutna prevara. Sada se je opet obratio Bogu, moleći ga, da mu prosti, što je bio tako veliki varalica za trinaest godina.

To je jedno tako autentično svjedočanstvo, uz stotinu drugih, da je u spiritizmu prevara, a ako je kada bio nadprirodni upliv, to je bio upliv zlih duhova. Kako se jeftino dadu zavarati oni, koji se time bave! To je još jedan dokaz, da je Crkva imala potpuno pravo kad je zabranila tako nedostojnu i pogibeljnu zabavu. *Dr. O. Bože Vuco.*

* * *

Nestašica katoličkog svećenstva u Madžarskoj —*(Defectus cleri catholici in Hungaria).* — Liberalna era pred ratom mnogo je naškodila Katolicizmu u Madžarskoj, jer je naprosto uspavala savjesti madžarskih katolika. Istina je, da su u liberalnom taboru glavnu riječ vodili kalvini i židovi, koji su svojim idejama zarazili čitavo madžarsko javno mnijenje. Kalvini su stvorili madž. šovinizam pomoću fantazmagorija o 30 milijunskom madžarskom narodu i o Velikom Nagyarorszàgu od Karpata do Jadrana. Mjesto lozinke „Los von Rom" u Madžarskoj se udomaćila krilatica, da je kalvinizam madžarska vjera i da je svaki kalvin dvostruki Madžar. Kalvini su vješto proveli „Umwertung aller Werte" u madžarskoj historiji, prikazavši i najtamnije stranice madž. povijesti u simpatičnom svijetlu, samo ako je to išlo u prilog protestantizmu. Tako su se i madžarski katolici zadojili tim šovinističkim duhom, te su sanjali samo o 30 milijunskom madžarskom narodu, a na vjerske potrebe nije mislio nitko. Navest ću samo jedan primjer: Budimpešta je postala milijunski grad, a zadržala je još uvijek svoju zastarjelu podjelu na samih 17. katoličkih župa, i nitko nije mislio na to, da se sukcesivno organiziraju nove župe, koje bi odgovarale faktičnim potrebama. Sada su se prilike već znatno popravile, ali još uvijek ima gradskih župa sa 40.000 vjernika i 1—2 svećenika. Stoga nije čudo, što tu žanje svoje plodove pauperizam i socijalna demokracija, glad i prostitucija, jer nema svećenika, koji bi se uz tako razgranjenu pastvu mogao da bavi još i socijalnim pitanjem, apologetskim radom, radničkim pokretom, karitativnim organizacijama, katoličkom akcijom ili širenjem dobre štampe. Još su gore prilike u madžarskoj Africi (velika madž. nizina Alföld), gdje su kat. vjernici pomiješani s protestantima, u skrajnjem siromaštvu, goli, bosi i gladni, raštrkani po pustama i salašima, katkada 50—80 km daleko od crkve i škole!

Za prosuđivanje crkveno-političkih pitanja u Madžarskoj najmjerodavniji su statistički podaci madž. katoličkog almanaka za g. 1930/31. u izdanju zemaljskog katoličkog saveza, jer se tu nalaze točni brojevi kat. vjernika i svećenika po biskupijama. Današnja Madžarska zaprema površinu od 92.951 km, te ima 7,985.000 stanovnika, a po vjeri ima 5,643.000 katolika. U Madžarskoj imaju rimokatolici 3 nadbiskupije, 7 biskupija i 4 apostol. administrature, a grkokatolici 2 biskupije. Redovitih župa ima 1665 (1549 rim. kat. i 116 grk. kat.) i 7 vojničkih župa. U svim biskupijama ima 2902 rim. kat. i 155 grkokat. svjetovnih svećenika, te 1245 rim kat. i 4 grkokat. redovnika. Poprečno dolazi na 1 svjetovnog svećenika latinskog obreda 2375 vjernika, a na 1 svjetovnog svećenika grčkog obreda 1102 vjernika. Ako se tu uračunaju i redovnici, onda je razmjer nešto povoljniji, te bi na 1 kat. svećenika došlo 1310 vjernika. Na 1 rim. kat. župu dolazi 3528 vjernika, a na 1 grkokat. župu 1510. Na 10.000 vjernika dolazi kod rimokatolika 7.59 svećenika (bez redovnika samo 5.3), a kod grkokatolika 9 svećenika. Taj razmjer je vrlo nepovoljan, a to se najočitije vidi iz poredbe s Francuskom, gdje 1 svećenik dolazi na 838 vjernika, iako je Francuska na glasu zbog pomanjkanja svećenstva.

Najveća je nestašica svećenika u biskupijama Vàc, Cessanàd, Eger i Rozsnyó, a najbolje su opskrbljene svećenstvom biskupije Pécs, Pannonhalma (benediktinci!), Miskloc, Györ, Kassa i Szombathely. Interesantno je, da među grkokatolicima u Madžarskoj nema nikakove nestašice svećenstva. Po broju svećenika u najgorem su položaju biskupije u centrumu Madžarske, dok neke pogranične biskupije upravo obiluju svećenicima, koji su uslijed političkih razloga napustili svoje župe u Jugoslaviji i Čehoslovačkoj te su optirali za Madžarsku.

Općenito se može ustvrditi, da su u Madžarskoj župe prevelike za uspješno vršenje duhovne pastve, a uz to je nestašica dušobrižnog svećenstva nerazmjerno velika. Za bolju ilustraciju ću opet navesti francuski primjer. Da Madžarska dođe u isti red s Francuskom, potrebno bi joj bilo, da se broj madžarskog svećenstva poveća za 2200, a to je 51% od dosadašnjeg broja, k tomu bi se moralo napraviti 2627 novih župa (povišica 159%!). Kad bi se to ispunilo, onda bi u Madžarskoj na jednu župu otpadalo poprečno 1000—1100 vjernika, a na jednog svećenika bi došlo oko 800 duša. Da se taj program izvrši, trebalo bi od svake dosadašnje 2 župe napraviti 5 novih župa, a u sjemeništima bi se broj bogoslova morao podvostručiti. Nova razdioba župa bi se lako provela, jer su vlada i patroni prijateljski raspoloženi prema katolicizmu. Teže je riješiti pitanje sjemeništa. Gradnja novih velikih sjemeništa i primanje većeg broja bogoslova iziskuje velike materijalne žrtve, a to uslijed današnje gospodarske krize ne bi mogli podnijeti niti biskupi, niti narod.

U madžarskim katoličkim krugovima mnogo se ističe, kako u Madžarskoj vlada loša ekonomija duhovne pastve. Kriza bi se lako uklonila bez većih potreba i bez osjetljivih materijalnih žrtava, kad bi se školski re-

dovi (benediktinci, pijaristi, cisterciti) više posvetili duhovnoj pastvi. Poznato je, da je u Madžarskoj ogromna većina klasičnih i realnih gimnazija u redovničkim rukama. Sjemeništa tih redova su puna bogoslova, te nisu rijetki slučajevi, da maturanti po 1—2 godine čekaju, dok budu primljeni u novicijat. s katoličkog stanovišta nije opravdano, da redovnici predaju čak i risanje, matematiku, fiziku, a tri koraka od redovničke gimnazije nema narod nikakvog katoličkog odgoja zbog nestašice dušobrižnog svećenstva! Tomu bi se moglo pomoći tako, da se i u redovničkim gimnazijama čisto svjetovni predmeti prepuste katoličkim svjetovnjacima, a samo predmeti, koji su u uskoj vezi s katoličkim svjetovnim nazorom, kao na pr. povijest, književnost, filozofija, nadalje vodstvo zavoda neka se ostave u rukama redovnika. Svi ostali redovnici mogli bi se uposliti u duhovnoj pastvi, i time bi kriza bila uklonjena. Školski redovi naprotiv ističu, kako blagotvorni utjecaj vrše oni preko kat. srednjih škola na formiranje duša katoličke inteligencije u Madžarskoj. To je činjenica, koja se ne može poreći, i zato se vrlo oprezno pristupa rješenju toga delikatnog pitanja za madžarske katolike.

Dr. Ivo Kečkeš

* * *

Ima li svetaca kod pravoslavne braće? —*(A propos des saints Dans l' église orthodoxe).*

1. Ima 7—8 godina neka pravoslavna gospođa pripovijedala mi je kako ima križ, koji je njoj nekoliko puta pomogao u bolesti; pače da je jedamput ta pomoć bila neposredna i brza. Ona to nazivaše čudom. Pokazala mi je i križ, o kojemu govoraše da ga je dobila negdje iz Bugarske...

Činio sam se pred njom da joj vjerujem ne htijući rušiti njezinu dobru vjeru; ali, priznajem, u sebi sam dosta sumnjao, jer nijesam bio baš na čistu, može li se pripustiti, sa dogmatske strane, da križ čini čudesa u rukama pravoslavnih i na njihovu korist.

Kasnije mi zapade pod oči nekoliko crtica iz života Serafina Sarova, ruskog kaluđera, posljednjeg kanoniziranog sveca od službene ruske crkve god. 1903. To me je zanimalo, pročitao sam i ovdje prinosim neke glavne crte.

2. Serafin Sarov, kaluđer manastira Sarov, po čemu se i zove Sarov, rodio se je u Kursku god. 1759., a umro god. 1833. poslije negoli je proveo u manastiru 54 godine u velikim pokorama. U svojoj ćeliji imao je postelju, stolić, i puno slika, pred kojima je neprestano palio svijeće. Kako je mlad stupio u samostan to ga je sotona nemilo napastovala. Da svlada sotonske napasti puno se je trapio, postio i molio. To mu se je činilo malo, stoga bi napunio vreću kamenjem, naprtio je na leđa i nosio daleko u šumu. Kad bi tamo stigao do nekog stalnog kamena, koji se i danas čuva i časti, klekao bi na kamen. Gledajući u Gospinu ikonu, koju je objesio o deblo jedne jele, molio je brojanice sve dok nebi od umora pao. Tada bi se podigao, uzeo na ramena vreću te nazad u svoju pustinjačku ćeliju. Taj teret mu je leđa prožuljao; iskrvavio i otvorio rane. Govorili mu, zašto se tako ubija, a on bi odgovorio: „Ubijam onoga, koji hoće da mene ubije".

Jednom za hiljadu dana i hiljadu noći nasljedujući stare stilite, živio je na stupu. Drugi put za tri godine nije progovorio ni riječi.

Tolika svetost nije mogla da ostane među zidinama manastira u Sarovu. Silni svijet hrlio je njegovoj ćeliji, da pita savjeta i utjehe. Kaže se, da su ga životinje, kao sv. Franju, slušale i da mu se je bl. Djevica Marija više puta ukazala. Vele da je paće prorekao svoju smrt.

Narod mu je odmah poslije smrti pripisivao mnoga čudesa, a neki bogati trgovac iz Nižji-Novgoroda sagradi mu veličanstven grob sa epitafom: „Živio je za slavu Božju".

Pošto njegovo tijelo poslije smrti nije ostalo neraspadnuto, a to je među prvim uvjetima kanonizacije u Rusiji, to ga je tek god. 1903. Sveta Sinoda na želju carevu proglasila svecem.

Istina, mi nemamo baš kritičnog izdanja Serafinova životopisa kako to običaje izdati katolička crkva prigodom kanonizacije, pa ne možemo potpisati svaku iz njegova života.

Ali opet bili bismo, čini mi se, previše skeptični, kad nebi priznali da je Serafin bio čovjek velikih, valjda i herojičkih, kršćanskih kreposti.

Priznajem da mi je i ovom prigodom bilo začudno i nejasno, kako ovolika svetost može da bude u pravoslavnoj crkvi.

3. Nekom prigodom čitajući „L'ami du clergé" iz god. 1928. namjerih se na članak učenog bogoslova Leonce de Grandmaison o problemu svetosti van katoličke crkve.

Članak sam s nasladom pročitao i potpuno ostao zadovoljan, jer mi je razbistrio jedno nejasno, a važno, pitanje.

Opazio sam da to pitanje nije ni mnogim drugima sasvim jasno, pa ću da iznesem ukratko sadržaj refleksija spomenutog teologa. Valjda će ih i tko drugi, kao i ja, s koristi pročitati. ***Može li biti svetaca kod pravoslavnih?***

Nije pitanje o redovitoj svetosti pravoslavnih vjernika; o tome nitko ne sumnja: ako sakramenti podijeljeni od nedostojnih katoličkih svećenika, ipak proizvode svetost u dušama, što bi priječilo da sakramenti iz ruku pravoslavnih svećenika ne unesu milost u duše vjernika, koji su in bona fide?!

Ovdje se samo pita: ima li kod pravoslavnih izvanredne svetosti, herojičkih djela, može li biti čudesa?

Sv. Augustin pripovijeda, kako je neka rimska vestalka, osumnjičena da je povrijedila djevičanstvo, za dokaz svoje nevinosti donijela u ***rešetu*** vode s Tibera u Vestin hram. Ovo prinosi i sv. Toma i, ne sumnjajući nimalo u istinitost, nadodaje da je Bog to čudo učinio za potvrdu kreposti čistoće.

Ako Bog čini čudesa kod pogana za potvrdu moralnih vrlina, radije će to učiniti da zapečati i potvrdi svoju božansku nauku, koja se velikim dijelom čuva i u pravoslavnoj crkvi.

Ovim Bog ne potvrđuje cijeli naučni sistem te crkve, koji je u nekim točkama neispravan. Za tu svrhu dovoljno je da čudo ***nije učinjeno u potvrdu kakove zablude*** pravoslavne crkve, koja je protivna katoličkoj nauci, nego za dokaz koje naravne ili pozitivne nauke kao što je besmrtnost duše, Božanstvo Kristovo ili Tajna Euharistije.

„Čudesa naime, veli sv. Toma, isključivo tvrde samo ono, za što su učinjena — Miracula semper sunt vera testimonia ejus ad quod inducuntur". (S. Thomas, II—II. p. 178).

Na isti način Bog daje pojedinim dušama herojičke kreposti, dar molitve, dar savjeta za duševnu korist i sazidanje okoline dotične svete duše. Tim se ne opravdava sva pravoslavna nauka, nego samo one istine za koje su čudesa učinjena.

No, hoće li ta čudesa zapriječiti kojoj priprostitoj duši da nađe pravu i potpunu istinu u katoličkoj Crkvi? Neće, jer iskrena duša, koja doista traži pravu istinu, vidjet će, da to čudo ne dokazuje koju zabludu pravoslavne crkve, nego onu istinu, koju naučava i katolička crkva. I ta iskrena duša, čim dođe do spoznanja katoličke crkve, vidjet će da su tu čudesa i veća i znamenitija i mnogobrojnija, te neće nikako zrake svjetlosti u pravoslavnoj crkvi moći da poblijede jakost i žar sunca Istine, koje katoličku Crkvu rasvjetljuje i grije.

4. Kod pravoslavnih osobito u Rusiji ima na milijune dobrih i pobožnih duša. Po redovnom toku Providnosti proći će na hiljade godina, dok se povrate pravome kršćanstvu. Zar nije važno pače i potrebito da ih dotle Bog preko čudesa utvrdi i ojači u posjedu uzvišenih istina i duhovnih dobara, iako ova nijesu potpuna? Zar će Krist tolike milijone duša — tà i za nje je krv prolio — pustiti na milost i nemilost anarhista i komunista? Tko bi se usudio reći, da Bog neće činiti čudesa da sačuva taj dobri narod u vjeri, koju je jedinu spoznao i smatra pravom i božanskom?

Pustit će ih valjda da pogaze nauku Kristovu a prigrle Antikristovu?! A koliko bi tu trpjela uopće Isusova misija i čast?!

Bog je radio i radi izvanrednih djela i u pravoslavnoj crkvi na slavu Svoju i spasenje duša.

Ova tvrdnja ima ipak dva uvjeta: 1. Ta čudesa neće biti redovita i česta kao u kat. Crkvi; 2. Sjaj snage i broj ovakovih čudesa neće biti takav da zakrije sjaj svijetla, koje vodi k pravoj i cjelovitoj Istini.

5. Ne moramo dakle, biti tjesnogrudni u primanju i prosuđivanju vijesti o čudesima i svetosti kod odijeljene braće.

Na tjesnogrudnost bi nas sililo jedino ako bi takovi sveci bili za života u formalnom bojovnom ili neprijateljskom raspoloženju, pa taman to bilo i bona fide, prema katoličkoj Crkvi. Stoga vrijeđaju uspomenu svetosti sv. Save današnji Srbi, kad vele, da je Sava iz lukavosti dao dobiti iz Rima krunu za brata Stefana, i onda kasnije prevario Svetu Stolicu i brata prekrstio.

Ističemo i to da su pravoslavni „sveci", ako su poznavali katoličku crkvu, prema njoj bili lojalni, pače i prijateljski.

Neću spominjati starijih ruskih (Vladimira, Olge) ili srpskih (Simeona, Save), koji su ili sigurno, ili vjerojatno bili pravi katolici. Napominjem samo to da su i noviji pravoslavni sveci bili skloni katolicima. Tako spomenuti Serafin Sarov crpio je svoju pobožnost iz djela istočnih otaca Bazilija, Krizostoma, Klimaka, Makarija, koji su svi priznavali papino prvenstvo.

Ivan Kronstadski, isto ruski svetac, bio je priklon katoličkoj crkvi, a sveti Pantalejman, bugarski monah, borio se je proti svojim suvjernicima za čestu svetu pričest dok napokon nije i prigrlio katoličku vjeru.

O svecima kod pravoslavne braće možemo slobodno da rečemo da su se posvetili *u*, iako ne, *po* pravoslavnoj crkvi kao takovoj.

fra Karlo Nola

* * *

Tajna uspjeha boljševičke strahovlade? — *(Secretum successus bolschevismi in Russia).* — U dnu nas duše boli kao ljude, a još više kao ogranak velikog slavenskog plemena, što se na naš bratski ruski narod strovalila boljševička neman, koja mu već godinama i godinama krv ispija, a da još ni izdaleka ne naslućujemo zoru boljih dana. Stojimo pa se čestokrat pitamo, kako je moguće, da je šačici zvijeri u ljudskoj spodobi uspjelo nametnuti se i onako užasno se popeti na izmučena leđa stomilijunskog ruskog naroda, kada same boljševičke statistike ne nose nego oko dva milijuna svojih pristaša i to nakon dugog decenija njihova nečovječnog rada? I ovo će nam pitanje biti doneklen riješeno, ako uočimo glavne uzroke boljševičkoga uspjeha.

Svi se u tome slažu, da su bivše caristička vlade i sam dvor odavno pripravljali put boljševičkim uspjesima. Carska samovlada bojala se dati veća politička prava širokim narodnim slojevima, a sama malo i ništa nije radila na poboljšici gospodarskoga života ogromnih pučkih, seljačkih masa. Seljaci, koji su sačinjavali, možemo reći srčiku ruskoga naroda, stenjali su pod krutim ropstvom gospodara i veleposjednika. Rusija je bila hranivo skladište za cijelu Evropu, napose u žitu i u mesu. Evropa je svoje živežne potrebe kao na najjeftinijem tržištu podmirivala u Rusiji. Milijuni i milijarde zlatnih rubalja slijevali su se u bogatu Rusiju; ali kome u korist?! Možda kojoj stotini tisuća veleposjednika, koji su taj novac opet trošili na evropskim rivijerama i u evropskim centrima za svoj raskošni i mekoputni život. Naravno, da je ugnetavani i izrabljivani narod u duši prezirao cara i gospodu i željno očekivao dan, kada će ih sa svojih leđa o zemlju tresnuti.

Narod je svom željom svoje izmučene duše očekivao spasitelja. I onako kako je bio neuk i neupućen i u nemogućnosti, da prosudi ljude i prilike, dao se je na lijepak najgoremu, najbezobzirnijemu i najvećem varalici na svijetu Lenjinu. Ratni neuspjesi dali su najbolje oružje Lenjinu i drugovima te su sa poznatim krilaticama diobe zemlje seljacima, potpune ravnopravnosti i slobode, pače još i sa jamstvom zaštite i poštivanja svih vjera, činila, da im kao zrela jabuka pane vlast u ruke. Kada su je se jednom domogli, tada se je grčevito drže ne žacajući se pred nikakvim zločinom, koji bi im mogao dobro doći u osnaženju njihove strahovlade. Ovaki vlastodršci, kada su se već uputili tim putem, treba da računaju i moraju računati jedino na teror i silu i to najbezobzirniju, da se održe na vlasti, dok radikalno ne obračunaju sa svim svojim protivnicima. Počnu li ovaki usilnici u zvjerskim metodama kolebati, tada je početak propasti. I Lenjin se ovih metoda nije žacao ni stidio pače on i drugovi javno su se u svojim statistikama ponosili sa uspjesima svoje strahovlade. Oni su izvješćivali kako su do svrhe godine 1922 ubili: 28 biskupa, 1215 svećenika, 6000 profesora i učitelja, 9000 liječnika, 54000 časnika, 26000 vojnika, 11000 policijskih časnika, 58500 oružnika, 12950 posjednika, 355250 intelektualaca, 195350 radnika i 615100 seljaka. I dandanas se s jednakim metodama nasljednik Lenjinov Staljin služi.

Boljševici su se poslužili u širenju svoje vlasti pustivši uzde najnižim ljudskim instinktima, kojim može svatko bez ikakve zakonske zapreke zadovoljavati. Tako zvana slobodna — a u stvari najpogrdnija — ljubav uživa pravo građanstva bez obzira na dobu, na spol, na krvnu vezu, na vjerske propise ili bilo na koji moralni zakon ili na ljudski osjećaj. Svi su ženidbeni zakoni mrtvo slovo. Žene i ljudi sastaju se kad hoće i kako hoće i tako se isto rastaju. Pometnuće, dotično hotimično ubojstvo poroda zakonom je dopušteno. Što se sve događa u ovoj našoj bratskoj zemlji u pogledu ovoga nečudoređa i u gradovima i po selima, po tvornicama i svim javnim lokalima, po školama i po zakloništima, to ne smije pošteno pero opširnije ni nahrcivati. I s ovom su se metodom boljševici poslužili i još se danas služe, jer se od ovakovih ljudi umnažaju njihovi heroji i najkrvoločniji pobornici.

Boljševicima, kao zakletim neprijateljima vjere u Boga, najviše vjera smeta pa su upeli sve sile, da ju iz ruskog naroda iskorjene. U tu svrhu dobro im dolaze štampa, kazališta, kina, škola, bezbožni misionari; a u prvom redu najkrvoločnije uklanjanje nepoćudnih crkvenih dostojanstvenika. Prošle godine u mjesecu ožujku ruski biskup Serafin na crkvenom saboru u Sofiji iznio je potresnih slučajeva o zvjerstvu boljševika na crkvenim pravoslavnim osobama: Kijevski metropolit *Vladimir* bio je na zvjerski način dotučen; petrogradskog metropolita *Benjamina* privezali su na brodski vijak i tako ga umorili; živa su ukopali nadbiskupa *Andronika;* biskupa *Platona Nevelskoga* pri najvećoj studeni zalijevali su ga hladnom vodom, dok nije postao stup mraza. Kad se smrzao u nj su vonjici pucali oštrim nabojima. Biskupa su *Izidora* kolcem proboli; biskupa *Amvonija* vezali su konju za rep i tako ga vukli, dok nije izdahnuo. Još su bili svakojako mučeni pa pogubljeni što arhimadrite što biskupi: *Astrananski, Zarevski, Vasilj, Joakim, Nikodim, Olovski, Balnicki, Vernevski, Pavlogracki; Volski; Kiprovski Selengicki, Amolinski* i t. d.

Sve se ovo događa pod vidom vjerske, građanske, pučke slobode i narodnoga napretka?! Svak zna, da je ovo gorka ironija. Kušnja je to, koju je Bog pripustio i za mnoge prošle narodne grijehe: egoizam, cezaropapizam, autokratizam i t. d. Dokle će ova kušnja trajati, to samo Bog znade. Ne sumnjamo, da će Bog iz krvi, iz suza i iz nečuvenih patnja našeg bratskog ruskog naroda izvesti velika djela vjerskog preporoda i vjerskog jedinstva, na društvenu poboljšicu i slavenstva i cijelog čovječanstva. Molimo Boga, da nam svima, jer ruski boljševizam cijeli svijet ugrožava, čim prije zarudi zora boljih dana!

Dr. Brkašev.

* * *

Katolički pogled na ekonomsku krizu. — U savremenoj ekonomskoj krizi, koja više, manje snašla čitav svijet, ima nešto težega nego li ista kriza, a to je, što čovječanstvo neće da sazna i prizna prave njezine uzroke. Nema jedinstvenoga pogleda na nju. Svak je riješava na svoj način, ili, bolje rekući, materijalni i egoistični interesi postaju mjerilom njezina raspleta, pa se ona svetovište zapliće.

Pametna čovjeka više dakle plaši pometnja u razlučivanju svjetske ekonomske krize nego li sama kriza. Sva je nemila kob poratne živežne kri-

ze u tome, što je ona zamračila čovječanstvo da ne vidi njezine duboke, nematerijalne uzroke.

Zapravo govoreći, ne može poratni čovjek raspoznati, odklen na nj siplje mraz oskudice živežnih namirnica. Što ga je uvalilo u žvale Svjetskog Rata, to isto ga je predalo današnjoj bijedi i oskudici. Prije su se ljudi zamrzili, posvadili i pobili, zatim je zlo nesklada i izakulisnog ekonomskog rata još teže svijet osiromašio.

Ekonomska kriza u sebi je, istina, materijalna kriza. Tišti ona tjelesnu stranu čovjeka. Ali valja znati, da se ona svalila na svijet baš dandanas, kad on istodobno puca od oholosti, što je u materijalnim, tehničkim znanostima i umijećima uspio da pospješi, olakoti i silno poveća proizvodnju potrebnih predmeta svojemu životu. Sama materija eto je bacila čovjeka u oskudicu! Kada?

Onda kad je čovjek stao gubiti u sebi ravnotežu među duhom i tijelom. Nikoja materijalna znanost ili umijeće nijesu ga od toga časa mogli zaštititi protiv osvete materije. Čovjek je rodio, odgojio svoga boga i nazvao ga „Materijalizam". On sad hoće da bude bog — da despotično vlada i tamani svoga zakonitoga roditelja. Kobna sudbina! U čemu se griješi — u tome i osveta stiže krivca. Nema trećega: ili se čovječanstvo mora otresti materije i vratiti se vrednotama duha, ili mora, dalje štujući Materiju, zaglaviti u njezinim ledenim i otrovnim njedrima!

Mutan i zdvojan li je pogled današnjega svijeta na svoju ekonomsku nedaću!!

Naprotiv, vedar i utješljiv li je pogled Kristovih vjernika na ekonomsku nevolju koja tišti svijet!

Najprije katolik okom objavljenog svijetla gleda na sve savremene, pa i ekonomske probleme. Sâm čovjek uvijek, pa i danas, nosi ličnu odgovornost svojim vremenskim nedaćama. Vjera, istinita ko živi Bog, uči, da Bog nije stvorio čovjeka ni gladna ni žedna ni da u beskrovlju pati od leda. Bog je stvorio čovjeka u raju zemaljskome, da pliva u svakomu obilju duševnog i tjelesnog života. Stoprom je onda čovjek ogladnio, kad je počeo jesti (paradoks otajstvenosti istočnog grijeha!); osjetio golotinju, kad se u oholosti htio obući Božjim sveznanjem; našao se u stanbenoj krizi, kad morao biti izbačen iz Božje kuće raja zemaljskoga!!

Zavadivši se eto čovjek s Bogom — Bog ostao Bogom, ali čovjek pao u zavadu sa samim sobom i počeo oskudijevati. Da bude teža posljedica grijeha, zavadio se i sa svojim bližnjim, a da mu rat sa iskrnjima povećaje krize života. Kain se potucao od nemila do nedraga i tražio koricu hljeba onda kad u ratu ubio rođenog brata. Krv prolivena između 1914—1918 g. vapi osvetu u današnjim krizama!

Dakle zavada s Bogom donijela čovjeku svakovrsnu ličnu i društvenu krizu. Oholost za sveznanjem prvoga čovjeka, da se autonoman odcijepi od Boga, morala je odvesti Adama u najniži, materijalni pad — da se hrani u znoju lica, stidi se svoje tjelesne golotinje, plete prvo odijelo od smokova lista, traži stan da se zaštiti od nevremena.

Prve dakle stranice Riječi Božje u sv. Pismu tumače nam sasvijem uvjerljivo uzroke savremene ekonomske krize.

Krist je sašao s neba radi čovječjega vječnoga spasenja. Ali preko duhovnih, nadnaravnih dobara Krist je neupravno htio pomoći i materijalnim ljudskim potrebama. Nadnaravna dobra blagotvorno će se odrazivati u vremenskim potrebama. Krist je uzdahnuo: Milo mi je čovjeka (Mk. 8, 2), kad vidio narod gladan i umoran. Isusova vjera štiti tri glavna vrela narodnog blagostanja: rad u znoju lica, umjerenost u naravnom uživanju materijalnih dobara i štednju, koje dio spada siromasima.

Krist nadarivši čovjeka milostima nadnaravnog otkupljenja toliko je savršeno uspostavio harmoniju među milosrdnim Bogom i pokajanim čovjekom, da je kršćanina uveo u nadnaravnu rodbinsku zajednicu sa Presv. Trojstvom. Ova je veoma praktično ostranila međusobnu mržnju među ljudima. Prvi, a i sadašnji istinski kršćani, jesu jedno srce i jedna duša (Dj. Ap. 4, 32). To je, naravno, blagosovno utjecalo i na ekonomske potrebe toliko idealno, da je vladala zajednica dobara, niti je ko šta oskudijevao (l. c.).

Kristova religija ostavlja pun zamah ljudskomu znanju i umijeću, da se čovjek pomože šta više može oko vremenskog blagostanja. Isus u potrebi čudesima je pomagao gladnom čovječanstvu, kako znamo iz Evanđelja. Moderna vještina da se i umjetno raznolikim tehničkim strumentima unapredi ekonomsko stanje — u potpunom je skladu sa voljom Božjom, jer s pameću Stvoritelj je dao čovjeku i sve ono što ona dokuči na korist napretka svijeta. Samo da nema tragike u čovječjemu znanju. Čim jadni čovjek više pozna zakone materije, tim brže zaboravlja zakone vjere i morala!! Znanje naravi materije zaljubi čovjeka u nju, i odvrati mu srce od Boga i duševnih dobara!!

*

Mi, eto, katolici, ovako shvaćamo savremenu ekonomsku krizu.

Ona je posljedica i kazna hotimične zavade čovjeka s Bogom. Prvo se porodila vjerska kriza. Ova se dalje izrodila u moralnu krizu. One obadvije zajednička su majka socijalne i ekonomske svjetske krize.

L. Bajić.

Od Dr. fra Roka Rogošića primamo na uvrštenje.

U Bog. Smotri XIX (1931), 4, 463—464 osvrnuo se je Dr.Drag. Kniewald na moj protuodgovor u Novoj Reviji X (1931), 3—4, 220—254 na njegov dosta opširan odgovor u Bog. Smotri XIX (1931), 2, 229—237 na moju kratku kritiku njegova Pastirskog Bogoslovlja u Novoj Reviji IX (1930), 6, 480—483. Prof. Drag. Kniewald napušta polemiku ili, bolje reći, polaže oružje. Ipak je htio da zamjeri, što je imao da zamjeri.

Prva stvar u citiranom broju Nove Revije 1931, 3—4, na kojoj je zapelo oko g. profesora, jest kratka bilješka ili, bolje reći, prijevod bilješke iz veoma raširene ilustrovane vatikanske revije „Illustrazione Vaticana", koja govori o odnošaju Kat. Akcije i politike, i opaska koju je uredništvo ispod te bilješke stavilo. Ako želi veleučeni profesor doznati, zašto je uredništvo stavilo onu svoju opasku, neka se obrati na samo uredništvo. Nagađanja o namjerama, koliko mi se čini, ne spadaju u znanstveno raspravljanje u znanstvenim časopisima.

Velemožni g. profesor tvrdi, ali ne potkrepljuje dokazima, da nisam iznio u mome članku „nijednog novog stvarnog momenta, koji bi išta dokazivao protiv" njega. On tvrdi, ali ne dokazuje: „on iskrivljuje ono, što sam ja rekao, što su drugi rekli, pa čak i ono, što je sam rekao." — Ja sam u mome članku (str. 245) pozvao g. profesora, neka naznači protiv kojih logičkih pravila griješe moje tvrdnje. I opet pozivljem, da uzme „major et minor" pa neka siječe. Ja ću iščikati. Tvrditi, a ne dokazati — u najmanju ruku ne dolikuje ozbiljnu polemičaru.

G. profesor kaže, da ja kritiziram „čak i knjigu, koja još nije ni izašla." — Opet ignoratio elenchi! Ja kritiziram Kniewaldov odgovor na moju kritiku (Bog. Smotra, 1931, 2, 229—233). Njegovu liturgiku, koja još nije izašla nisam kritizirao, a nadam se da neću imati ni prigode da je kritiziram u onome smislu, kako sam kritizirao njegov odgovor, jer mislim, da onakva liturgika kakvu je Dr. Kniewald ocrtao u Bog. Smotri n. m., neće nikada ugledati svijetla na hrvatskom zemljištu. Neću reći, da će tome, biti uzrok moja kritika. Nego ću reći, da se nadam, da će Dr. Kniewald uzeti u obzir rationem studiorum can. 1365, na koji sam ja upozorio, i na novu Apostolsku konstituciju „Deus Scientiarum Dominus" sa odnosnom Uredbom Kongregacije de Seminariis (čl. 27), što je sve izašlo poslije nego sam ja kritiku napisao.

Moje je raspravljanje veleučenom gospodinu „jedan sistem"; moj je sastavak, kako on veli, sastavljen „ovakvom metodom". — Molim velemožnog gospodina, da ove termine razjasni. Priznajem, da ja nemam svoga sistema ni svoje metode u pastirskom bogoslovlju, kako to ima Dr. Kniewald. Ja sam taj skroz novi Kniewaldov sistem pobijao, ako neće Dr. Kniewald priznati, da sam pobio, a oslanjao sam se jedino na odredbe crkvenog auktoriteta i na sadanje stanje pastoralne znanosti. Kao novi zbiljski argumenat, ne za moj sistem pastirskog bogoslovlja, nego za sadanje stanje te teološke znanosti upućujem na novi priručnik pastirskog bogoslovlja u francuskim bogoslovskim sjemeništima (Lithard, Précis de théologie pastorale), koji je recenziran u Novoj Reviji, 1931, 6, 417. Molim g. profesora, da iznese samo jedan priručnik pastirskog bogoslovlja, bilo noviji bilo stariji, koji ima, kako je on odredio da će njegov imati, crkvenu umjetnost kao treći dio!

Ako veleučeni profesor uzimlje riječi „sistem" i „metoda" u prenešenom značenju, tada, mislim, da će svaki čitalac znanstvenog organa našeg bogoslovskog fakulteta požaliti Dr. Kniewalda i zaželiti, da g. profesor ne sniziva znanstveni niveau toga časopisa nego da se uhvati pastirskog bogoslovlja kao teološke znanosti i da u Bog. Smotri piše, kako se dolikuje, sa znanstvenim aparatom. Tko govori o „sistemu i metodi" u prenešenom smislu, tko se pozivlje na „svrhu, unaprijed određenu", taj pokazuje, da je u potpunom „nedostatku zbiljskih argumenata" za svoju tezu.

KNJIŽEVNI PREGLED

1. JERÉ, DR. FR., PEČJAK DR. GR., SNOJ Dr. A., Sveto Pismo Novoga Zakona, Drugi del: Apostolski listi in Razodetje. Ljubljana 1929. Bog. Akademija.

2. WIKENHAUSER Dr. A., Der Sinn der Apokalypse des hl. Joannes. Münster i. W. 1931. Aschendorfsche Verlagsbuchhandlung. S. 42. Cijena R. M. 1.

1. G. Jeré, Pečjak i Snoj preveli su Evanđelja i Djela apostolska 1925. G. 1929 dokrajčili su „Novi Zavjet." Ovaj drugi dio sadrži nastavak kratkog uvoda u poslanici i otkrivenju sv. Ivana [str. V—XVI], prijevod teksta novozavjetnih knjiga [str. 1—335], zemljovid apostolskog doba, kazalo liturgijskih ulomaka preko godine [str. 337—348]. Knjiga namijenjena širim slojevima Slovenaca. Napisana je pučko-znanstvenim stilom. U pitanju poslanice Galatima (str. VII—VIII) g. auktori slijede naprosto Nordgalatische Theorie". Pišu, da je sv. Pavao pisao poslanicu Galatima nekadašnjim Keltima, koje je *„pridobil za krščanstvo na drugem misijonskom putovanju"*. No kako ih mogao pridobiti za kršćanstvo, kad mu je Duh Sveti zabranio pripovijedati evanđelje u Maloj Aziji na drugom apostolskom putovanju [Dj. apostol. 16, 6]? Ova teorija ima velikih poteškoća. Slovenski je prijevod napravljen iz izvornika. Prevađači nijesu naznačili kritički tekst, iz kojih su novozavjetne knjige prevodili. Prijevod je na slovenskomu tačan i dobar. Ispod prijevoda nalazi se kratak tumač teksta. *Nikakav poznavalac slovenskog jezika ne bi smio da bude bez ovog prijevoda, koji je jamačno najbolji na slovenskomu.*

2. A. Wikenhauser, kad je dobio dozvolu, da pridaje novozavjetnu književnost na univerzitetu u Freiburgu, držao je pristupni govor 27/V. 1930 *o smislu otkrivenja sv. Ivana.* U ovom teškom pitanju g. pisac ima specijalne vidike. *Otkrivenje Ivanovo on svodi u sklad sa malim otkrivenjem Daniela i Ezekiela.* Apokalipsa Ivanova je novozavjetna knjiga Danielova. Četvrta životinja Danielova odnosi se na pogansko rimsko carstvo, koje je progonilo kršćanstvo (str. 20). Odsječak o 1000 godišnjici Hristova kraljevanja sa pravednim stavlja u sklad sa Ezekielom (str. 28). Pod pravednim ovdje razumije mučenike, koji su osobito Hristova kruna. U dodatku (str. 35—40) donosi sadržaj i analizu otkrivenja. Rasprava odiše izvornošću. Preporuča se svima, koji se osobito bave eshatologijskim pitanjem S. i N. Zavjeta.

Dr. fra Juraj Božitković

•

1. KOCH JOSEPHUS, Durandi des. Porciano O. P. Tractatus de habitibus. Monasterii 1930. Typis Aschendorf. Pretium R. M. 1.50.

2. GRABMANN MARTINUS, Quaestio de universali secundum viam et doctrinam Guilelmi de Ockham. Monasterii 1930. Typis Aschendorff. Pretium 0.75 R M.

M. Grabmann i Fr. Pelster započeše izdavati *Opuscula et textus* historiam Ecclesiae eiusque vitam atque doctrinam illustrantia. *Series scholastica.* Ova je zbirka od velike vrijednosti za učenike i profesore, koji nemaju pri ruci djela skolastika u svojim knjižnicama. *Osmi sveščić* donosi *Durandovu nauku o navikama.* Koch izdaje na svijetlo prvi put ovaj Durandov traktat, koji potpunjuje njegovu nauku u knjizi Sententiarum. Prilaže jedno pitanje bezimenog auktora, koji kritikuje Durandove nazore sa tomističnog stanovišta. Ovaj sveščić, bez dvojbe, dobro će doći psiholozima i etičarima, koji se ex professo bave ovim pitanjima.

2. Dr. Martin Grabmann izdaje znamenito *pitanje o univerzalima* nekog nominaliste, učenika Vilima Ockhama iz g. 1362, koji je kompendirao Ockhamovu nauku. U raspravi iznosi realistične prigovore protiv nominalista. Brani nominalistični nazor o univerzalnim idejama. Dr. Grabmann objelodanio je ovaj tekst na osnovi vatikanskog kodeksa Palat. 998. Jedno i drugo pitanje služi kao sjajan prilog upoznanja nominalizma Srednjega Vijeka.

Dr. fra Juraj Božitković

•

1. Die heilige Schrift des alten Testamentes übersetzt und erklärt. Herausgegeben von Dr. F. FELDMANN und Dr. H. HERKENE. VI: Band. 4. Abteilung. Das Buch der Weisheit übersetzt und erklärt von Dr. Franz Feldmann. brosch. ,in Leinen M. 5.80.

2. Die heilige Schrift des neuen Testamentes herausgegeben von Dr. FRITZ TILLMANN. III. Band. Das Johannesevangelium übersetzt und erklärt von Dr. F. Tillmann. Peter Haustein, Verlagsbuchhandlung. Bonn 1931 brosch. M. 11.80, geb. in Leinen M. 14.30.

1. G. Franjo ¡Feldmann u uvodu svog komentara [str. 1—24] u Knjigu mudrosti iznosi kratku bibliografiju, naslov, prajezik i izvore, jedinstvenost i sastav, mjesto i doba, pisca, djelokrug čitalaca, mudrost, riječ i duh, vjerodostojnost, kanoničnost, čitavost, predaju teksta i značenje Knjige mudrosti. Dokazuje, da su Knjizi mudrosti izvorom bile starozavjetne knjige, a nipošto helenistička filozofija. Pisac Knjige mudrosti poznaje egipatsku, helenističku kulturu. Svijet promatra kao kosmos i cijeni umjetnosti i znanosti; uzvisuje ljepotu, čiji je izvor u Bogu. Egipatskom štovanju životinja suprostavlja egipatske bičeve. G. pisac mnogo popušta, kada pripušta, da bi knjiga mogla biti sastavljena za vrijeme Hristovo [str. 13].

Karakter „Mudrosti" jest različit od Platonove i Filonove. „Mudrost" u ovoj knjizi dolazi kao hipostaza. Prvotni jezik je ove knjige grčki. Swete je dosada izdao najkritičniji tekst.

Komentar je izmjeren, kratak i temeljan. Najbolje tumači, kad prikazuje Salamona kao učitelja mudrosti [str. 50—65]. Molitva je jedino sredstvo, da se postigne mudrost. Bog je pokazao pravu mudrost u vodstvu židovskog naroda. Mudrost odsijeva u izraelskoj povijesti.

Prijevod je teksta u stihovima.

Komentar i čitava knjiga odlikuje se preciznošću, bistrinom, ozbiljnošću i poukom.

2. Dr. Fritz Tilmann priredio je četvrto izdanje Ivanova evanđelja, u kojemu se osvrće naročito na mandeizam. Uvod je temeljno obrađen

(str. 1—45). U njemu čitalac, može naći sve što je nužno. Komentar evanđelja osim uvoda [str. 46—78] ima tri dijela [str. 79—244; 245—301; 301—340] i zaključak [str. 340—351]. Donosi bogat popis ekskursa o mučnijim, pojedinim pitanjima iz evanđelja. Komentar je lijepo i prikladno podijeljen; znanstveno napisan sa obilnim literarnim izvještajim u pojedina pitanja. Da li je Hrist dvaput izgonio prodavaoce iz predvorja hrama, Tilmann [str. 86—87] odgovara, da većina kat. tumačitelja stoji za dvostruki izgon na početku i kraju Hristova javnog života. Oprečno Lagrangevo stanovište ne pobija kao Da Fonseca (Biblica. Romae 1926, str. 218) odrešito, nego isključuje, da je Ivan zabludio u izvještaju čina. Uči, da samaritanski Taeb i evanđeoski Mesija imaju *universalnistični značaj*. Protiv van den Bergh van Eysinga drži, da se priča o budhističnom Amandi ne može nikako svesti u sklad sa evanđeoskim izvještajem o Hristu na Jakovljevu bunaru u Siharu. Ovaj je prizor najjače apologijski izražen. Tvrdi, da je Hrist zbilja obećao euharistijski Kruh života, čije blagovanje donosi vječni život u Iv. 6, 48—59. Peripoha o preljubnici Iv. 8, 1—11 veli, da je inspirirana, ali da nije kanonski karakter stalnim postavljen [str. 171], da ju ije Ivan napisao? U pitanju ,koliko je bilo žena, koje su Hrista mazale mirisavom pomasti, *tri* ili *jedna?* Tilmann (232) se povodi za Kaulenom, da je *samo jedna bila osoba*, a ne tri različite. On je mnijenja, da se Juda nije pričestio na zadnjoj večeri [str. 246], već se je prije udaljio tobože u nakani da providi hranu za Hrista i apostole prigodom vazmenih svečanosti. Zabacuje anticipacijonu i translacijonu teoriju o svetkovanju vazma kod Sinoptika i Ivana, jer nemaju povijestne podloge. Kaže, da se ima spor između njih poravnati, ako li se reče, da oni govore o svetkovanju svetkovine pasaha, koja je trajala sedam dana.

Dr. fra Juraj Božitković

•

1. MEINERTZ Dr. M. und TILLMANN Dr. FRITZ, Die Gefangenschaftsbriefe des heiligen Paulus. Bonn 1.9.3.1. Peter Hanstein, Verlagsbuchhandlung Preis. M. 5.80.

2. HEINISCH DR. PAUL, Die Trauergebräuche bei de Israeliten.

2. HEINISCH Dr. PAUL, Die Totenklage im Alten Testament. Bibl. Zeitfragen. 13. Folge. Heft 7/8 i 9/10. Münster i. W. 1931. Aschendorfsche Verlagsbuchhandlung. Preis 1.95; 1.65 M.

1. U tumaču sv. Pisma N. Z., koij izdaje dr. Fritz Tillmann u Bonnu dr. M. Meinertz obradio je poslanicu sv. Pavla Kološanima, Efežanima i Filemonu [str. 1—120], dr. F. Tillmann poslanicu Filipljanima [str.121—162]. Ovo je četvrto izdanje u 16—18 hiljada primjeraka. Ovaj broj izdanja znači, kako se silno i brzo raspačavaju ovi tumači. Veoma su praktični i udešeni osobito bogoslovima, da ih mogu bez poteškoće proučavati. Ne gube se u novo-zavjetnoj filologiji, nego poslije kratkog ali sočnog uvoda, donose prijevod teksta sa literalnim tumačenjem, koje može svakoga da zadovolji. Iskorišćuju naročito modernu njemačku bibliografiju. Mučnijim pitanijima posvećuju veću pažnju. Tako dr. Meinertz u poslanici Kološanima zasebno se bavi *hristologijom* [str. 18—27]; u poslanici Efežanima *eklesiologijom* [str. 70—72] i *ženidbom* [str. 95—102]; u poslanici Filemonu *ropstvom* u N. Z. [str. 107—114], poslije nego je naglasio sv. Pavao religioznu jednakost u Hristu [Gal. 3,27; 1. Kor. 12,13; Kol. 3,11; Ef. 4,4 s.]; dr. Tillmann u poslanici Filipljanima *Hristovo sniženje u utjelovljenju* [str. 139—147].

Preporučuje se, da se nabavi ovaj tumač sv. Pisma N. Z., jer odgovara zahtjevima moderne eksegese kao znanosti i potrebama vremena, u kojim živemo.

2. Dr. Heinisch u savremenim biblijskim pitanjima 13. serija, 7/8. i 9/10. primjerci raspravljaju *o židovskim žalobnim običajima.* Stvar je veoma zanimiva, ukoliko poredno ispituje turobnu nošnju, izvanjsko držanje za vrijeme žalosti, posipanje lugom i pepelom, brijanje kose na glavi i bradi, zarizavanje kože, ples, žalobni post i ručak, plač i naricanje ne samo kod Židova, Semita, nego također i ostalih naroda. Osvrće se na posmrtne običaje južnih Slovena, dakako letimice.

Drugi primjerak o *„žalbi za mrtvim u* St. Z." *više je obrađen sa književne strane,* jer samo prva tri paragrafa rade o naricateljima, o mjestu i vremenu naricanja i žalbe, o predmetu tužaljka. Inače raspravlja o tužaljkama u S. Z. Iznosi tužaljke Davidove za *Abnerom;* za Šaulom i Jonatanom, o kojoj se izrazuje, da *„je najljepša elegija u S. Z., koja je zaslužila počasno mjesto u svjetskoj književnost* [str. 27]". Donosi tužaljku Amosovu nad propašću israelskog kraljevstva, Jeremijine tužaljke nad propašću Jerusalema i judejskog kraljestva, Ezekijelove nad propašću Davidove kraljske kuće i naroda, Tira i Faraona. Ove su elegije prvo-razredne. Zaslužuju da posvete im naročitu pažnju *naši lirici.* U njima će naći neopisivu uzvišenost, proročku snagu i izvanrednu misaonost, silno čuvstvo boli i sjéte ko Sinje more. Ezekijel [27, 1-9a. 25b-36] tuži za Tirom, koga slika sa najraskošnijim brodom, koji sada tone na pučini Sredozemnog mora.

Ova dva primjerka osobito preporučamo našim folkoristima i liričarima, da naruče i prouče.

Dr. fra Juraj Božitković

•

Florillegium Patristicum tam veteris quam medii aevi auctores complectens. Ediderunt B. Geyer et J. Jellinger. Fasciculus XXIX. S. Anselmi Cantuariensis Archiep. Liber Proslogion etc. Recensuit F. S. Schmitt O. S. B. Bonnae Sumptibus Petri Hanstein MCMXXXI. Kartoniert MK. 1.80.

Ova zbirka izdavanja sv. Otaca i Skolastika veoma će dobro doći svim bogoslovima, koji nemaju velikih biblioteka u svojim učilištima. Ona im pruža prigodu, da se zapoznaju sa crkvenom književnošću i da stiču i usisavaju malo po malo, proučavajući crkvene Oce i pisce, crkveni duh i znanost. Ona ih napućuje i u praktični seminarski rad, kako treba kritički obrađivati jednog crkvenog Oca ili Skolastika. Svi ovi motivi vode me, da toplo preporučim đacima naših učilišta, da se pribroje i priplate na ovu zbirku, koja je jeftina, ali krasno opremljena.

Zadnji sveščić donosi nam glasoviti *„Proslogion"* sv. Anselma, koji u teodiceji igra veliku ulogu, ukoliko on dokazuje *a priori postojnost Božju.*

O vrijednosti ovog dokaza, koga sv. Toma zabacuje, današnji kritičari imaju razna mnijenja. Knjižicu sam od duška pročitao. Ima dosta kolorita i poteza sv. Augustina.

Dr. Ivo Juraj Božitković

•

TH. MOENICHS. — Klare Begriffe. Lexikon der gebräuchlicheren Fachausdrücke aus Philosophie und Theologie. Str. 189. 1929. Ferd. Dümmlers Verlag, Berlin u. Bonn. Cij. 6, 50.— RM.

Često nam treba u praktičnom životu: u pisanju; propovijedanju, u školi, da ubrzo oživimo pitanje, koje smo već učili, i da o njemu ponovno dobijemo bistar pojam. Mönisch, računajući sa onim, što je njemu toliko puta trebalo u raznim zgodama pomogao je drugima kada je napisao ovu knjigu.

Djelce je neka vrsta leksikona. Ima praktičnu svrhu i daje nam dvoje: što zapravo znači neki određeni izraz; koja je definicija nekoga pojma, koji nam je valjda već poznat po smislu.

Pošto se i teološke i filozofske znanosti danas toliko populariziraju, te je ova knjižica određena i dobro će doći mnogima i izvan svećeničkih krugova. Tim više, što su tu obrađeni pojmovi iz cjelokupnog bogoslovlja: iz dogmatike, moralke, prava povijesti.

Ima danas više raznih leksikona u ovom području. Ali među njima Mönichsovo djelce ima tu prednost, da se u razlaganju ne gubi na široko; ograničuje se na najnužnije, pa time daje kratki i brzi pogled u sva pitanja. A mnogima u današnjem rastrkanom životu baš i treba da se imaju odakle tako brzo informirati.

Dr. O. Bože Vuco

•

BRUNO GRABINSKI. — Spuk und Geistererscheinungen oder was sonst? Eine kritische Untersuchung. 8° XVI—500. 17. ilustracija, od kojih 15 fotografskih snimaka. Hildesheim, Franz Borgmeyer, 1930. Broš. 8 RM.; vez. 10. — RM.

Ratno i poratno vrijeme donijelo je, uz ostalo, i jače bavljenje tajnim pojavama. Grabinski dao nam je djelo, koje se posebice bavi ukazivanjem duša umrlih i sličnim zgodama. Izdao je to djelo, jer u ustanovljenju, da li su to stvarne pojave ili ne, vidi veliku važnost za naziranje na svijet. U tu svrhu pokupio je mnoge događaje iz prošlosti i sadašnjosti, i uložio je sve moguće, da ustanovi je li se ono, što se kaže, zbilja dogodilo ili ne Iznosi i mišljenja raznih stručnjaka, kako se imaju tumačiti ovi događaji.

Posebni interes daju ovom djelu fotografske ilustracije nekih pojava. Među njima je svakako najinteresantnija fotografska snimka tajne prikaze t. zv. „Bijele gospođe", koja se je mnogo puta ukazala u dvorcu „Berstein".

Auktor nije lakomislen, ne prima svaku, čim je čuje. Ozbiljno istražuje što se dogodilo, pa taj kritički postupak privlači i uvjerava. Kao što bi nepametno bilo primiti kao istinito sve, što se čuje o ovakim zgodama, tako bi jednako bilo nepametno odmah odbiti sve kao neosnovano. Dokumenti i postupak doveli su auktora do uspjeha: svaki, koji pročita djelo uvjeriti će se, da se ovake pojave zbilja događaju.

Dr. O. Bože Vuco

•

PROF. Dr. ALEKSANDER SPESZ. — Okkultismus und Wunder. Ein Verhältnisproblem der Wissenschaft und des Glaubens. 8°. X—215. Hildesheim, Franz Borgmeyer, broš. 5. — RM., uvez. 7.50. —

Današnji okultizam nabacio je neke nove probleme, a posebice je zamrsio neke pojmove. Jedan između takovih je i odnošaj između okultizma i čuda. Pobrkanost, koju okultiste tako stvaraju, opet sami izrabljuju u svoje svrhe. Ako li pak vidimo što je okultizam, a što čudo, jasno nam biva, da on ne radi i ne može raditi čudesa, niti sa čudesima ima ikakva posla.

Stoga Spesz obrađiva obadva ova predmeta: okultizam i čudo. U prvom dijelu pita se što je okultizam i koji je odnošaj znanosti i vjere prema njemu. Zatim prikazuje ukratko njegovu povijest, pa iznosi razne pojave iz okultnoga područja: iz intelektualnog i fizikalnog svijeta i radi o telepatiji, materijalizaciji, levitaciji i sličnom. — Drugi dio pretresa pitanje čuda; i to kako ga shvaćaju okultiste i kako ga shvaća Crkva. Zabacuje okultistički pojam kao neosnovan i kriv, te razvija razne uzroke zašto se toliki boje čuda.

Posebno je zanimiv dodatak, u kom raspravlja o današnjim događajima u Konnersreuthu. Ispituje razne hipoteze i lijepo osvjetljuje ovo interesantno i savremeno pitanje. — Radi važnih i aktuelnih pitanja, o kojima djelo radi, mnogima će dobro doći.

Dr. O. Bože Vuco

•

BRUNO GRABINSKI. — Moderne Totenbeschwörung. Die grosse Lüge des Spiritismus. 8°. str. 159. 1927. Hildesheim, Franz Borgmeyer. Broš. 2.50 RM.

Stručnjak u okultnim znanostima Grabinski objelodanio je jednu knjigu o spiritizmu. Na pisanje tog djela potakla ga je velika raširenost spiritizma i velika literatura, koja se dnevno povećaje, a koje sve razorno djeluje na život svijeta. Oslanjajući se na vjerodostojne činjenice, hoće da nam prikaže užasne posljedice, koje nastaju iz praticiranja spiritizma, i onda koje su to tajne sile, koje proizvađaju tako čudne učinke.

Da nam to pokaže, u prvom otsjeku govori o raznim pojavama spiritizma i kako ih razni tumače. — U drugom dijelu ispituje razne slučajeve t. zv. „aporta", t. j. donošenje raznih predmeta sa udaljenih mjesta, nevidljivim putem. — U trećem raspravlja o materijalizaciji i kako se ona pokazuje. U četvrtom, veoma važnom dijelu, iznosi pogibelj i štetu za dušu i tijelo onoga, koji se time bavi. A u petom upozorava, na temelju najozbiljnijega proučavanja, da se nemilo varaju svi, koji misle, da tu imaju posla sa dušama umrlih. Nutarnji i vanjski razlozi govore nam, da, kad se tu radi o vrhunaravnom uplivu, posrijedi su samo zli duhovi. Sa našim pokojnim možemo biti u jednom odnošaju, a taj je, da se za njih molimo.

Poslije nego li smo prolistali djelo, dobivamo jaki utisak, da, uz česte prevare sa strane medija, i zli duhovi imaju veliki udio u spiritizmu.

Dr. O. Bože Vuco

OTHMER P. CAJUS, O. F. M., Questio de tempore adventus Fratrum Minorum in Bosnam deque fundatione primae eorum vicariae. Roma 1931, str. 85.

Auktor ove knjige je rodom, ako se ne varam, iz Bavarske, a član je austrijske franjevačke provincije. Ovaj mladi Bavarac posvetio se je proučavanju povijesti franjevačkih misija. Dosadanji povjesničari franjevačkih misija vrlo su slabo obradili franjevačke misije na Balkanu. O. K. Othmer misli, da je franjevački rad u Bosni i Hercegovini najveća slava franjevačkog Reda. Zato je htio da specijalno ispita povijest misija na Balkanu. U tu svrhu došao je pretprošle godine u naše krajeve i proučavao je pisana djela, a i arhive, o povijesti franjevaca u našim krajevima. Obećao je opet doći, ali na dulje vrijeme. Prvi plod toga njegova proučavanja jest gornja knjiga o dolasku franjevaca u Bosnu i o osnutku prve njihove vikarije.

Pisac u predgovoru ističe važnost pitanja (V—VI), zatim navađa izvore i literaturu (9—19). U uvodu (20—1) postavlja stanje pitanja. U prvom dijelu (23—57) iznosi tri teorije o ovome pitanju i podlaže ih kritici. Prva teorija tvrdi, da su franjevci stalno došli u Bosnu oko g. 1339 i tada svoju vikariju osnovali. Za ovu navodi 17 svjedoka, koje on klasificira po ovisnosti u tri skupine. Kritički uspoređujući svjedoke među sobom, iz njih vadi, da su franjevci bili u Bosni prije 1339. — Druga teorija tvrdi, da su franjevci došli u Bosnu još za živa sv. Franje, a da je postojala vikarija već g. 1260. Navađa 31 svjedoka. Glavnih 14 klasificira u tri skupine. Iz svih ovih pisaca izvodi, da, su franjevci ušli u Bosnu već pod banom Sebislavom, a sigurno pod banom Ninoslavom (1235), a da je vikarija konstituirana koncem XIII. vijeka. — Treća teorija sjedinjuje obe prve: bosanska kustodija postojala je g. 1235, g. 1260 uzdignuta je na vikariju, a ova je g. 1340 proširena. — U trećem dijelu daje sintetični sud. Najprije donosi konačni sud pokojnoga Dr. J. Jelenića, a zatim donosi svoj. On kaže, da su franjevci kao misionari ušli u Bosnu prve polovice XIII vijeka. Stalna godina ne da se odrediti, ali svakako g. 1235 je posljednji termin. Zatim prikazuje franjevački misionarski rad u Bosni od g. 1235—1340. Napokon rješava pitanje, kada je utemeljena bosanska vikarija i kaže, da prije g. 1282 nije postojala, nego da je vjerojatno, da je nastala oko 1300 i da je tada imala 2 kustodije i 12 samostana.

Ova knjiga mladog franjevačkog misionologa zaslužuje svaku pohvalu. S ovom knjigom on prikazuje prve početke franjevačkog djelovanja u našim krajevima učenom zapadnom svijetu. S izvanrednom marljivošću, i ako je stranac, proučio je svu odnosnu literaturu na našem i na drugim jezicima. S neobičnom kritičkom spremom usporedio je razna mišljenja i iz njih izvadio, što mu se je činilo najvjerojatnijim.

Ja ću ipak na nešto upozoriti auktora. Kao što se je Dr. Jelenić držao pisaca, tako se i on oslanja uglavnome na mišljenja raznih pisaca. Da riješi postavljeno pitanje, ne daje važnost nekim prvim izvorima, naime papinskim pismima. Bonifacije VIII svojim pismom Licet ex omnibus od 26 aprila 1298 naređiva provincijalu Provinciae Slavoniae, da pošalje za inkvizitore druga dva franjevca „ad partes Servie, Rassie, Dalmatie, Croatie, Bosne atque Istrie provincie Slavonie" (str. 69). Dakle prema Bonifaciju VIII Provincia Slavoniae protezala se je na Srbiju, Rašku, Dalmaciju, Hrvatsku, Bosnu i Istru. Nikola IV naređiva istome provincijalu svojim pismom Prae cunctis nostrae mentis od 23 marta 1291 (str. 68), da odredi dva inkvizitora sa stalnom službom za Bosnu. Dakle, ako je bilo ovih uglednih članova Provinciae Slavoniae služba stalna u Bosni, morali su imati tamo svoja prebivališta sa nižim pomoćnicima i s braćom laicima. O. Othmer kaže (str. 68), da je Alexander IV (1255) dao neke privilegije članovima Provinciae Slavoniae a pod tim imenom, da je razumio i bosanske franjevce. Dakle i ovi su bili članovi Provinciae Slavoniae. Papa Inocent IV svojim pismom Praesentium vobis auctoritate od 27 marta 1248 naređuje senjskom biskupu i gvardijanu franjevaca u Splitu, da pođu u Bosnu te ispitaju život, rad i pravovjernost bana Ninoslava (str. 67). Ova časna i velika služba povjerena splitskom gvardijanu pokazuje, da franjevci Provinciae Slavoniae nisu bili nepoznati banu Ninoslavu.

Auktor u čitavoj svojoj rađi govori o Bosni i Hercegovini. Nama se je teško osloboditi našeg regionalizma: dalmatinstva, bosanstva i t. d. Njemu kao strancu bilo je lakše apstrahirati od novijih pokrajinskih granica. Svakako drukčije su bile granice Bosne Kulinove, drukčije Bosne Ninoslavove, drukčije Tvrtkove, a drukčije turskog bosanskog beglerbeguka. Jednako ime „Dalmacija" obuzimalo je sad veći, sad manji prostor. U onome vijeku prava Dalmacija bila je ograničena samo na nekoliko primorskih gradova. Ime „Slavonia" bilo je općenitije. „Od XIII. pa do u XV. vek je Sclavonia bilo uopšte poznato ukupno ime za čitavu zemlju od Istre do ušća Bojane, od Jadranskoga Mora u unutrašnjost do Črave i Dunava". (Jireček-Radonić, Istorija Srba, I, 81 s; v. također Mandić, Boravak sv. Franje As. u hrv. krajevima u Novoj Reviji V (1926), 3—4, 227).

Iz svega ovoga dalo bi se zaključiti, da je Provincia Sclavoniae protezala svoj djelokrug po svemu teritoriju današje Jugoslavije, da su franjevačka prebivališta u Bosni, koja su postojala, bila sastavni dio Provinciae Slavoniae, da je oko g. 1300, ako je vjerovati nesigurnom izvoru Series Saxonica, ili oko g. 1340 nastala dioba: da su od Provinciae Slavoniae otcijepljeni neki samostani, otvoreni novi i stvorena Vicaria Bosnensis.

O. Othmer zaključuje svoje djelo: „Speramus fore, ut plures notitiae inveniri adhuc queant!" U ovome smislu neka mladi misionolog potraži i možda da nađe više potvrda za gore izloženo mišljenje.

Fra Roko Rogošić

•

MAUSBACH, JOSEPH: „Dasein und Wesen Gottes". Erster Band: I. Die Möglichkeit der Gottesbeweise. II. Der kosmologische Gottesbeweis. 1./2. Auflage. 1930. Münster i. W., Aschendorff. XVI, 254 str. Cijena: broširano 4.25 Mk, vezano 5.60 Mk.

Već 1929. god. izašao je drugi svezak ovog djela pod naslovom „Der teleologische Gottesbeweis" (cf. Nova Revija IX. 1930, s. 71). Prvi svezak naprotiv mogao je tek koncem prošle godine biti predan javnosti pošto je pisac morao obraditi još neka novo izašla stručna djela. Dva zadnja sveska nažalost neće moći izaći zbog neočekivane smrti odličnog pisca.

U kratkom predgovoru pisac nagovješćuje svoju svrhu, te upozorujući na razne struje u samom logoru katoličkog znanstvenog svijeta ujedno uokviruje svoje veliko djelo. — Ovaj svezak, sastoji se iz dva dijela.

Prvi dio prikazuje i dokazuje mogućnost znanstvenih dokaza za opstojnost jednog najvišeg, nadosjetnog bića s pomoću samog razuma. Koliko je ovaj dio opravdan vidi se iz toga, što je sve od Kanta i Schleiermachera čitava moderna filozofija ove dokaze jednostavno zabacila. Što više pragmatista W. James je izričito rekao da se neće ni zanimati ispitivanjem ove mogućnosti, jer je smatrao da je Kantova „Kritik der reinen Vernunft" apodiktički (?!) dokazala nesposobnost spekulativnog razuma za metafizičko dokazivanje opstojnosti Božje. Slično su se izjavili također Spencer, donekle Bergson, Le-Roy i drugi. — Stoga pisac prikazuje prvo razloge, radi kojih se nije više vjerovalo u mogućnost metafizičkih dokaza. To su uglavnom: Kantova nauka o kategorijama uma, pomanjkanje potpune evidencije o istini „Deus est", ontološka neosnovanost principa uzročnosti, nemogućnost prave metafizike... Zbog toga onda u posebnom poglavlju daje kratak prikaz o realnoj podlozi naše spoznaje, prvih aksioma i njihovih najbližih konsekvencija. Tim je došao do centralnog pitanja svoga problema, koje se sastoji u potankom ispitivanju principa uzročnosti. To nam je naime jedini put u nadosjetni svijet. O ontološkom temelju i općenitom važenju ovog principa sve do XVIII. stoljeća nije nitko ozbiljno sumnjao, ako pustimo s vida imena manjeg značaja kao što je n. pr. Nicolaus de Ultricuria. Ali čuveni engleski empirista David Hume nijekao je otvoreno njegov metafizički karakter i od tog vremena glavna poteškoća svih modernih filozofa jest zadovoljavajuće tumačenje ovog principa. Stoga pisac pokazuje prije svega površnost empirističkog tumačenja u smislu čisto psihološkog očekivanja, t. j. bez ikakvog logičko-ontološkog temelja.

U drugom dijelu slijedi kosmološki dokaz za opstojnost jednog najvišeg bića, koje je prvi uzrok ovog svijeta. U formi dokazivanja opet vjerno slijedi sv. Tomu. Jedino je iz metodoloških razloga promjenio slijed pojedinih „puteva", koji prema tomu slijede ovim redom: via ex causis per se subordinatis, ex motu rerum mundanarum, ex entis contingentis existentia. Pisac nastoji da u svemu bude jasan i „plastičan" imajući pred očima najnovije uspjehe prirodnih znanosti, ponaosob fizike. Konačno još u posebnom poglavlju dodaje riješenje glavnijih poteškoća.

Jezik i stil zapravo mogu služiti kao uzor za knjige znanstvenog sadržaja. Pisac je u svemu jasan, trijezan i dubok. Nema „pjesničke frazeologije" kao kod većine modernih pisaca, nego je od početka do konca ozbiljnost predmeta u središtu. Bez oklevanja se mora reći da je djelo izvrsno i bez sumnje najbolje što je na njemačkom jeziku o toj stvari izašlo.

No ipak mislim uz sve to, da je pisac radi potpunosti svoga djela još dvije stvari trebao većom pažnjom obraditi. Prvo bi bilo poželjno iz historijskih razloga da je podvrgnuo strogom ispitu Kantovu kritiku o kosmološkom dokazu, te tako i indirektno potvrdio njegovu dokaznu snagu proti mnogim modernim filozofima, koji slijepo vjeruju u destruktivnu kritiku Kantovu. Druga stvar je nešto suptilnije naravi. Pisac je izložio metafizički karakter principa uzročnosti neovisno o problematičnom pitanju de principio rationis sufficientis. I to je u jednu ruku dobro činio. Ipak smatram da je u tom odveć ropski slijedio Aristotela i sv. Tomu, koji o tom principu ne govore, nego odmah počinju cum quatuor causis (materialis, formalis, efficiens, finalis). Budući da je danas u skolastici skoro općenito prihvaćeno

mišljenje da princip uzročnosti nije do najbliža aplikacija principu rationis sufficientis, to je pisac i s ove strane morao svoje stanovište jasnije formulirati. Jasno doduše i otvoreno kaže da je hotice napustio ovu noviju „metodiku" (cf. str. 230. ssq.). No da li s pravom? Čini mi se da ovaj način prema današnjem stanju znanosti u dotičnom problemu nije dovoljno opravdan i da su razlozi ,koji su pisca na to naveli, čisto izvanjski t. j. što ni Aristotel ni sv. Toma nisu ovaj princip posmatrali.

No zbog ovih malih nepotpunosti djelo ništa ne gubi od svoje vanredne znanstvene vrijednosti. Zbog oštre, dosljedne logike, jezične jasnoće i iskrene, bezuvjetne objektivnosti knjiga se najtoplije preporučuje akademski naobraženoj publici, napose bogoslovima.

Dr Vilim Keilbach.

B. LANDRY, L'idée de chrétienté chez les scolastiques du XIII. siècle (Cellection historique des grandes philosophes.) Paris, F. Alcan, 1929. 7—8, 214 str.

Temeljna je misao svih skolastičnih socijalnih sistema: jedinstvo društva i auktoriteta. Ideal srednjega vijeka bijaše čovječanstvo, koje bi imalo istu vjeru i jedan isti politički auktoritet. Krist je jedinstvo svijeta i u njemu se usredotočuju svi ljudi. Englezi, Francuzi, Nijemci... — to su samo imena jedne te iste obitelji, njihovo je zajedničko ime *kršćanin*. Po sebi se razumije, da se svi umnici nijesu slagali u tome, kako da se ostvari taj ideal. I B. Landry u ovome djelu naznačuje dvije glavne teorije: augustinijansku i aristoteličnu.

Aleksandar Haleški i sv. Bonaventura predstavnici su augustinijanske teorije. Na čelu je društva Papa. On reprezentira Krista, a Krist je bio ujedno kralj i svećenik. Papa ima dva mača: on je kralj kraljeva i biskup biskupa; svjetovni mač daje caru, koji s njim barata prema volji Crkve. Čovječanstvo je slično piramidi: na vrhu je Papa i odatle sva vlast proizlazi; međutim puk određuje pojedince. Fizični i moralni svijet po istom su planu uređeni. Obnoć svijetli mjesec, a obdan sunce. Kolikogod sunce nadilazi mjesec, toliko papa nadmašuje cara... Auktoritet, što ga car prima od pape, on ga daje kraljevima, knezovima...

Ovaj sistem Serafinskoga naučitelja — u kojemu znanost nije uništila duha Frane Asiskoga — svojom ljepotom, estetikom osvaja duh; imao je jak utjecaj. To svjedoči posebno povijest umjetnosti. I oksfordska škola na čelu sa Robertom Grossatestom, slijedi Bonaventuru. U toj školi posebno se ističe franjevac Adam de Marsch. Međutim, tu se već zapaža uz Bonaventurin misticizam, engleski realizam: podložnost prema papi, a i težnja za nacionalnom slobodom. I već Roger Bacon potpuno izobličuje augustinijansku teoriju. Znanost je velevlast i pomoću nje Crkva mora zagospodariti čitavim svijetom. Teologija, medicina, povijest, astronomija, geografija, sve su to izvrsna sredstva, da Crkva sruši tvrdokorne bezvjerce, da pobijedi antikrsta. Imperijalizam!

Uz ovaj augustinijanski pojam o društvu, u početku XIII. vijeka formirao se je aristotelični, koji je nastao posebno preko direktnog utjecaja arapske filozofije. Stoga štovani pisac proučaje nadugo arapsku filozofiju, a zatim razlaže nauku Egidija Rimskoga, Ivana Jandunskoga i Marsilija Pa-

duanskoga. Prvi zastupa papinski imperijalizam u nekom materijalističkom smislu, no ipak i on traži jedinstvo čovječanstva u duhovnoj akciji Crkve. Naprotiv, druga dva — osuđena od Crkve — u famoznom djelu „Defensor pacis" — prikazuju čovječanstvo kao jednu organizaciju čisto laičku. Imperijalizam civilni! Dante je kušao, da nekako dovede u sklad ove razne, oprečne tendence.

Ovo nekoliko riječi, kojima je prikazat u najglavnijim točkama sadržaj Landryjeva djela, pokazuje kako je ono veoma zanimljivo i poučno. Na pojedine nedostatke ne mogu se ovdje, kratkoće radi, osvrćati. Spomenut ću samo to, da ova knjiga očituje slične nedostatke kao i ona što ju je G. Landry nazad nekoliko godina napisao o Duns Skotu. Pisac ne poznaje najnoviju literaturu o predmetu, i stoga ima mnogo netačnosti. Tako pišući o Rogeru Baconu ne citira nigdje raspravu O. Vanderwalle. Međutim je u toj raspravi O. Vanderwalle iznio toliko novih rezultata o životu i radu Rogera Bacona, a posebno o njegovu sužanjstvu između 1278—1292. Prema tim rezultatima treba korigirati dosta tvrdnja u Landryjevu djelu. Osim toga čovjek bi mogao pomisliti, da štovani pisac ima neku tendencu pred očima. Može li se uopće obraditi skolastična sociološka nauka, a da se tu ne progovori o Tomi i Duns Skotu?

G. Landry na svršetku naglašuje, kako je došlo do propasti sredovječnog ideala, i kako se treba opet k njemu povratiti. Machiavelli je postavio kao princip da vjera i moral moraju biti sluge nacionalnih interesa. Hobbes ne vidi ništa pred očima nego engleski narod... Zaboravlja se jedinstvo roda ljudskoga; svaki narod hoće da bude posvema neodvisan: odatle ekonomska kriza, propast društva. Treba da se svi, koji se brinu za uređenje ljudskog društva, inspiriraju na duhu sv. Bonaventure. Bez toga nema prave reforme. Socijalno pitanje prije svega je pitanje moralno, i vjerojatno — veli Landry — da je to prosti znanstveni problem, to je materijalizam.

K. Balić

DR. AUGUSTINUS GUBERINA, O. F. M., De conceptu Petrae Ecclesiae in ecclesiologia Byzantina, vol. I, IV 74 pp. Zagreb, 1930.

Ovo je djelce izlazilo god. 1929 i 1930 u „Bogoslovskoj smotri", a onda ga je pisac i posebno odštampao.

Nema zar teksta u Sv. Pismu, o kojemu bi se toliko rasprava napisalo, toliko zanosnih govoru izreklo, kao što je redak 18 u 16. poglavlju Matejeva evanđelja: „Ti si Petar i na toj stijeni...." Ovaj tekst napose svraća na se pozornost, otkad je vatikanski sabor svečano definirao, da je tu direktno i neposredno označena osoba apostola Petra. Dr. Guberina hoće, da nam čisto znanstvenom ,pozitivnom metodom pokaže, kako je bizantinska teologija taj tekst tumačila, te što je prije skizme uopće mislila o primatu Petrovu, o konstrukciji Crkve... Svatko lako može shvatiti aktuelnost i važnost pitanja, što ga pisac hoće da riješi. On ga rješaje u petnaest raznih poglavlja, gdje govori o eklesiologiji prije nicejskog sabora; o raznim političkim prilikama, koje su utjecale na razvoj teologije; uspoređuje istočnu ekleziologiju sa zapadnom itd.

Poznato je, da bizantinci imaju svoj posebni mentalitet, koji je nemalo različit od našeg zapadnjačkog. Dr. G. stavlja nam živo pred oči, kako se ovaj mentalitet očituje i u tumačenju gore spomenutoga teksta de petra ecclesiae. Neki sveti Oci i crkveni pisci tumačili su i prije skizme Mat. 16, 18 bilo o Kristu bilo o vjeri. Krist je temelj zgrade; svi drugi su apostoli stijene, i Petar je jedna od tih stijena. Apostoli nijesu na Petru sazidani kao na temelju, jer je temelj Krist; oni su uz Petra poredani. Drugi opet naglašuju, da je vjera „petra ecclesiae" i tu vjeru spajaju sad s Kristom sad s Petrom, ili je promatraju kao objektivni elemenat. Ipak ni sveti Oci ni mnogi od tih naučitelja nijesu podnipošto shvaćali to tumačenje u heretičnom smislu. Oni nijesu nijekali primat Petrov nego su ga riječima i djelom priznavali.

Dr G. na raznim mjestima veoma zgodno tumači, kako je bizantinska teologija došla do takovih ideja. Spominje razne historijske, psihološke i teološke razloge. Napokon nauka sv. Pavla, da je Krist glava i temelj Crkve. Kako mogu biti dva temelja u jednoj Crkvi? — Pisac ističe, kako gore spomenuto tumačenje nije bilo ni općenito ni postojano. On dokazuje, da je bizantinska teologija zabacila tradiciju (str. 38—39).

I prije dra G. bilo je pisaca, koji su u sličnom pravcu pisali. Ovo njegovo kratko, ali sočno djelce baca novo svijetlo na razna zagonetna pitanja: mi nalazimo prve početke istočne ekleziologije u onom specijalnom mentalitetu, koji je i prije skizme izbio na javu; imamo ključ, kojim možemo da riješimo mnoge poteškoće, što nam ih protivnici iznose iz nauke sv. Otaca proti primatu Petrovu; shvaćamo zašto nastup jednog Focija, Cerularija nije Istok sablaznio.... Kao što kuću gledamo u modelu, tako u bizantinskoj teologiji gledamo današnju nauku istočne crkve... Iz ovoga se razabire, kako je djelce O. Guberine potrebno posebno onima, koji se bave unijom crkvi.

Na svršetku, neka mi bude dopušteno samo jednu opasku učiniti. Čemu ono pusto naglašavanje u knjizi Dra G., da teza, koja je tu razložena nije heretična? Dok to bude čitao jedan, koji nije katolik, mogao bi stvoriti krive pojmove o našoj slobodi u znanosti. Tà i učeniku je teologije poznato, da privatno mnijenje jednog ili drugog sv. Oca ne mora biti članak vjere! Proste fraze, neki misticizam, prikrivanje činjenica — to nije put, kojim će se doći do unije crkvi. Ne! Nama sveta naša vjera pokazuje drugi put, a to je: ljubav prema istini, koja u sebi ima ujedinjujuću snagu. Ovim je putem pošao Dr. G. i mi želimo, da na tom putu ustraje.

Dr. Alnwick

NINK, CASPAR, S. J.: „Kommentar zu Kants Kritik der reinen Vernunft". XVI, 310 Seiten, Oktav. Frankfurt a. M. 1930. (Carolus-Druckerei). Cijena broširano 10, 50 Mk., vezano 12. — Mk.

Kantova „Kritik der reinen Vernunft" bila je od velikog uticaja na čitavu filozofiju zadnjih stoljeća. Ona je „uvela novu epoku filosofije i bila je poticajem jedne nepregledno velike literature, koja svakom godinom raste; po mišljenju mnogih ona je osnovna knjiga filosofije, koja je otvorila pristup k prije nepoznatim problemima i utemeljila novu znanost, koju danas nazivamo teorijom spoznaje." Uoči ove eminentne važnosti klasične knjige

königsberškog profesora dovoljno je opravdan, a ujedno i hvale vrijedan podhvat skolastičara Ninka u ovom svom djelu.

U posebnom dijelu sa jedno 60 strana pisac pozitivno obrađuje intelektualnu spoznaju po Aristotelovim principima razvijenim u skolastici. U prvom odsjeku govori više o logičnoj i psihološkoj strani spoznaje, naime o njezinoj biti i o diobi njezinih funkcija. Glavni akcenat leži na psihološkom pitanju, čije se najteže točke — kao de intelectu agente et possibili — prikazuju više u svojim rezultatima, nego u strogom dokazivanju. Drugi odsjek posvećen je isključivo teoriji spoznaje, t. j. pitanju o objektivnoj vrijednosti intelektualne spoznaje. U trećem odsjeku najzad pisac promatra metafizičku stranu najosnovnijih principa, naime principa kontradikcije i rationis sufficientis, te principa uzročnosti.

Sve ovo smatrao je pisac nužnom pripravom za točno razumijevanje Kantove nauke. Iz toga je razumljivo zašto je prikazao spoznaju pod raznim vidom. Isto tako govoreći o osnovnim ontološkim principima, pokazuje da ovi nisu samo prazan postulat za našu spoznaju, jer bi bez njih svemir ostao nerazumljiv, a naše mišljenje besmisleno, nego naprotiv da pozitivno shvatimo njihov inteligibilitet.

Drugi dio je komentar. Ovdje nam se pruža jedna jezgrovita kritika sa stanovišta philosophiae perennis. Pisac uzima prvo Kantov tekst po poglavljima i prikazuje kratko i jasno misli u njima sadržane. Važnija mjesta vjerno su navedena. Onda slijedi kritika, koja upozorava na nedokazane stvari u Kantovom razlaganju, na nedosljednosti u njegovim mislima i na neopravdano postavljene probleme. Na koncu daje se ispravno i opravdano nazivamo teorijom spoznaje." Uoči ove eminentne važnosti klasične knjige shvaćanje i riješenje odnosnog problema ukoliko je to u obimu ove knjige moguće. Poznavanje skolastične filosofije predpostavlja se.

Poređujuć prvi i drugi dio knjige vidi se da je Kantov temeljni problem o mogućnosti sudova a priori pod drugom terminologijom već odavno bio poznat u skolastici i da je tamo ispravno riješen naukom o apstrakciji i o biti intelektualne spoznaje. Kant je dao drugo riješenje — zašto, to spada u povijest filosofije — i tako je i pored svog vanrednog oštroumlja išao stramputicama, kojima počinje ujedno velika i duboka tragika njemačke moderne filosofije.

Ma koliko je djelo izvrsno i duboko i u samom prikazu Kantovih misli, i pak neće moći potpuno zadovoljiti čitaoca, koji hoće Kanta upoznati. Stoga će čitalac biti prinuđen da se služi u prvom redu originalnim tekstom, pa da tek onda to isto u razumljivijem jeziku ponovi u ovom kodmentaru, pri čemu će mu se kritičko opažanje znatno vježbati i usavršiti.

Mora se priznati da je pisac ne samo u svojoj zamisli izašao u susret jednoj neminovnoj potrebi skolastike, nego da je svojim svestranim i sigurnim pogledom kao i vještim i lagano razumljivim prikazom ispunio nadu i sva opravdana očekivanja onih, kojima je stalo do jednog stvarnog suda o Kantovom monumentalnom djelu.

Dr Vilim Keilbach

MATE UJEVIĆ, Hrvatska književnost. Pregled hrvatskih pisaca i knjiga, str. 210. Naklada Društva sv. Jeronima, Zagreb — Trg kralja Tomislava 21. Cijena 15 D — za članove 10 D. —

Prof. Mate Ujević, iako dosta mlad, dao je našoj književnosti već dvije knjige, a te su: roman „Mladost Tome Ivića" i gore spomenuta „Hrvatska književnost". Pored toga, mnogo je njegova književnog rada razasuto po svim našim hrv. kat. listovima, od kojih je trima, četirima bio i urednikom. Držim da mu je ovaj Pregled najbolje što je dao, pa bi dobro bilo da i nastavi u ovome pravcu. On je bio i potreban; to više što dosadanji pregledi, ni Prohaskin, ni Šegvićev, pa ni Popovićev nijesu bili potpuni, a neki ni objektivni (na pr. Prohaskin).

Svakako, ovo je prvi pregled koji na onako malenu prostoru, na 210 strana, donosi lijepih prikaza i ocjenu gotovo svih pisaca i knjiga, književnih struja i pokreta kod nas sve od davnih vremena do najnovijih dana. Kako je g. Ujević imao na umu da dade jedan popularan prikaz naše književnosti, stoga je na početku (str. 3—8) stavio uvod u književnost, naime pokazuje što je književnost i koje su književne vrste, a to će vrlo dobro doći onima koji nijesu prošli srednjih škola — takovih je većina jeronimskih članova. Izatoga, daje kratki prikaz (str. 9—14) naše tradicionalne književnosti, pa onda odmah počinje pregled sa trubadurskom i renesanosnom književnošću. Čudim se zašto nije štogod progovorio i o glagoljskoj književnosti, o radu sv. Ćirila i Metodija? Znam da to nije kakova visoka književnost, ali, ipak, — budući da je knjiga za šire slojeve — mogao je i o tome nešto napisati.

Hrvatsku književnost Ujević je razdijelio na četiri dijela: književnost XV—XVI stoljeća (str. 15—35); književnost XVII stoljeća (str. 36—53); književnost XVIII stoljeća (str. 54—72); te napokon književnost XIX—XX stoljeća (str. 73—193). Još je nadodao u dva posebna poglavlja književnost Hrvata Bunjevaca i gradišćanskih Hrvata. Dakako, najveći dio knjige (str. 93—193)sadrži književnost XIX—XX vijeka. Mogao je dva posljednja vijeka podijeliti ,pa bi tako razmjer bio ljepši, kad je već počeo dijeliti prema stoljećima. Zaista, dioba mu je malo neobična, ali ipak bio je u tmoe sretnije ruke od Prohaske u svome Pregledu koji je primjer slabe podjele — što je u svoje vrijeme vrlo dobro istakao Dr Lj. Maraković. Nije lak posao dobro odrediti pojedina razdoblja i književne struje i pisce sve svrstati na njihova prava mjesta. Teško je, na pr., razumjeti kako poslije naslova:: prijeratna i ratna omladina, u koju ubraja najprije kat. pisce, a onda liberalce (zašto i ovdje rastavljati?), dolazi naslov: suvremena književnost. Zar nijesu svi izbrojeni pod prijeratnom i ratnom omladinom" mogli vrlo dobro stati i pod naslovom: „suvremena književnost"? Moguće da pisac misli pod suvremenom književnošću i suvremenim književnicima najmlađe pisce, ali nije ni u tome potpuno dosljedan, jer pod taj naslov dolaze mu i prijeratni i ratni pisci.

Uza sve to, Ujevićev pregled ima mnogo prednosti kojih dosadanji nijesu imali. Makar da nije ovo njegov „samostalan" rad, jer se je poslužio velikim brojem naših književnih historija, to ipak njegova obradba toliko je originalna da se je, ovim djelom, pokazao vrsnim književnim estetikom i historikom. Neki su mu sudovi i zapažanja vrlo zgodni i baš na mjestu.

Mnogo mu je pomoglo u radu i to što se bavi našom općom historijom, pa je jasno ocrtao pojedina razdoblja naše historije, struje koje su vladale u raznim vjekovima, — a to sve mnogo pomaže da se književnost i razni smjerovi bolje razumiju, jer je književnost ogledalo vremena, a, opet, kulturne, političke i religiozne prilike mnogo utječu na razvoj i smjer književnosti. Pisac je htio da mu pregled bude potpun sa svih strana, pa je zato unio u nj sve, manje i veće, književnike, a, dašto, zaustavio se više na znamenitijima i na onima koji su veću ulogu ugrali, ili će je igrati, u izgradnji naše kulture.

Zanimljivost je Ujevićeve knjige i u tome što je donio i najnovije, pa i najmlađe hrvatske pisce; to, s jedne strane, dobro dolazi kao putokaz u današnjoj našoj književnosti, a opet, s druge strane, to će potaknuti mlađe — koji se, možda, ni ne smatraju dozrelima za pregled — da uznastoje da zadrže svoje ime u povijesti književnosti.

„Hrvatska književnost" prof. Mate Ujevića ima i tu znatnu prednost što je u njoj dostojno istaknuto značenje Kat. pokreta u hrvatskoj kulturnoj povijesti zadnjih triju decenija i što su katolički pisci u njoj pravedno ocijenjeni i postavljeni na ono mjesto koje ih ide. Dr Prohaska je bio učinio golemu nepravdu i pokazao prilično neznanje kad je, u svome Pregledu savremene hrvatsko-srpske književnosti (Zgb. 1921), govorio o „katoličkoj modernoj". Ujević to sada s pravom popravlja. Činiće se, možda, mnogome hrv. liberalcu Ujevićev pregled i previše pristran, ali tatakovi imadu znati: da neko može biti dobar književnik, a da nije pisao ni u „Savremeniku" ni u „Jugoslavenskoj Njivi", i makar nije unesen u Prohaskin Pregled. Mislim da je objektivno dato svakome što ga ide. Sviđa mi se što je onako ispravno istaknuo ličnost g. Lj. Marakovića, — on je to potpuno i zaslužio.

Naposljetku, još jedna pripomena. Čitajući knjigu g. Ujevića upale su mi u oči neke netačnosti, a biće da ih ima više, koje se ne bi smjele nalazili u ovakovim knjigama. Na str. 33 piše: U gornjim hrvatskim krajevima književnost počinje pod utjecajem protestantisma... dok mi znademo da je i u gornjim hrv. krajevima, pa i na kajkavskom narječju (str. 34) bilo književnosti i prije protestantisma, samo što ta nije štampana.

Na str. 46 veli Ujević da su u Bosni „franjevci začeli književni rad u duhu protureformatorskih težnja". To je samo tvrdnja koja prelazi iz jedne povijesti književnosti u drugu, ali teško da bi se mogla naučno dokazati. I sam naziv „protureformatorska" za bilo koji dio naše hrv. književnosti vrlo je problematičan. Na str. 69 veli da je Kačić iz Zaostroga, a svakome je, mislim, poznato što na mnogim izdanjima, Razgovora ugodnoga piše: o. Andrije Kačića iz Brista... Treba razlikovati: Kačić je učio prve škole u Zaostrogu, tu je mnogo živio, tu je ispjevao svoj Razgovor, tu mu je grob: — ali se rodio u Bristu. posebnom selu ,oko 4 km od Zaostroga. Na str. 97 vrlo je netačno donesen sadržaj Agovanja. Govoreći o Pavlinovićem djelima (str. 107) spominje da je napisao knjigu „Putovi". To malko para uši, jer su glasoviti i poznati kod Pavlinovića samo „Puti" (Zadar 1888). Sve su ovo sitnice, ali ipak ne smije se naći u ovakovim knjigama koje moraju biti pouzdane i pisane s akribijom, pa ni onoliko štamparskih pogrešaka ni-

je smjelo biti. Također je nemala šteta da mu pregled nema alfabetskog kazala imena, jer bi time bilo znatno olakšano upotrebljavanje knjige.

Piscu zahvaljujemo na trudu, a knjigu preporučujemo učenu i neučenu.

M. Č.

•

Dr JANKO ŠIMRAK, Spomenica-kalendar grkokatolika križevačke biskupije za g. 1932 (str. 297), Zagreb, Tiskara Narodne prosvjete, cijena?

Prošle je godine prvi put izašla Spomenica-kalendar grkokatolika, pa je bila vrlo rado dočekana i primljena, i o njoj su se neki naši uvaženi ljudi veoma pohvalno izrazili kao što se to može vidjeti u ovogodišnjoj Spomenici na strani 290—294.

Lanjska je Spomenica bila više informativne naravi, a ovogodišnja je puna učenih i znanstveno obrađenih tema koje bi se morale i posebno otštampati da se ubrzo ne izgube s vida — kako to nužno biva sa kalendarima. Prvi, najveći i najvažniji članak (to je zapravo dosta omašna knjiga od str. 1—160) napisao je urednik Dr Janko Šimrak, pod naslovom: „Grkokatoličko sjemenište u Zagrebu, prigodom 250 godišnjice osnutka". U njemu je učeni profesor, na temelju prvih vrela, prikazao postanak, razvoj, unutarnji život, i uopće sve što je bilo na koji način dolazilo u dodir sa sjemeništem. Ovakove su rađe dragocjene i za opću povijest Crkve kod nas, a ima, inače, u članku vrlo zanimljivih pitanja kao na pr. odjek ilirske ideje u sjemeništu, Štrosmajer prama sjemeništu, o mladim danima velikog našeg historika T. Smiciklasa, itd.

U Spomenici su zastupani sa svojim člancima svi poznatiji grkokatolički pisci: vladika Dr. Dionizije Njaradi, Dr Janko Kalaj, Život i rad sv. braće Ćirila i Metoda (str. 197—227); O. Ivan Gj. Višošević, Život sv. Vasilija (241—258); Dr Dane Šajatović, Najveći neprijatelj ljudskog roda; Dane Kovačević, Žumberački narodni običaji i pjesme. Ima još i drugih članaka i pjesama, koji čine Spomenicu veoma raznolikom i zanimljivom.

Spomenica — iako tek drugu godinu izlazi — dobila je glas najozbiljnijeg kalendara, čije će se strane prevrćati i dulje od jedne godine. Knjiga je puna slika: portreta znamenitih ljudi iz grkokatoličke prošlosti, te njihovih crkava i manastira. Mi ju najtoplije preporučamo. Ona može poslužiti za uzor koliko mogu složna braća, — makar ih je i manje. *M. Č.*

FRAN BARBALIĆ: Vjerska sloboda Hrvata i Slovenaca u Istri, Trstu i Gorici. (Knjižnica općega znanja; naklada društva sv. Jeronima. Prvo kolo — knjiga 4. Zagreb 1931.). Svrha je knjige, da „prikaže stanje hrvatskog i slovenskog jezika u crkvama u Italiji". Tu se „uglavnom govori o progonstvu svećenstva, crkve i narodnog jezika u crkvama". Kad je tal. vojska zauzela Istru, Trst i Goricu, u svečanom proglasu obećala je, da će Hrvati i Slovenci imati više slobode i škola, nego li su ih imali pod Austrijom. Doslovno je rečeno: „Vaša vjera biće poštovana jer je to vjera cijele Italije". Ali nijedno obećanje nije izvršeno! Naš je narod lišen svojih škola i zabranjeno mu je da se služi materinskim jezikom u ispovijedanju katol. vjere. Ništa manje nego 800 naših učitelja dignuto je sa službe.

Zamjenjuju ih Talijanci, koji uopće ne poznaju ni naroda ni dječjega jezika. Prezimena, imena mjesta, brda, sela — sve se to talijanizira! Rastjeraše sva hrv. i slov. društva a bilo ih je: 434 za duhovne potrebe, 414 za materijalne. Naš narod u Italiji ne može imati svojih Novina, listova... ne može ih ni izvana primati! Preostajala je još samo vjerska sloboda. Ali i tu im oteše! Talij. vlada zahtjeva da se iz crkve odstrani narodni jezik. Progoni biskupe (Mahnić, Karlin; a komu nijesu poznate borbe tal. novina i fašista protiv goričkog nadbiskupa Sedeja?, izgoni svećenike, a narod lišaje Riječi Božje. Velik je broj utamničenih, protjeranih, konfiniranih svećenika. Samo onih, o kojima je auktor dobio sigurne podatke, iznosi broj iz redov. i svjetov. klera 329! — Knjizi je priložena lijepo izrađena karta s oznakom mjesta, u kojima se narod prije svojim jezikom Bogu molio a sad mu se to već zabranjuje. Pod Italijom ima: 370 župa, 114 dekanata, 504 crkve, 548 svećenika i *650.000* Hrvata i Slovenaca — i sve to hoće fašisti da talijaniziraju!?

Talijana, ili onih, koji su se izjavili za talijansko državljanstvo, nema u Jugoslaviji nego *4900*. Ovi imadu svoje škole, svoja društva, pa i crkve sebi doznačene, u kojima po miloj volji uče, govore i propovijedaju talijanski. Koja razlika! Barbalić iznosi kako su protiv progonstva hrv. i slov. klera i vjernika digli svoj glas biskupi Bartolomasi i Fagar; što su uradili pape Benedikt XV i Pijo XI; što se nalazi u lateranskom ugovoru (kojega se talij. Vlada nažalost ne drži!). Za sve ovo donose se dokumenti. Čudno je da Italija, koja u svojim kolonijama Tripolitanije i Cirenaike dopušta i Arapima školu u materinskom jeziku, to isto pravo niječe kulturnim narodnim manjinama: Hrvatima i Slovencima. Ovu knjižicu, pisanu objektivno, naslonjenu na brojkama, na činjenicama, na dokumentima, toplo preporučamo svakomu, koji hoće da pozna i da govori o vjerskom stanju naših sunarodnjaka u Italiji. Pisac se je u sve tačno uputio i donosi sine ira et studio. *I. S.*

VJESNIK

Enciklika Pija XI. „Lux veritatis". — Na sam dan rođenja Spasitelja svijeta, 25 prosinca prošle godine Pijo XI poslao je okružno pismo svim patrijarsima, primatima, nadbiskupima i biskupima o efeskom saboru, na kome je rođenje Bogo-čovjeka od Djevice Marije dogmom proglašeno. Sv. Otac najprije ističe, kako je crkva kroz sve vjekove pobjeđivala, a oni, koji su od nje otpadali, da su propadali, kako propadaju grane, koje se sa debla odstrane. Zato je dokaz i efeski koncil. On se nada, da će ovo okružno pismo pobuditi nadu za jednim stadom i jednim pastirom i kod onih, koji su odijeljeni od Crkve.

U prvom dijelu ove enciklike Pijo XI. iznosi razvoj krivovjere i osudu na samome saboru. Carigradski patrijarha Nestorije svoju krivu nauku ,da su u Krstu dvije osobe i prema tome, da Bl. Djevica Marija nije „Bogorodica" uzeo je od Teodora Mopsuestenskoga. Patrijarha aleksandrijski, sv. Ćiril dojavio je krivovjerje papi Celestinu, kako to traži običaj (vetus Ecclesiarum consuetudo suadet), da on stvar presudi. Celestin je odlučio, da Nestorije primi pravu nauku kroz 10 dana, otkad primi njegovo pismo; inače da ga izbaciva iz zajednice opće Crkve. Međutim prije nego je stigla Papina odluka car Teodozije sazvao je sabor. Sabor je onda izvršio odluku Papinu. P r i s i l j e n i — kažu Oci sabora — svetim kanonima i pismom presvetoga Oca našega i druga u službi Celestina, biskupa Rimske Crkve, dolazimo do ove presude. I pojedini biskupi izriču, da samo izvršuju odluku Papinu. Tako je efeski sabor najjači dokaz za Papino prvenstvo vlasti u svoj Crkvi.

Zatim Pijo XI. iznosi dogmu o hipostatičkoj uniji u Krstu i o materinstvu Bl. Djevice Marije. Posebno ističe pobožnost prema Bogorodici kod istočnih odijeljenih kršćana i pozivlje ih, da se povrate onome, koga su Oci efeskog sabora pozdravili sa naslovom „čuvar vjere".

Na koncu u spomen prošlogodišnje proslave efeskog sabora ustanovljiva posebnu svetkovinu Materinstva Božjega.

Albert Veliki — svetac i naučitelj Crkve. — Na 16 dec. 1931 Papa Pijo XI izdao je „Littere Decretales", kojima se Albert Veliki O. P. proglasuje svecem i naučiteljem Crkve. Tu se ukratko opisuje život i rad ovog velikog učenjaka, njegov pastirski rad, pobožnost i svetost, a onda i suvremenost njegova. Danas — veli Papa — svak čezne za mirom; i u ovoj težnji Albert Veliki, koji je u svoje vrijeme uspješno uspostavljao mir između knezova i naroda, može nam biti kažiputom.

250 godišnjica grkokatoličkog sjemeništa u Zagrebu. — Prošle godine navršile su se 250 godina od osnutka grkokatoličkog Sjemeništa u Zagrebu na Griču. Svoj početak zahvaljuje dugom nastojanju grkokatoličkih vladika i njihova svećenstva, posebno pak vladiki Pavlu Zorčiću, komu je uspjelo kupiti kuću plemića Patačića na Griču (1681) i upotrebiti je uz nužne preinake za rasadnik grkokatoličkog klera i njegove inteligencije. U ovoj proslavi pod vodstvom preuzvišenoga vladike Dr. Dionizija Njaradija sudjelovala je cijela križevačka biskupija sa klerom i vjernicima. Slavi je učestvovao i hrvatski metropolit Dr. Ante Bauer sa katoličkim Zagrebom. Naš je Provincijal M. P. O. Fra Ante Cikojević za proslavu preko Monsignora Dr Janka Šimraka poslao ovu čestitku: „Slobodan sam se obratiti na Vas, i kao na našega vrijednoga i zaslužnoga Konfratra, da prigodom triju slava: Jubileja Vaše i naše mučeničke grkokatoličke Crkve, Porođenja Božjega i Nove godine, da budete mojim tumačem i naše cijele Provincije pred Njegovom Preuzvišenosti Biskupom Dr. Dionizijem, pred preč. Kaptolom i pred mnogo cijenjenim Rektoratom Grčkokatoličkog Sjemeništa naših najbiranijih čestitaka. Želja je naša i molba pred Novorođenim Kraljem, da Ta slavna Biskupija i njezin otmeni Kler, s kojim smo u vezi i po našoj franjevačkoj pastorizaciji, donosi i nadalje još obilnije plodove za napredak sv. Unije u našem Sveslavenstvu: na slavu Božju i na proširenje Kraljevstva Božjega — samo jedino spasavajuće Crkve na svijetu..."

S punim pravom u slavi grkokatoličkoga Sjemeništa i križevačke Biskupije učestvuju svi katolici bez razlike pa i sam sv. Otac Papa, koji je za ovu prigodu uputio i svoje ručno pismo, okićeno zasluženim pohvalama i opravdanim nadama za budućnost, preuz. Biskupu Dr Njaradiju. Grkokatolici: svećenstvo i vjernici tekom svoje burne i mukotrpne prošlosti pa još i danas pružali su i pružaju dokaza neviđene požrtvovnosti za dobro Vjere, narodne hrvatske svijesti i općeg kulturnoga napretka.

Našoj javnosti izašao je u susret naš vrli saradnik, sveučilišni profesor Dr Janko Monsignore Šimrak s knjigom stručno i umjetnički opremljenom: „Spomenica Kalendar Grkokatolika Križevačke Biskupije za Godinu 1932". Ne bi smjelo da bude nijednoga našeg inteligentnog čovjeka a da se preko ove Spomenice ne upozna sa tako zaslužnim i jakim vjerskim i kulturnim čimbenikom kao što su Grkokatolici u našoj Državi. Bog ih i u buduće pomagao u radu za Boga i Dom!

Izbor novog starješinstva franj. provincije Presv. Otkupitelja. — Dneva 26 nov. 1931 bio je u Splitu na Dobrome kapitul ove franjevačke provincije. Izabrani su: O. Ante Cikojević, provincijal, o. Petar Grabić kustos; definitori: o. Ante Crnica, o. Venceslav Nakić, o. Bono Radonić, o. Ćiril Vrcan, a tajnikom provincije o. L. Bajić. Odkad je provincija Presv. Otkupitelja odijeljena od Bosne (1735) Cikojević je 68. starješina. On je bio već dvaput provincijalom 1919—1922 i 1922—1925. Ovo bijaše prvi slučaj u povijesti provincije da je isto lice dvaput izasebice izabrano za provincijala. Prije g. 1897 bilo je to zapravo i teže radi alternative, koja je u izboru vladala između dviju kustodija, u koje se je do toga doba dijelila provincija. Dogadalo se je inače više puta u životu njezinu da je netko po dva, pa i tri puta bio na upravi redodržave ali ne izasebice nego u nekom razmaku kao o. J. Filipović, o. Ante Lulić, o. M. Kardum i dr.

Presjednik španjolske republike. — Španjolska je konstituanta izabrala za svoga predsjednika republike na 10 prosinca prošle godine Alkala Zamoru i to ogromnom većinom od 410 prisutnih glasova sa 362. I do nas dopire glas, da je novi predsjednik dobar katolik. Međutim o. Andrija Glavaš (Život, god. XIII, br. 1) evo što piše o njemu i njegovu drugu, jednako poznatome katoliku, Miguelu Mauri: „Tjeraju i progone na nedoličan način velikog patriotu, oca sirotinje, predsjednika katoličke akcije, primasa Španije, a ruskim komunistima daju svu slobodu da rovare po Španiji; uredniku moskovske „Pravde" otvaraju sva vrata. Kao ministri nikako se nijesu katolički ponijeli kod palenja i rušenja kulture u svibnju... — Alkala Zamora mnogo je opasniji od Miguela Maure. Kada mu godi — onda je katolik, a u protivnoj zgodi — udara protiv njih. On bi želio privući simpatije svih katolika, a onda da ga ljevica izabere za predsjednika republike (tako se i dogodilo), gdje bi potpisivao protivjerske dekrete, kako se to uistinu i dogodilo. Uostalom dovoljno je spomenuti, da je štampa iz masonskih i drugih izvora jasno dokazala, e je „slatki" Alkala Zamora mason." (Mj. ozn. str. 22). — Još se ni izdaleka ne može predvidjeti, kako će konačno završiti revolucionarno vrenje u Španjolskoj. Molimo Boga, da ne padne u ruke boljševizma, jer bi to bilo vjerska, narodna i kulturna nedaća!

Meksička progonstva i mučeničko junaštvo Biskupa. — Meksiko je poslije Rusije na najgorem glasu radi bezobzirnog ugnjetavanja u krvi i suzama svake lične, građanske i vjerske slobode. Uza vas sporazum sa sv. Stolicom o dopuštanju barem kakve takve vjerske slobode ni središnje ni pokrajinske vlasti ne žacaju se prolijevanja nevine kršćanske krvi, osobito država Veracruz i njezin namjesnik krvoločni Tejeda. U srpnju prošle godine u gradu istoga imena: Veracruz dao je ubiti u župskoj crkvi dva svećenika, dok su predavali djeci vjeronauk; a djece je bilo preko 2000.

Nakon ovoga grdnoga i sramotnoga umorstva neustrašivi gradski biskup: Rafael Guizar y Valencia pisao je namjesniku Tejedi ovo pismo: „Telefonom mi javiše strašnu vijest umorstva, koje je plod opakog i nepravednog zakona, koje Vaše Gospostvo upotrebljava protiv Crkve, nalažući potčinjenim umorstva u

crkvi Uznešenja Majke Božje u Gradu pred 2000 djece, dok su bili zauzeti poučavanjem kršćanskoga nauka vjere...

Gospodine Tejeda! Već je Veracruz bila natopljena mučeničkom krvlju, koja će uroditi obilnim plodom za pravdu i istinu. Nesamo da ne će vjera uginuti u mojoj Biskupiji nego će ona po mučeničkoj krvi još bolje procvasti na žalost progonitelja, koji se uzaludno bore protiv svemogućega Boga...

Nigda nijesam želio više dug život nego li ga želim danas, da mogu biti pri ruci mojim vjernicima u ovim teškim vremenima. Kad bi mi Bog ovoga časa dao i kraljevstvo nebesko, molio bih Ga, da se malo ustrpi, samo da mogu biti na bojnom polju sa mojom djecom, koja za vjeru krv prolijeva. No, sasvim tim, gospodine Namjesniče, ja Vam se predajem na najsvečaniji način pred cijelim svijetom i pred čitavom našom Republikom, da me mučite i da me usmrtite uz obećanje, da ćete vratiti vjersku slobodu mome katoličkome puku i da ne ćete prolijevati nevinu krv mojih svećenika i mojih nedužnih vjernika.

Završivam moje pismo s izjavom, da svi oni koji znadu za ove nemile i grozne događaje bili u Domovini ili izvan nje, uvjereni su, kako je svemu ovome izvor u Vašoj neopravdanoj i nepravednoj primjeni zakona protiv Crkve. Ne će Vam uspjeti da zabašurite ovu očitu istinu. Bog se smilovao Vama i Vašim pristalicama, da upoznate Vaše zablude te da se Vi i oni obratite na put pravednosti."

Utješljivo je, što u dalekom Meksiku nalazimo neustrašive borce za Vjeru i za čovječju slobodu. Bog će dati pa će granuti sunce slobode i nad onom ispaćenom i izmučenom zemljom!

„Obzor" o pučkom prosvjetitelju F. Filipu Grabovcu. — U dvaestak brojeva Obzora od prošle godine (Br. 264—285, 24 studenoga do 12 prosinca 1931) gosp. Stipan Banović, poznati književni radnik, prikazao je ovog zaslužnog a slabo poznatog narodnog mučenika iz prve polovice 18.a vijeka (1698—1748) „u svijetlu najnovijih istraživanja". O Grabovcu izlazila je u ovoj Reviji god. 1925—1927 odulja rasprava sa dokumentima, koji su našasti u državnom arhivu Venecije i u nekim arhivima Dalmacije. G. Banović većinom na osnovi onoga što je izašlo u N. Reviji i na proučavanju Grabovčeva „Cvita", što ga je prošle godine dobila biblioteka sveučilišta u Zagrebu, nastojao je da upozna širu publiku sa ovim nekoć vojnim kapelanom hrvatskih konjanika u venecijanskoj vojsci, sa ovim junačkim borcem za hrvatsko ime i običaje. B. piše zanosom i ljubavi. Ističe momente u Grabovčevu radu, koji su i danas važni. U drugom dijelu radnje, koja će izaći u Radu, Banović misli dokazati da je Kačić ne samo učenik Grabovčev nego da je on prenio u pjesmu ono što je Grabovac u prozi darovao svome narodu. Članak u Obzoru ovako završuje: „I tako vidimo u Grabovcu vrlo zaslužnoga čovjeka, ako rad njegov sudimo po duhu i idejama njegovim... Velike misli i plemenite ideje Grabovčeve urodiše, kako gore vidjesmo, tako velikim narodnim i književnim tečevinama kod kasnijih pokoljenja, da ga mirne duše možemo staviti među najznačajnije, najrodoljubnije i najsimpatičnije ljude što ih je hrvatstvu dala naša sirotna Dalmacija". (Obzor g. 1931, 12. XII. Br. 285).

Trista godišnjica smrti Mateja Divkovića (1631—1931). — Ima punih trista godina da je u Olovu u Bosni umr'o (21. VIII. 1931) ovaj znameniti naš pisac. Divković se rodio u Jelaškama g. 1563. Već je god. 1611 štampao u Mnetcie „Nauk krstianski za narod slovinski". Iste godine štampao je i „Sto čudesaa aliti znamenia blažene i slavne Bogorodice Marie", pa oko g. 1611 Nauk kristianski s mnoziemi stvari duhovniemi i napokon g. 1616 Beside Divkovića svarhu evanđelia nedieljnieh. Ove je posvetio Prisvietlomu Pripočtovanomu Gospodinu fra Bartolu Kadčiću dostojnomu biskupu Makarskomu, zato što je njegovo svietlo gospodstvo bilo od jezika i vladanja slovinskoga. On je štampao sva svoja djela slovim slovinskim, ćirilicom (sarpskiem slovim). Pače on je u Veneciji dao saliti ova slova te sâm pratio i pomagao rad štampara. Gradivo je uzeo iz Belarmina, a Beside većinom izradio po Heroltu. Beside su bile puno puta preštampane i vrlo raširene kod svećenstva ,pače i u narodu, kako svjedoči Alb. Fortis u svom glasovitom Viaggio in Dalmazia. Divković je zaslužan za našu knjigu i pravedno je da se o ovom jubileju njega sjetimo. O njemu ima opširnije u Dr. Prohaska Das kroatische-serbisch Schriftum 98—105; i o. Jelenić, Biobibliografija I str. 83—87.

Smrt četvorice katoličkih učenjaka. — Na 9 lipnja 1931 umr'o je u Fribourgu O. Dominik Prümmer, O. P., rođen na 3 rujnu 1866 u Kalterherbergu kod Achena. Učio je civilno pravo na louvainskoj universi, medicinu u Berlinu, a doktorirao se iz kanonskog prava u Rimu. Od god. 1908 predavao je na fribourškoj universi moralku. Poznat je osobito radi svoga lijepog priručnika: Manuale theologiae moralis (peto izdanje 1928).

Dne 10 rujna preselio se je u bolji život O. Viktor Cathrein, S. J., rođen na 8 svibnja 1845. Napisao je mnogo rasprava moralno-filozofskog sadržaja. Posebno se ističe njegovo djelo **Moralphilosophie**, u dva sveska (šesto izdanje 1924). A onda: **Der Sozialismus** 1890 (14 i 16 izdanje 1923); **Philosophia moralis**, in usum scholarum (15 izdanje 1929). itd... Zadnje mu je djelo izašlo baš prošle godine **Lust und Freude.**

U Galloro — isusovačkom novicijatu — na 18 decembra 1931 pridade svoju dušu Bogu O. Ljudevit Billot, S. J., rođen 12 siječnja 1446 u Sierk, u Francuskoj. Od god. 1885 do 1911 predavao je teologiju na Gregorijanskoj universi u Rimu. Dne 27 nov. 1911 Pijo XI. ga imenova kardinalom, a 14 rujna 1927 Billot se je zahvalio toj velikoj crkvenoj časti. O. Billot napisao je više učenih djela osobito dogmatskog sadržaja. Igrao je vidnu ulogu u razvoju neotomisma. On je bio „vijerni sljedbenik" sv. Tome,

koga je kadšto na svoj način tumačio. Suarezijanizam i tomizam bili su prilično ujedinjeni! I danas isusovački učenjaci predbacuju dominikancima, da pravo ne shvaćaju sv. Tome...

Dne 20 dec. 1931. umr'o je u dubokoj starosti dugogodišnji bruški (Bruges — Belgija) biskup J. Waffelaert. Rođen je u Rollenghemu (Belgija) dne 27 augusta 1847, a izabrat za bruškog biskupa na 28 lipnja 1895. Poznavao je do u tančine sve grane teologije i napisao je svu silu rasprava iz dogmatike, ašetike, povijesti, a napose iz moralke. Neka su djela štampana posebno, a najveći dio izašao je u **Collationes Brugenses.**

Nalaz groba sv. Ivana u Efezu. — U predratno vrijeme austrijski institut poduzeo je bio istraživanje i otkopavanje Efeza u Maloj Aziji. Nadošli svjetski rat obustavi taj rad. G. 1926. opet se nastavi. Dr. Hörmann izvještuje, da su otkopali veliku baziliku, koju je car Justinijan podigao u VI. stoljeću nad grobom sv. Ivana apostola. Ona je bila duga 100 m. ne uračunavši njezin atrij. Ispod velike kupule nalaze se četiri niske grobne sobe, u kojima leži apostolov grob. On bi bio sagrađen II. stoljeća poslije Hrista. U grobu se nije našlo nikakvih relikvija. Sve je valjda bilo odnešeno poslije smrti Konstantina Velikoga i kad je Efez bio porušen u XIII stoljeću.

Justinijanova bazilika počiva na temeljima stare crkve u obliku križa. Potanji izvještaj donijet će pomenuti institut u svoje vrijeme.

Djelatnost ureda Lourdske klinike kroz prošlu godinu. — Direktor ureda Dr Vallet dao je izvještaj o radu liječničkog ureda kroz prošlu godinu. Preko 20.000 bolesnika došlo je prošle godine u Lourdes, da traže u Bl. Djevice utjehu i ozdravljenje. 879 liječnika prikazalo se u uredu. Bolesnici su bili prigledavani najsavjesnije. Devedeset i pet osoba prikazalo se u uredu tvrdeći da su pc zagovoru Bl. Djevice ozdravili. Kroz ovu godinu 1932; ured liječnika ponovno će pregledati te ozdravljenike i konačno izdati sud. Prošle godine došlo je u Lourdes 77 osoba, koje su bile prije ozdravile, da ih se ponovno pregleda. Dr Vallet ubrojio je desetoricu među izvanredna ozdravljenja. Na svršetku on tumači, zašto je god. 1930. došlo u Lourdes 998 liječnika, a prošle godine samo 789. Razlog je taj, što su kroz prošlu godinu bila obustavljena hodošašća iz Španjolske, pa tako nijesu ni španjolski liječnici imali prigode da dolaze. Osim toga kolonijalna izložba u Londonu privukla je mnoge liječnike iz Belgije i Francuske. S druge strane, uprav prošle godine došle su u Lourdes neke vanredne ličnosti s raznih medicinskih fakulteta, da kritiziraju već priznata ozdravljenja. — Mnoge su sumnje iščezle, pitanja riješena. Lourdes se sve više nameće promatranju stručnjaka iz područja medicine. dicine.

Sadržaj osude španjolskog kralja Alfonza XIII. — Između 19 i 20 studenoga prošle godine u jednoj cijeloj noći, uprkos ob-

rane grofa Romanonesa, španjolska konstituanta osudila je ovako kralja Alfonza: „Konstituanta čini odgovornim za veleizdaju španjolskog bivšeg kralja. U svojoj službi ogriješio se o državni ustav i o pravni poredak zemlje. Najveći sud naroda svečano proglasiva Alfonza Borbonsko-Absburško-Lorenskoga izvan zakona. Budući je od nas lišen svih građanskih prava, može ga uapsiti svaki španjolski građanin, kad bi pokušao se vratiti u zemlju. Alfonzu Borbonskom ukidaju se sva dostojanstva, sva prava i svi naslovi niti će se s njima moći da posluži bilo u zemlji bilo izvan nje. Budući da je zbacio španjolski narod po svojim zastupnicima, biranim za novi ustav države; prema tome kralj ne će moći ni za se ni za svoje nasljednike ikakvo pravo prisvojiti. Sva dobra i prava, koja izviru iz njegova vlasništva, a nalaze se u području Španjolske, zapljenjuju se u korist države, koja će odlučiti o upotrebi njegovih dobara. Ova je osuda odobrena od konstituante te poslije nego bude utvrđena i od privremene vlade španjolske repuplike biti će objelodanjena, službeno saopćena svim državnim uredima, diplomatskim zastupnicima svih država i Društvu Naroda."

Velika nesreća u vatikanskoj biblioteci. — Pred Božić, na 22 prosinca 1931, u 16.30 sati, porušio se onaj dio vatikanske biblioteke, koji se nazivao po Sikstu V: Dvorana Sikstova. Ruševine su pod sobom pokopale prof. Marka Vattasa i četvoricu zaposlenih radnika. Osim ove najveće štete ljudskih života, postalo je žrtvom dosta važnih djela, koja su se posebno odnosila na Englesku i na Njemačku. Izčezoše mnogi odjelci: kanonskog, građanskog prava, epigrafije, agiografije, liturgije, paleografije, papa kardinala, Vatikana, katolozi Biblioteke i mnoge kolekcije stručnih listova. Usve se računa kulturni i literarni gubitak u svescima do 15.000. Polovica ovoga gubitka nitko ne će moći naknaditi, dok će se druga polovica moći da popuni; jer će se naći duplikati. Laicima izgleda ovaj gubitak malen, jer vatikanska Biblioteka ima do pola milijuna svezaka; no ipak za stručnjake i jedan dokumenat mnogo znači; te je nesreća vatikanske Biblioteke bolno odjeknula po čitavom kulturnom svijetu bez razlike vjere i mišljenja.

Fašistička zakletva za nastavnike visokih škola u Italiji: — Na 9 listopada 1931 službene novine (Gazzetta Ufficiale) donijele su ovaj obrazac zakletve: „Kunem se, da ću biti vjeran kralju, njegovim nasljednicima, fašističkoj vladi i da ću se vjerno držati učiteljskih pravila i državnih zakona, vršeći službu nastavnika i izvršujući sve akademičke dužnosti s namjerom, da odgojim poštene i radljive građane, vjerne domovini i fašističkoj vladi. Suviše se kunem, da neću biti članom ni društava ni stranaka, kojih se djelovanje ne podudara sa dužnostima moje službe." — Od 1225 nastavnika samo ih je 11 otklonilo zakletvu. Budući je među profesorima velik broj uvjerenih katolika, vatikanski po-

luslužbeni list (Osservatore Romano) izjavio je, da se i ovaka zakletva može učiniti; ali, dakako, ona samo dotle važi, dok ne dođe u sukob sa Božjim i Crkvenim zakonima. I ovo je razjašnjenje doprinijelo onako velikom odazivu.

Stogodišnjica jedne znamenite vjerske ustanove u Irskoj — Na 12 prosinca prošle godine navršilo se je sto godina, otkad su bile ustanovljene Sestre Milosrdnice (Sisters of Mercy) u Dublinu god. 1831 Desetak godina nakon što je umrla sestra Katarina McAuley, koja je osnovala prvu kuću, bilo je 12 centralnih samostana, od kojih su 43 kuće ovisile. Danas zadruga u samoj Irskoj ima 39 centralnih kuća sa 300 podružnica i 4427 redovnica. Zadruga je razgranjena po čitavom svijetu: u Americi ima 1100 svojih članica, u Australiji imaju više od 300 svojih kuća. Nalaze se u Argentini od 1856. u Novoj Zelandi od 1850, u Kanadi od 1842, u Carigradu od 1854, zatim u Africi itd. Usve „Sisters of Mercy" imaju danas 1.707 glavnih kuća sa 21.000 redovnica. koje se brinu za više od milijun osoba. One drže neke bolnice, gdje se apsolutno ništa ne plaća. Poznata je njihova originalna ustanova u Londonu „Providence Row Refuge", gdje mogu naći za 20 dana stan oni koji su bez posla, a nemaju kuće. Tu boravi dnevno preko 300 osoba. „Sestre Milosrdnice" brinu se i za nastavu, te upravljaju mnogim ne samo početnim nego i višim školama. Imaju sedam koleđa, inkorporiranih universama, sa 1.000 učenica a onda 69 glazbenih i slikarskih škola sa 13.000 učenica.

Orbis Romanus. — Universa Presv. Srca Isusova u Milanu pokreće kolekciju za objelodanjenje raznih spisa sredovječnih pisaca. Kolekcija ima naslov „Orbis Romanus", a posvećena je prvom rektoru universe Presv. Srca, O. Augustinu Gemelliju. Tu će se objelodanjivati djela iz literarnog, povjesnog i filozofskog područja.

Deveta misijska sedmica. — Dok se je god. 1930 na osmom misijskom kongresu u Louvaineu govorilo o putevima, kojima se Providnost služi u obraćanju pogana, na devetom sastanku, koji je održan prošle godine u Louvainu, stručnjaci su raspravljali o temi: „Poslije obraćenja" Sredstva da se osigura ustrajnost obraćenja.

Prva sinagoga u Španjolskoj. — Pslije nego su 1492 bili protjerani iz Španjolske Židovi, nijesu imali u toj državi sinagoge, koja bi im bila službeno priznata. Prošle im je godine pošlo za rukom da u Madridu otvore sinagogu, koju je vlada priznala.

Smrt primasa luteranske crkve u Švedskoj. — Mgr. Natan Söderblom, nadbiskup u Upsali, umr'o je u Stockholmu na 12 spnja 1931. Od god. 1912—14 bio je profesor Historije religija na Leipziskoj universi, a god. 1914 postade biskupom. Radio je za vrijeme rata za izmirenje zaraćenih naroda, a poslije rata za uniju kršćanskih crkvi. Sazvao je u Stockholmu (1925) glasoviti in-

ternacionalni, interkonfesionalni kongres, komu je i predsjedao. Ustanovio je tada u Ženevi instenacionalni institut socijalnog kršćanstva, koji i danas izdaje posebni list „Stockholm. International Review for the Social Activities of the Churches" (na engleskom, njemačkom i francuskom jeziku). U znanstvenom svijetu Söderblom je poznat osobito po djelima: Das Werden des Gotlesglaubens (1914 i 1926), i Religinsproblement inom katolicism och protestantism. U ovom djelu pokazuje se osvjedočenim modernistom. Treba zabaciti dogmatske formule i jedino paziti na socijalnu i moralnu reformu. To je bio program primasa luteranske crkve u Švedskoj!

Nove franjevačke Revije. — Franjevci provincije sv. Grgura na Filipinskim Otocima počeli su u mjesecu ožujku 1931. izdavati reviju pod naslovom: **Cruzada Serafica. Rivista Hispano-Filipina.** Izlazi svaki mjesec, a glavna joj je svrha prikazati djelatnost franjevaca na misijskom polju i metodu, koju oni u tom radu upotrebljavaju. — Od god. 1930. franjevci — misionari u Kini objelodanjuju reviju: **Apostolicum. Periodicum pastorale et asceticum.** Urednik je O. B. Pèloquin, O. F. M., a štampa se u katoličkoj tiskari Tsi — nan —fu. — Prošle godine franj. vikar generalni za Španjolsku objelodanio je službeni list, u kojem govori o potrebi jedne znanstvene franjevačke revije u Španjolskoj. Određuje da će početkom one godine početi izlaziti u Madridu revija. **„Ciencia Ecclesiastica".** Izlazit će svako tri mjeseca, a svaki će broj obuhvatati barem 160 stranica. — Revija **Miscellanea Francescana** od svršetka prošle godine nalazi se u rukama OO. Konventualaca, i urednik joj je O. J. Abate, rektor serafskog kolegija u Rimu. Poznato je, da je ovu reviju osnovao 1886 Mich. Faloci Pulignani i da se je on uspješno borio proti P. Sabatieru, koji je htio da prikaže sv. Franju kao nekog protivnika papstva.

Papa svečano završuje jubilej efeskog sabora. — Na svetkovinu sv. Ivana evanđelista, 27. prosinca prošle godine, Papa Pijo XI. rekao je svečanu sv. Misu u Bazilici sv. Petra, da zahvali Bl. Djevici, što je sretno dovršena uspjela proslava 1500-godišnjice efeskog sabora. Nakon sv. Mise papa je zapjevao **Te deum,** koji je bio preko vatikanskog radija prenešen po čitavom svijetu.

Bibliotheca Seraphico-Capucina. — Novo osnovani koleđ. kapucinski u Asizu najavljuje nove kolekciju: „Bibliotheca Seraphico-Capucina", koja će početi ove godine izlaziti. Djeli se na više sekcija: teološko-filozofska, asetično-mistična, apologetska, historijska, misijska, homiletska, hagiografska. Tri sveska ašetično-mistične sekcije već su u štampi.

CHRONICA

Constitutio ecclesiae serbo-orthodoxae. — Die 16 novembris 1931 a S. M. rege Alexandro I praescripta promulgataque est „Constitutio ecclesiae serbo-orthodoxae", quae quidem vi obligativa die 24 novembris 1931 potitur. Hac legislatione, constante ex 280 articulis, forma regiminis ecclesiastici profunde immutatur atque vita eius autonoma coarctatur. Numerus dioeceseon a 27 ad 23 reducitur. Nova dioecesis (eparchia) Zagrebiae erecta et adaequata est in dignitate metropoli.

In fundamentalibus decretis praecipue effertur, quod ecclesia serbo-orthodoxa plane sit una, indivisibilis et autocephala; Patriarchatus enim nomine dignitateque gaudet; item dogmaticam et canonicam unitatem aliis cum ecclesiis orthodoxis custodit (Art. 1). Officiali lingua utitur serbica, idque litteris sic dictis „cirilica" (Art. 4) Ecclesia serbo-orthodoxa — autonoma est in ordinandis rebus religionis, ecclesiastico-culturalibus, in operibus caritatis et aliis cultus humanitatisque operibus (Art. 31). Ecclesiae huic serbo-orthodoxae Patriarcha Serbiae, summum eius caput, praeest.

Decisiones ecclesiasticam instructionem concernentes praecipuae sunt: omnes scholae theologicae exclusivae inspectioni ecclesiae subsunt. Has erigere potestati competit, ecclesiae cum consilii Patriarchae consensu abrogandi autem easdem sola ecclesia potestatem habet. Professores et premium in scholis a designatis ecclesiae potestatibus nominantur, decreta vero confirmatoria a Patriarcha feruntur (Art. 221—228).

Quoad materialem ecclesiae sustentationem statutum est, ut a re publica definita quantitas daretur. Sustentationis causa ecclesiae providetur etiam de tributo ab ecclesiasticis facultatibus. Impositiones fidelibus perpetuas vel temporarias (annatae) imponere licet. Et varios fundos vel negotia pro ecclesiae necesitatibus suscipere permititur.

Pro sacerdotibus, scrutandi causa improbandique leges, ordinationes et modum sese gerendi ecclesiae et Status, speciales praescriptae sunt censurae ecclesiasticae.

Occasione promulgationis hujus novae Constitutionis Barnabas, patriarcha Serbiae, inter aliia haec dixit: „Itaque, Deo adjuvante, coronatum est opus, de quo decem annorum decursu sancta nostra ecclesia gravi cura implebatur. Permagnam profecto gratiam S. M. Regi nostro pro hoc confirmationis decreto debemus, honore quoque et regium Gubernium afficimus, quod bonam voluntatem praebuit in difficultatibus superandis". Exstolit ille quomodo cum hac recenti Constitutione nova magni momenti periodus incipit in historia ecclesiae serbo-orthodoxae.

Huius, inquit, magnitudo aetatis est, quod ecclesia serbica quae, usque adhuc erat ecclesia Status, nunc vere gaudet sua autocephalia.

Juventus catholica in studiis Belgradi. — Hoc anno pueri catholicorum parentum scholam elementarem Belgradi frequentantes creverunt ad numerum 1556; in scholis autem gradus superioris 700 iuvenes studiis vacant. Octo sacerdotes catholici catechesim tradunt.

Regina Apostolorum — Excell. D. J. Šarić, Archiepiscopus Sarajeviensis, in memoriam iubilaei aurei arcidioeceseos Vrhbosnensis instituit societatem typographicam „Academia Reginae Apostolorum". Munus principale hujus societatis consistit in promovendis libris, foliis etc. quae fidei ac bonis moribus inserviunt. Jam in eius dominium et redactionem venerunt: periodicum mensile „Vrhbosna", folium „Katolički Tjednik", necnon diarium „Katolički Svijet" (Mundus Catholicus).

Domus „Sacerdotum Missionum". — Die 27 septembris anni proxime elapsi Excell. D. R. Rodić, Archiepiscopus Belgradensis, benedixit domum errectam a. Sacerdotibus Misionum" (Les lasaristes), qui et paroeciam in suburbio, vulgo dicto „Čukarica", administrant.

Kratke ocjene knjigâ poslanih uredništvu

Danica za g. 1932. Kao i dosadašnje, i ovogodišnja Danica puna je pouke i zabave a i lijepim slikama narešena. Članci M. Vunića, Deželića ml., Blaževića, pripovijest Rabadana i A. Padovana čitaju se sa zanimanjem. Sastavi od 20 raznih suradnika čine Danicu raznolikom i lijepom. Cijena 10.— D za čl. 7.—

Zlatne legende od nadbiskupa Dr I. Šarića. — Preuzvišeni je Šarić probudio Sv. Pismo sa estetske strane kao malo tko kod nas, pa zato njegove legende o Isusu, Mariji i Josipu pružaju pravi užitak svakom kršćanskom srcu. Cijena 15.— D za čl. 10.—

Svoji na svome od Lovre Katića. — Ovo je nastavak knjige Bulić-Katić; „Stopama hrvatskih narodnih vladara" i lanjske Katićev e knjige: „Na vratima hrvatske povijesti". Povijesne knjige prof. Katića imadu tu rijetku prednost što se u njima spojilo pero učenjaka i književnika. Don Lovre je veoma dobar stilist, a osobito se istakao na polju crtice (književna vrsta), pa zato njegovo nastojanje da u dotjeranoj formi popularizira našu povijest — zaslužuje najljepšu pohvalu. Cijena 15.— D za članove 10.—

Kršćanski nauk. — Pohvalna je zamisao svetojeronimskog društva što je odlučilo da malo pomalo, dade hrvatskom narodu pučku bibliju i katekizam zajedno, i to sa krasnim slikama i pjesmicama. Prvu knjigu su napisali tri poznata zagrebačka vjeroučitelja: F. Heffler, E. Kornfeind i S. Kramar. Samo nek se ovime nastavi — ove su nam knjige najpotrebnije. Cijena 12 D — za čl. 10 D. —

Sve četiri knjige zajedno stoje 40 D — a za članove 20. —

Izvanredna izdanja:

Petar Krešimir, roman iz najslavnijega razdoblja hrvatske prošlosti. Napisao ga je poznati kat. književnik te uopće priznati romanopisac i pjesnik, Dr Velimir Deželić otac. Ovaj je roman završetak trilogije koju, pored njega, sačinjavaju „U pandžama lava" i „Majka velikoga kralja". Kao Deželićevi i raniji romani, 10 ih na broju ,tako se i ovaj čita sa napetošću i interesom.

U Kristovoj domovini. — Napisao Dr Josip Andrić, urednik svetojeronimskog društva, a sadržaje putopis prvog hrvatskog hodočašća u sv. Zemlju. Biće da je ovo najzanamljivija knjiga Društva sv. Jeronima za 1932 g. Pisac je vrlo zgodno opisao sv. Zemlju, pojedina mjesta: gradove i sela, brežuljke i doline, kuda su nekada stupale noge Spasitelja svijeta; te tako je ova knjiga, uz Vimerova ::„Isusa Krista", najljepše što ima u našoj književnosti u tom pogledu, a obadvije su krasno pomagalo za poznavanje i razumijevanje Sv. Pisma staroga i novoga zavjeta. Knjiga je Andrićeva puna lijepih i zanimljivih slika iz sv. Zemlje Svakoga kršćanina zanima, toplo preporučamo. — Cijena 15 D — za članove 10 D.

Miholjčice i Valpovčice. Napisao Rudolfo Franjin Mađer. — Mađer je poznati slavonski pisac i kulturni radnik; on je mnogo toga napisao, a u ovoj je knjizi zbirka njegovih najljepših pripovijesti iz miholjačkog i valpovačkog kraja. Ona nadopunjuje ciklus pripovijesti iz raznih krajeva naše domovine što su započeli N. Jenko, L. Plepel, Matasović, i drugi. Cijena 8 D — za članove 6. —

Hrvatska književnost, kratki pregled djela hrvatskih pisaca i pjesnika od najstarijih vremena do danas. Napisao Mate Ujević. O ovome na drugome mjestu. Cijena 15 D — za članove 10 D.—

Svih osam knjiga zajedno stoji za jeron. člana Din. 40. —Društvo sv. Jeronima, Zagreb, Trg kralja Tomislava 21.

Kalendar sv. Ante za g. 1932. Uredio ga Dr Eduard Žilić, a izdalo uredništvo glasnika sv. Ante u Sarajevu, str. 176, cijena s poštarinom 12 D.

Vrlo malo ima kod nas kalendara koji su ljepši i zanimljiviji od Kalendara sv. Ante. Od naslovne slike g. G. Jurkića pa sve do kraja — kalendar je pun poučnih i zabavnih stvari. U ovogodišnjem kalendaru osobito se ističu dva članka: „Statistika kat. crkve u Jugoslaviji" i „Katolička hronika" po svijetu. Da Kalendar ima i književnu i trajnu vrijednost, jamče nam to imena: Š. Jurkićke, A. Matasovića, P. Grgeca, U. Talije, E. Biničkog, R(astka) D(rljića), G. Bujasa i ostalih.

„Razgovor ugodni" — zabavni kalendar za g. 1932. Izvanredno izdanje „Knjižnice dobrih romana". Uredio ga Dr Josip Andrić. Kalendar je zbirke uspjelih pripovijesti od 22 različita pisca raznih evropskih narodnosti. Zanimljive su u kalendariju sličice svih svetaca u godini što ih je izradila poznata grafičarka Zdenka Sertić; a i svaštice su poučne i zabavne. Kalendaru je cijena 10 D — a naručuje se kod Društva sv. Jeronima Zagreb, Trg kralja Tomislava 21.

Selo i Grad, književni almanah — IV. godište. Izdaje društvo sv. Jeronima pod uredništvom P. Grgeca. Ovogodišnji almanah sadrži vrlo obilan broj pjesama, pripovjedaka, rasprava i bilježaka. Zastupan je čitav niz naših lirskih pjesnika. Zaslužni dr Đ. Arnold štampao je u almanahu svoju povjesticu „Iseljenik", a dr V. Deželić mlađi misterij „Majka Božja od Kamenitih Vrata". Od članaka u listu odlikuje se „Riječ biskupa i pjesnika Ivana Ev. Šarića", prigodom 60-godišnjice života. Cijeli olmanah čini dojam vrlo ukusne, jedinstvene i zanimljive cjeline. I po vanjštini i sadržaju pripada među naše najbolje edicije. — Naručuje se kod Društva sv. Jeronima, Zagreb, Trg Kralja Tomislava 21. Cij. Din 30, a članovi Društva imadu trećinu popusta. Poštarina Din 3.

P. M. Teraš O. M. C.: Po stezah rezničnе popolnosti. V Ljubljani 1931. Cij. Din, pošt. Din 2. Učeni pisac već je prije u 2 ašetične knjige („za visokim ciljem" i „Pri studencih zdravlja in moči") ocrtao put čišćenja i rasvijetljenja; u ovoj pak opisuje treći stadij duh. života, put sjedinjenja. Istoknuvši ljepotu kršć. savršenosti u 18 pogl. opisuje razne kreposti njihovu bit, korist i način kako da ih postignemo i u njima se vježbamo. — Osobito u današnje doba duhovne površnosti i mlakosti knjigu pre-

poručamo kao putokaz k uzvišenim i nenatkriljivim idealima kršć. savršenosti.

Z. Kossak Szczucha: Iz ljubavi. Roman o sv. Stanislavu. S poljskoga prevela dr M. Kralj. Izdanje knjiž. Dobrih Romana. Zagreb, Trg Kralja Tomislava 21. Cij. Din 15 (uvez. 25). Poljski kritici veoma cijene autoricu i o njoj govore u superlativima. Stavljaju je među prve poljske pisce romamana. Njezina se djela prevode na sve jezike ,pače i japanski, pa je vrijedno da se s istim i mi upoznamo. — Glavno lice romana „Iz ljubavi" jest poljski mladić Stanislav Kostka. Autorica daje njegov lik na pozadini historijskih slika, koje crta s naročitom tehnikom i znanjem.

I. Pavić: Idimo za Isusom! Izdalo „Društvo sv. Mohora za Istru" 1932. Naručuje se kod istog društva, Trst — via Valdirivo 19.111. Cij. za Jugoslaviju Din 5. Knjižica sadrži: kršćanski nauk, pripravu za prvu ispovijed i pričest te još svagdanje molitve. Ilustrirana je mnogim slikama, koje većinom predstavljaju događaje iz Sv. Pisma. Vrlo lijepa i zgodna knjižica.

P. Butorac: Kršćansko jedinstvo. (Preštampano iz „Vrhbosne"). Sarajevo 1931. Štamparija „Bosanska Pošta".) — Auktor je poznat kao pisac naučnih, filozofskih rasprava. U ovome djelu on promatra metafizični pojam jedinstva, koje se najsavršenije nalazi u Bogu, koji je i počelo jedinstva u svijetu. Najsavršenije, najpotpunije i najuzvišenije jedinstvo na svijetu jest jedinstvo duha, kojemu katolička Crkva dovodi čovječanstvo. Sklad razuma i vjere, sklad između društva i višega reda — to je cilj kršć. jedinstva. To je jedinstvo Kat. Crkva uvijek čuvala protiv svih onih koji su ga rušili. — Knjiga se od sebe preporuča svim obraženijim krugovima.

Dr. Ivan Esik: *More u Poljskoj književnosti* (Posebni otisak iz „Jadranske Straže") Split 1931. Auktor ističe rad Poljaka na morskoj obali i na izgradnji svoje vlastite luke. Spominje poljske književnike iz kojih se razabira vječna potsvijesna težna poljske duše na more.

Zbornik za narodni život i običaje južnih slavena na svijet izdaje jugosl. akademija, knjiga XVII, svezak 2. Zagreb 1930.

Zbornik za narodni život i običaje južnih slavena knjiga XVIII svezak 1. Zagreb 1931. U ovoj zbirci, koju izdaje naša akademija a uređuje dr. Boranić ima sva sila narodnoga blaga. Svatko, a osobito naši učitelji i župnici imali bi kupiti i bilježiti ono što se još u narodu nalazi, da tako ostane barem u knjigama ono što se u današnje doba tako lako gubi iz života i naroda.

Prilozi za književnost, za jezik, historiju i folklor, uređuje Pavle Popović, knjiga jedanaesta, Beograd 1931. I u ovoj se zbirci, određenoj za naučni svijet, kupi obilje narodnog blaga iz sviju spomenutih područja.

VJESNIK

Enciklika Pija XI „Lux veritatis". — Albert Veliki — svetac i naučitelj Crkve.. — 250 godišnjica grkokatoličkog sjemeništa u Zagrebu. — Izbor novog starješinstva franj. provincije Presv. Otkupitelja. — Predsjednik španjolske republike. — Meksička progonstva i mučeničko junaštvo Biskupa. — Obzor o pučkom prosvjetitelju F. Filipu Grabovcu. — Tristagodišnjica smrti Mateja Divkovića (1631—1931). — Smrt četvorice katoličkih učenjaka. — Nalaz groba sv. Ivana u Efezu. — Djelatnost ureda lurdske klinike kroz prošlu godinu. — Sadržaj osude španjolskog kralja Alfonza XIII. — Velika nesreća u vatikanskoj biblioteci. — Fašistička zakletva za nastavnike visokih škola u Italiji. — Stogodišnjica jedne znamenite vjerske ustanove u Irskoj. — Orbis Romanus. — Deveta misijska sedmica. — Prva sinagoga u Španjolskoj. — Smrt primasa luteranske crkve u Švedskoj. — Nove franjevačke Revije. — Papa svečano završuje jubilej efeskog sabora. — Bibliotheca Seraphico-Capucina. — str. 83—91

CHRONICA

Constitutio ecclesiae serbo-orthodoxae. — Juventus catholica in studiis Belgradi. — Regina Apostolorum. — Domus „Sacerdotum Missionum". — 92—93
Kratke ocjene knjiga poslanih uredništvu. 94—96

Nastavak kratkih ocijena

Lelidi P. Albert. Explication dogmatique sur le culte du Coeur Eucharistique de Jésus. Novo izdanje pripravio P. Hugon. Paris, T. Téqui 1926. (VII—55). Cij. 2. Fr. — Veoma zgodno za upoznati veliku ljubav, koja je vodila Isusa, kad je ustanovio Presv. Euharistiju.

Spillmann Joseph, Tapfer u. Treu. Memorien eines Offizieres der Schweizer garde Ludwigs XVI. Historički roman u dva sveska. 16. izdanje. 12° (IV—286 i 290 str.). Freiburg, Herder, Broš. 5 M.; uvez. 7.40. — Poznati pisac u živim slikama prikazuje nam doba francuske revolucije, okolicu i svršetak Ljudevita XVI. Pisac je jednako zanimiv ovdje kao i u ostalim svojim romanima.

Maud Monahan, Die Geschichte der H. Magdalena Sophie Barat den kindern erzält. Freiburg Herder 1931. Vel 8° (38). Cij. u poluplatnu 2.30; u platnu 3.20. — Zanimljive, poučne, ilustrirane pripovijesti iz života Svetice. Posebice za djecu.

Furrer Dr. Ernst, Die Abruzzen, sa 31 ilustracijom i 7 preglednih karata (VII—125). Freiburg Herder 1931. Vel 8° Cij. 4 M. — Djelo uvodi u poznavanje ovoga inače slabo poznatoga dijela Italije.

Drouven Ernst, Klender katolischer Jugend, Freiburg Herder 12° (336). Cij. 1.60 M. — Kalendar, pun najrazličitijih uputa posebice za učeću mladež.

Ordo Divini Officii recotandi Misaeque celebrandae juxta kalendarium Ecclesiae Universalis za 1932. Napulj. Naklada M .D'Auria.

De Langeac Robert, Virgo Fidelis. Le púx de la vie cachél. Préface du R. P. Garrigon — Lagrange O. P. (XIV—418) Paris, Lethielleux 1931. — Duhovni, detaljni tumač Pjesme nad Pjesmama. Na kraju dodatak o vježbanju u raznim krepostima. Zgodno za duhovni život.

Facchinetti, Le Saint du Peuple Antoine de Padou. Traduit de l' italien par Ph. Mazoyen. 8° (248) Paris, Lethielleux, 1931. Cij. 12 Fr. — P. P. Facchinetti, stručnjak u poznavanju franjevačke prošlosti, posebice u poznavanju života i rada sv. Ante, u ovom nam je djelu dao znanstveni, a ujedno svakome pristupačni, životopis velikog Čudotvorca.

E. Laveille, S. J., L' Ame d' un Prêtre. Monseigneur Laveille dans ses Notes intimes et sa Correspondence. 8° (XIX—276) Paris, Téqui 1931. Cij. 12 fr. — Djelo u kom se zrcali uzor svećenik i biskup. Puno pobuda za svakog pastira duša.

E. Lakorte, Les Papes á travers les âges, deuxième série: de saint Pié Ier á saint Fabien. Format 25X17 (128 str.) 120 ilustracija. Paris, Bune Presse, 5, rue Bayard 1929. Cij. 5.65 fr — Povijest papa, povijest Rima od 140—250 god. Znanstveno pisana, ipak sasvim pristupačna. 120 ilustracija, s kojih je knjiga posebice privlačiva.

U korist Nove Revije darovaše:

Preuzv. Fra Jozo Garić, Banjaluka, D. 40; Prpićeva Kata, Subotica 440; Fra Žarko Carev, Mirilovići, 80; Fra Rikardo Tripalović, Gala, 40; Franjevačko sjemenište, Sinj, 80; Don Ivan Makjanić, Starigrad, da počasti uspomenu pk. Fra Ante Alača, 50; Vukmanov Ivan, Sonta, 40; Don Ivo Šeperica, Vrbanj, 40; Don Ante Adžija, 40; O. Ćiril Vrcan Stankovci 50; O. Pavao Silov 140; Samostan s. Lovre, Šibenik, 40; samostan Makarska 50, samostan Split Dobri 50; O. Metod Radić Nevest 20. Svima od srca hvala a od Boga plaća!

Našim vrijednim suradnicima:

Tko želi da mu sastavak uđe, i što prije uđe u Novu Reviju, osim glavnih svojstava — s o l i d n o s t i, a k t u e l n o s t i i j a s n o ć e — neka nastoji da njegovi prilozi budu što k r a ć i. Članci neka nikako ne prelaze 8—10 pisanih strana. Manji prilozi, kao Kulturni pogledi, da su toliki da mogu redovito stati na jednoj štampanoj strani N. Revije.

U r e d n i š t v o.

G. G. pretplatnike molimo da što prvo urede račune sa Upravom. Cijena je N. Revije tako umjerena da ona može izlaziti tek onda ako svaki pretplatnik navrijeme i tačno izvrši svoju dužnost.

Odgovorni urednik i predstavnik izdavača: O. B e r n a r d i n T o p i ć — Šibenik ul. Fra Andrije Kačića 97 — Izdaje: Konsorcij „Nove Revije", Makarska (O. A. Cikojević), Tiskara „Kačić" — Šibenik (O. B. Buljević)